समर्पण.

શ્રીમંત સરકાર મહારાજા સાહેબ શ્રી સયાજીરાવ
ગાયકવાડ સેનાખાસખેલ શમશેર બહાદૂર,
વડોદરા રાજ્ય.

વિદ્યાસત્તા રાજ્યશક્તિ વિભૂષિત-સર્વદેશ પ્રસિદ્ધ, સાર્વજનિકપ્રગતિમય પ્રવૃત્તિપ્રસારક શ્રીમાન્ વડોદરા રાજ્યના નરેશ શ્રી. સયાજીરાવ મહારાજને આ સહકાર શિક્ષણનું પુસ્તક સમર્પણ કરવામાં આવે છે. વડોદરા રાજ્યનો વિજાપુર તાલુકો છે તથા વડોદરા રાજ્યની સરકારી શાળામાં વ્યાવહારિક શિક્ષણ પ્રથમ બાલ્યાવસ્થામાં મેળવી છઠ્ઠી ધોરણ સુધી અભ્યાસ કરી પરીક્ષા પસાર કરી હતી તેથી તથા શ્રીમાન્ના નૃપતિ તરીકેના અનેક ગુણો જે સહકાર શિક્ષણ કાવ્યમાં તથા વિજાપુરવૃત્તાંતમાં વર્ણવ્યા છે તે ગુણોથી આકર્ષાઈને આ પુસ્તકનો વડોદરા રાજ્યમાં સર્વત્ર પ્રચાર થાય એ હેતુથી તેઓશ્રીને સમર્પણ કરવામાં આવે છે.

ॐ अर्हं शान्तिः

લે. જૈનાચાર્ય બુદ્ધિસાગરસૂરિ.

સં. ૧૯૭૪ આશ્વિન સુદિ દ્વિતીયા.

નિવેદન.

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરસૂરિ ગ્રન્થમાળાના બાવનમા મણકા તરીકે ભારત સહકાર શિક્ષણ નામનું પદ્યકાવ્ય બહાર પડે છે. તેની અંદર ગુરુ શિક્ષણના સિત્તોત્તર વિષયનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. સહકારના રૂપક તરીકે અનેક રૂપે મનુષ્યોને બોધ આપવામાં આવ્યો છે. સર્વ ધર્મી મનુષ્યોને સાર્વજનિક દૃષ્ટિએ લાભ મળે એ રીતે વિષયોને રસિક કરવામાં આવ્યા છે. વાંચકોનું આ ગ્રન્થ માટે લખાયેલી પીઠીકા તરફ ખાસ ધ્યાન ખેંચતાં અત્રે ટુંકમાં જણાવીએ છીએ કે, વાચકો જો સંપૂર્ણ પુસ્તક વાંચશે તો તેમને ગ્રન્થકર્તાના ઉદાર પ્રગતિમય આશયો સમજાશે. આવાં પુસ્તકો છપાવવાથી સર્વ જનોને એક સરખી રીતે લાભ મળે છે. માટે બંધુઓએ અને બ્હેનોએ પુસ્તક છપાવવા ઉદાર હાથ લંબાવવો. પુસ્તકની સાથે પુસ્તક છપાવવામાં સહાય કરનારાઓનાં નામ સુવર્ણાક્ષરે સદા અમર રહેશે અને તેઓનું અન્ય ઉદાર ગૃહસ્થો અનુકરણ કરશે. પાટણમાં ચોમાસું રહેલ વક્તા પન્યાસ અજિતસાગર ગણિના ઉપદેશથી પાટણના શેઠ ચુનિલાલ ખુબચંદભાઇ મહેતાએ પોતાનાં મર્હૂમ સૌભાગ્યવંતાં ધર્મપત્નિ મેનાબાઇના સ્મરણાર્થે રૂ. ૧૦૫) પેટ્રનસ્હે આપેલા છે. તેથી તેમને અ. જ્ઞા. પ્ર. મંડલ તરફથી ધન્યવાદ આપવામાં આવે છે.

મુંબઇ, ચંપાગલી
વીર સં. (૨૪૪૩)
વિક્રમ સં. ૧૯૭૪
આસો સુદિ ૧૫.

અધ્યાત્મજ્ઞાન પ્રસારક મંડલ.

" वक्तव्य. "

સં. ૧૯૭૪ ની સાલમાં ગુજરાત વગેરે દેશોમાં પ્લેગનો ઉપદ્રવ થયે તે પ્રસંગે વિજાપુરમાં પોષ, માઘ, ફાગણમાં વિજાપુર સ્ટેશનની પશ્ચિમ દિશાએ છાપરામાં-તંબુમાં મુકામ થયો. તે પ્રસંગે સરકારના નીચે ના કરતાં સંકલ્પ પ્રગટતાં સરકાર શિક્ષણ કાવ્યની રચના કરવામાં આવી છે ઇત્યાદિ કાવ્યમાં દર્શાવ્યું છે. તંબુમાં વિજાપુરના જૈન સંઘની ભક્તિથી આત્મ સમાધિનો કોઇ જાતનો પ્રત્યવાય નડયો નહોતો. વિજાપુર જૈનસંઘે સેવાભક્તિ કરવામાં બાકી રાખી નથી. ચૈત્ર સુદિ સાતમના રોજ વિહાર કરી લોદ્રામાં પ્રવેશ કર્યો હતો. ચૈત્ર વદમાં મેસાણે પ્રવેશ કર્યો, તે પ્રસંગે ઇડરીયાવતના સુબા સાહેબ શ્રી. સંપતરાવ ગાયકવાડ સાહેબનું અમારી પાસે દર્શનાર્થે આગમન થયું. તેમની સાથે ગુજરાત ગુરુકુળ, સાધુ ગુરુકુળની અવશ્યકતા વગેરે બાબતોની ચર્ચા ચાલી. તેમણે અમારી પાસે રહેલું ભારત સરકાર શિક્ષણ કાવ્ય વાંચ્યું અને તેની તારીફ કરી તથા છપાવવા માટે આગ્રહ કર્યો, તેથી ભારત સરકાર શિક્ષણને જલદી છપાવવામાં આવ્યું. ભારત સરકાર શિક્ષણ કાવ્યમાંથી સજ્જનો હંસ દૃષ્ટિ ધારણ કરી સાર ભાગ ગ્રહણ કરો. સર્વ મનુષ્યોને એક સરખા વિચારો પસંદ આવતા નથી. જેને જે વિચારો પસંદ આવે તે ગ્રહણ કરો. મનુષ્ય નિષ્કામપણે કર્તવ્ય કર્મો કરવાની ફરજ અદા કરે તો તે બસ છે, એવા ભાવે જે કંઇ કાવ્યરચના થઇ છે તે ફરજ, આનંદ વિના દ્વિતીય કંઇ નથી. જે જે સજ્જન મહાશય પુરુષોએ સ્વકીય શુભ અભિપ્રાયો દર્શાવ્યા છે અને દર્શાવશે તેઓની શુભરાગ દૃષ્ટિની વૃદ્ધિ થાઓ, અને તેમને ધર્મલાભાશીઃ પ્રાપ્ત થાઓ. પુસ્તક છપાવવામાં જે જે મનુષ્યોએ સાક્ષાત્ તથા પરંપરાએ સહાય કરી છે, તેમને ધર્મ લાભ પૂર્વક ધન્યવાદ આપવામાં આવે છે.

સં. ૧૯૭૪ આશ્વિન શુક્લ પક્ષ દ્વિતીયા.

લે. બુદ્ધિસાગરસૂરિ.

૯૭	૮	નીતે	નીતિ
૧૧૭	૨૪	ભડુવસો	ગુણભર્યો
૧૧૮	૩૦	પ્રગતિતણા	પ્રગતિતણું
૧૧૯	૮	પ્રભુ	વિભુ
"	૧૭	પોભતો	શોભતો
૧૨૬	૨૬	પ્રગતિ પ્રદ	પ્રગતિપ્રદ
૧૨૭	૨	તેહ	જેહ

ઉપર પ્રમાણે સહકાર શિક્ષણ કાવ્યમા વિષયોની અનુક્રમણિકા છે દરેક વિષયને સારી રીતે સંક્ષેપથી ગુંથવામા આવ્યો છે. મંગલાચરણમ અરિહંત અર્હન્ પરમાત્મા સર્વજ્ઞ વીતરાગ દેવના અનેક નામો દર્શાવ્યાં છે પશ્ચાત્ ગુર્જરભૂમિની મહત્તા વર્ણવવામા આવી છે. ભજન સંગ્રહ આઠમે ભાગ પત્ર ૨૮૭ જન્મભૂમિ ગુર્જરદેશ નામની કવિતામા ગુજરાતમાં ઉત્પન્ન થતી વનસ્પતિઓનુ વર્ણન કરી ગુજરાતની મનોહર કુદરત લીલાનું ચિત્ર આલેખ્યું છે. પદસંગ્રહ આઠમા પત્ર ૭૦૮ મા " ગુજરાત પ્યારો પ્રાણ છે " એ કવિતામા ગુજરાતનું સારી રીતે વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે અને તે કવિતાના વાચનથી ગુજરાતીઓને સ્વદેશાભિમાન પ્રગટ્યા વિના રહી શકે જ નહીં. સ્વજન્મભૂમિપ્રેમ, સ્વદેશરાગનો જુસ્સો મનુષ્યોમાં પ્રગટે અને તેથી મનુષ્યો વ્યાવહારિક પ્રગતિ કરી શકે એ પૂજ્યગુરૂનો ઉદ્દેશ છે ? તે એમણે કાવ્યદ્વારા વ્યક્ત કર્યો છે કે જેથી મનુષ્યો દેશસેવા, સમાજ સેવામાં . થાય. ગુજરાતનું વર્ણન કર્યા બાદ પ્રથમ આંબાના બીજરૂપ ગોટ

લાથી વિસ્તૃત કરી દર્શાવ્યું છે. ૩૨-૩૩ અને ચોત્રીશમાં કવનમાં અધુરી ગાથાઓ છે તે પૂજ્યગુરુના સૂચના પ્રમાણે નીચે પ્રમાણે વાંચવી.

આત્મા તણો જે ગોટલો આંબો સમષ્ટિ ત્યાં રહેલો,
અવ્યક્તમાં જેમ વ્યક્ત છે પ્રકાર દૃષ્ટાંતે કહો;
અવ્યક્તમાંથી વ્યક્તનું પ્રાકટ્ય સહુમાંહિ દિસે,
એ વેદ ને વેદાન્તની સ્યાદ્વાદ મુદ્રા ઉચ્ચરે. ૩૨

કાલાદિ સંયોગો મળી અવ્યક્ત વ્યક્તજ થાય છે,
તેમ ગોટલો ક્ષિતિવિષે અંકુરથી પ્રકટાય છે;
અવ્યક્ત તિરોભાવ સત્પર્યાય રૂપ ગણાય છે,
અદૃશ્ય સત્પર્યાય છે તે વ્યક્ત દૃશ્ય કથાય છે. ૩૩

એ આમ્ર ગોટલીમાં સમાયું વૃક્ષ જગ વાવ્યું હતું,
જલ વાયુ તાપ પ્રસંગથી થાતું હતું જે નહિ હતું;
આત્મા વિષે સદસત્ રહ્યા સહુ ધર્મપર્યાયો છતા,
તે પિંડમાં બ્રહ્માંડમાં વ્યષ્ટિ સમષ્ટિમાં મતા. ૩૪

૩૨, ૩૩ અને ૩૪ મી ગાથામાં સત્, અસત્ કે જેને અસ્તિ, નાસ્તિ, વ્યક્ત, અવ્યક્ત, દૃશ્ય, અદૃશ્ય, સત્પર્યાય, સામર્થ્યપર્યાય વગેરે અનેક રૂપોથી ઓળખવામાં આવે છે, તેનો સાપેક્ષ આધ્યાત્મિક દૃષ્ટિએ ગંભીર ધાર્મિક અર્થ સમજાવવામાં આવ્યો છે. તેમાં વેદાન્ત ભગવદ્ ગીતા જૈનાગમોમાં દર્શાવેલ સદ્-અસત્, વ્યક્ત-અવ્યક્તનો સમાવેશ કર્યો છે તેને જ્ઞાનિઓ જાણી શકે તેમ છે.

" કણામાં ગોટલી પર માટી " એ વિષયમાં દરેક કાર્ય પ્રથમ ઉપજતી વેળા ગુપ્ત રાખવામાં આવે છે, તો તેથી કાર્યની સિદ્ધિ થાય છે. દરેક કાર્ય વસ્તુ, ગર્ભકાલમાં ગુપ્ત રહે છે. રાજકીય ધાર્મિક આદિ સર્વ ભાગ્યો ગુપ્તકરણ રહસ્યનો બોધ થાય છે. તે સંબંધી જ્ઞાનીના મુખથી અર્થ અવબોધવાની જરૂર છે.

" સંયોગથી ઉત્પત્તિ " એ વિષય સર્વ પર્યાયિક વસ્તુઓને લાગુ પડે છે. જેવા સંયોગો તેવું કાર્ય, જેવા સંયોગો તેવો મનુષ્ય, કારણકાર્યના સંયોગસંબંધ પ્રાપ્ત થાય છે તો આ વિશ્વમાં અનેક શુભ કાર્યો કરી શકાય છે. દેશ, કોમ, સમાજ, ધર્માદિનો શુભ સંયોગોથી ઉદય થાય છે. કાર્ય

સમાન છે અને કાઠિન્ય એ દુઃખ સમાન છે. કોમળપણું માતા અને કાઠિન્ય પિતા છે. ઇત્યાદિ સમજાવીને મનુષ્યોએ એ ગુણને ધારવા જોઇએ. ઇત્યાદિ બોધ આપ્યો છે.

" સ્વાત્મ રક્ષણ શક્તિ " આંબાની પેઠે પ્રત્યેક મનુષ્યે મેળવવી જોઇએ. દરેક મનુષ્યે વિદ્યાથી બ્રાહ્મણ, તથા શસ્ત્રાદિ બળથી, ક્ષત્રિય, તથા વ્યાપારાદિ કલાથી વૈશ્ય તથા સેવાથી શુદ્ર બનવું જોઇએ.

" સહનતા " એમાં દુઃખો, કષ્ટો, વિપત્તિયો વગેરેને સહન કરી પ્રગતિ કરવીજ જોઇએ ઇત્યાદિનો સારી રીતે કાવ્યમાં વિચાર આપ્યો છે.

" મંજરી " એમાં આંબાની મંજરીની પેઠે પ્રત્યેક મનુષ્યે મંજરી લાવવી જોઇએ ઇત્યાદિ બોધ આપ્યો છે.

" આશા-કલ્પયોગ " એમાં આશા-કલ્પ યોગનું આલંકારિકથી વર્ણન કર્યું છે. આશા કલ્પ તેજ મનુષ્યોના કર્મોની મંજરીઓ છે. આશા કલ્પ વિના જીવન મરી જાય છે, ઇત્યાદિનું અનુભવપૂર્વક સ્પષ્ટ નિરૂપણ કર્યું છે.

" મારે દિલોનું ઉપજવું વિકસવું " એમાં અપૂર્વ બોધ આપવામાં આવ્યો છે. કમળના નિયમનું એમાં આલંકારિકથી વર્ણન આપ્યું છે.

" શત્રુ સામે ટક્કર ઝીલવી " એ શીર્ષકના વિષયમાં શત્રુઓ સ્હેજે ટક્કર ઝીલ્યા વિના કાંઇ ઉન્નતિ નથી તથા શક્તિ પામતું નથી. જે જીવે છે, જન્મે છે તેને શત્રુ પણ તેની સાથે હોય છે. દેશ, રાજ્ય, સમાજ, કુટુંબ, સંઘ, ધર્માદિને શત્રુઓ સાથે ટક્કર ઝીલ્યા વિના ટકી શકાતું નથી. પ્રકારાન્તર મનુષ્ય, સર્પો, વાઘાદિ સર્વેને શત્રુઓ સામે ટક્કર ઝીલવી પડે છે, જેઓ ટક્કર ઝીલી શકતા નથી તેઓ માટી સમાન છે, તેઓનું વિશ્વમાં અસ્તિત્વ રહેતું નથી.

" કર્મયોગીઓનું ખાવું તે પણ બોધ " એ શીર્ષકનો વિષય તત્કાલ રચીને બોધ આપવામાં આવ્યો છે.

" [illegible] " એમાં [illegible] માટે અપૂર્વ જ્ઞાનનો ઉપદેશ કર્યો છે. [illegible] તે એ [illegible] સિદ્ધ થાય છે. વીરત્વથી [illegible] છે તથા વીરનું હૃદય [illegible] છે. તે એમાં [illegible]

" આંબાની પાછળ ગોટલીથી સ્વાસ્તિત્વ " એમાં પોતાની પાછળ પોતાનું અસ્તિત્વ રહે એવા ઉપાયો દર્શાવ્યા છે. કલ્યાણ રાગમાં સ્વાસ્તિત્વ માટે અપૂર્વ કવન કરવામાં આવ્યું છે. ભારતમાં સ્વાસ્તિત્વ માટે પાશ્ચાત્ય દેશીય મનુષ્યો જેટલા પ્રગતિમય વિચારો હાલ પ્રગટયા નથી. તેવા પ્રસંગે સ્વાસ્તિત્વ કવનોમાંથી મનુષ્યો સ્વાસ્તિત્વ માટે શિક્ષણ ગ્રહે એવી આશા રહે છે.

" આમ્ર વૃક્ષ પર સાખ અને તે પરથી મળતું શિક્ષણ " એ શીર્ષકવાળા કાવ્યમાં સાખની પેઠે મનુષ્યોએ પાકવું જોઈએ અને મનુષ્યોની સાખ પડે એવા મનુષ્યોએ થવું જોઈએ, તે માટે અપૂર્વ બોધ આપવામાં આવ્યો છે. " સદ્ગુણોથી પાકો " એ કવનો હૃદયના ઉભરા-ઝરા છે. " આમ્રરસભોગથી જનોની પુષ્ટિ " એમાં આમ્રરસના ગુણો વર્ણવ્યા છે.

" ફળોથી નીચે નમવું " એ શીર્ષકવાળા કાવ્યમાં નમ્રતા, લઘુતાનું શિક્ષણ લેવા માટે આમ્રવૃક્ષના નમનનું દૃષ્ટાંત આપવામાં આવ્યું છે. ફળોવાળા વૃક્ષ્ય મનુષ્યો નમ્ર બને છે, ઇત્યાદિથી રસિક બોધ દર્શાવ્યો છે. " અમૃતરસનો સદુપયોગ " એમાં અન્યો માટે સ્વજીવન જેનું ઉપયોગમાં આવે છે તે સત્ય કર્મયોગી છે, ઇત્યાદિ આશયોને સચોટ અસરકારક કવનોમાં દર્શાવ્યા છે.

" કાચામાં કાઠિન્ય અને પાકામાં નરમાશ " એ શીર્ષકવાળા કાવ્યમાં કાચા મનુષ્યો અને પાકા મનુષ્યો કેવા જણાય તેનો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ કર્યો છે. " આમ્ર ધર્મ અને તે પરથી મળતું શિક્ષણ " એ શીર્ષકવાળા કાવ્યોમાં ગૃહસ્થધર્મ, પ્રજાધર્મ, દેશધર્મ, સમાજધર્મ, સંઘધર્મ, રાજાનો ધર્મ, ક્ષત્રિયનો ધર્મ, બ્રાહ્મણધર્મ, વૈશ્યધર્મ, શૂદ્રધર્મ, આપદ્ધર્મ, દેહધર્મ, બુદ્ધધર્મ આદિ અનેક ધર્મોનો ઉલ્લેખ કર્યો છે જૈનધર્મ, બૌદ્ધ ... વેદાન્તધર્મ, શૈવધર્મ, વૈષ્ણવધર્મ આદિ ધર્મોના વિષે સામાન્યતઃ ... દર્શાવ્યા છે. કર્તવ્ય જે જે કરવા ન કર્તવ્યધર્મને ફરજ કહેવામાં ... છે તેનું દિગ્દર્શન કર્યું છે. જૈનધર્મના મતાનુસારે દર્શાવ્યાં છે. ભિન્ન ... ધર્મ ભેદે પરસ્પર ધર્મકલેશ ન કરવા જોઈએ તથા મત ધર્મ ભેદ ... ધારણ કરી જોઈએ; એમ સ્વાત્મોદ્ગારોનાં કવનોથી બોધ ... છે. દાન, શીયળ, તપ અને ભાવ એ ચાર ધર્મનું વર્ણન કરવામાં

આવ્યું છે. તત્ત્વરૂપ સ્વાભાવિક ધર્મનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. પ્રવૃત્તિધર્મ, નિવૃત્તિધર્મ, લૌકિકધર્મ, લોકોત્તરધર્મ, ગૃહસ્થધર્મ, સન્ન્યાસધર્મ, આત્મધર્મ, મનોધર્મ, કાયધર્મ આદિધર્મો સંબંધી સ્વોદ્‌ગારો પ્રકટ કરવામાં આવ્યા છે.

આમરૂસના આધ્યાત્મિક બાગના રિપોર્ટ પરથી " અધ્યાત્મ બાગ " પ્રગટાવવા સંબંધી અનુભવ કરનારા બોધ કરવામાં આવ્યો છે. જૈન સંઘમાંથી અધ્યાત્મ બાગ વિસરાયું ત્યારથી જૈનોની પડતી થઈ એમ દૃષ્ટાંત પૂર્વક બોધ આપવામાં આવ્યો છે. વ્યાવહારિક સર્વ શક્તિવાળા મનુષ્યોએ પરસ્પર એક બીજાની સાથે સંપીને જીવવું અને તે માટે ઐક્ય ધારણ કરવું તેને અધ્યાત્મ બાગ કહેવામાં આવે છે. પરસ્પરના આત્માઓનું એકતું બાગ કરીને જીવનના સર્વ ઉપાયોવડે પ્રતિપક્ષીઓને ટક્કર મારી સ્પર્ધા થકી જીવવું એને અધ્યાત્મબાગ કહેવામાં આવે છે, જેને અધ્યાત્મ બાગ માટે કાળજી નથી તે મૃતક છે. યુરોપ, અમેરિકા, જાપાન વગેરેમાં અધ્યાત્મ બાગ ખીલ્યું છે, તે દેશો કેમે જીવે છે. આર્યાવર્તમાં હવે અધ્યાત્મ બાગ પ્રગટવા લાગ્યું છે. તેનો નાશ અન્યોથી ન થાય એવા અધ્યાત્મ બાગના ઉપાયોમાં સજ્જડ રહેવાની જરૂર છે

" જૂનું તમામ નવીન મકાન " એ શીર્ષકવાળા કાવ્યોમાં સુધારા માટે અને હાનિકારક રીવાજોના ત્યાગ માટે આનુભવિક ઉપદેશ દેવામાં આવ્યો છે.

" અપકાર પર ઉપકાર " એ કાવ્યમાં આંબાની પેઠે અપકાર પર ઉપકાર કરવાનો સદ્‌બોધ આપ્યો છે. " દેશ પરદેશમાં અમૃત ફળોનો ઉપયોગ " એમાં સુરસ ફળોનો પરદેશમાં ઉપયોગ થાય છે તેનો બોધ આપ્યો છે. ઉપયોગીનું સર્વત્ર માન થાય છે. ઉપયોગીની સર્વત્ર દેશ પરદેશમાં મહત્તા છે. ફળાદિનું સુરસકવન કર્યું છે.

" આશ્રયદાતાર " આંબો આશ્રિતોને આશ્રય આપે છે તેની પેઠે મનુષ્યોએ આશ્રયદાતાર બનવું તે સંબંધી હૃદયને વિદ્યુતની પેઠે અસર કરનારે ઉપદેશ આપવામાં આવ્યો છે–" અમૃતરસ " એ કાવ્યમાં આમ્રરસને અમૃતરસ તરીકે વર્ણવ્યો છે.

" આમ્રવૃક્ષોનાં મમત્વ તોડશો " એ કાવ્યમાં આંબાનાં ફળોનાં મમત્વ તોડશો ક્યા કારણે રચવામાં આવે છે તેના હેતુઓ દર્શાવ્યા છે. સહકાર ઉપયોગી છે.

"દરેક સ્ત્રી પુરૂષે કર્મયોગી બનવું જોઇએ એવા સંકેત માટે આમ- ત્રણોના તોરણો રચવામાં આવે છે. ઇત્યાદિ બોધ આપવામાં આવ્યો છે.

"દેવો પર અને બાલકો તથા બાલિકાઓના શીર્ષ પર મંજરીનું શો- ભવું" એ શીર્ષ કાવ્યમા મંજરી પોતાની શોભા કથે છે તે મનન કરવા યોગ્ય છે, તે નીચે પ્રમાણે:—

જેના ફૂલો આ વિશ્વમા મીઠાં સકલને લાગતાં,
જેના ફૂલો આ વિશ્વમા બસ્વાથકી ભૂખ ભાગતાં;
તેનુંજ પૂર્ણ રૂપ હું શોભું ખરેખર મંજરી,
મુજ દેખતા આશા થતી જગલોકને ફલની ભલી. ૫૬૯

ઇત્યાદિ:—

"આગ્રહ પેઠે તે જન્મ્યા ભલા" એ કાવ્યમા એ જીવો જન્મ્યા ભલાનું વિવેચન કરવામા આવ્યુ છે કેવા રાજાઓ જન્મ્યા ભલા એ બાબતનું સારી રીતે વિવેચન કરવામા આવ્યું છે રાજ્યના અધિકારીઓ કેવા હોવા જોઇએ એ વિષયનું સમ્યક્ સ્પષ્ટીકરણ કરવામા આવ્યું છે. ક્ષત્રિયવર્ગના ગુરૂકમી કેવા હોવા જોઇએ ? તેનુ સમ્યક્ વિવેચન કરવામાં આવ્યું છે. બ્રાહ્મણવર્ગ કેવા હોવા જોઇએ તેનું સમ્યક્ વિવેચન કરવામાં આવ્યું છે. ગુરૂકર્મોથી વૈશ્યવર્ગ કેવો હોવો જોઇએ તેનુ સમ્યક્ વિવેચન કરવામા આવ્યુ છે. શુદ્રવર્ગ કેવા હોવા જોઇએ ? તેનુ સમ્યક્ પ્રતિપાદન કર- વામા આવ્યુ છે. ધર્મગુરૂઓ કેવા હોવા જોઇએ તેનુ અસામાન્ય જુસ્સા- વાળું વર્ણન કર્યું છે.

"આપ્યા પેઠે સાધુઓ, સન્યાસીઓ, ફકીરો જન્મ્યા ભલા" એ શીર્ષક કાવ્યમા સાધુઓ સન્યાસીઓના ગુણોની દશાનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે તે ખાસ પ્રત્યેક મનુષ્યે વાંચવું જોઇએ એમ ભલામણ કરવામાં આવે છે "સ્ત્રી વર્ગ સાધ્વીધર્મ" એ શીર્ષક કાવ્યમાં સ્ત્રીવર્ગની તથા સાધ્વીવર્ગની પ્રગતિની દિશા સૂચવવામાં આવી છે.

"વક્તાઓ અને લેખકો" એ શીર્ષક કાવ્યમાં કર્મયોગી વક્તાઓ અને લેખકોનું સ્વરૂપ દર્શાવ્યું છે. વક્તાઓ અને લેખકો વિશ્વમાં શુભશક્તિ પ્રકટાવવા યત્ન કરે છે, તેઓ શક્તિને ખીલવવા જાહેર ઉપદેશ કરવામાં આવે છે તે નીચે મુજબ.

શક્તિ પ્રભુનો આશરો શક્તિ પ્રભાનો દેવતા,
શક્તિ મનનો ધર્મ છે તેનેજ સમજો સેવતા;
શક્તિ વિનાના રાજ્ય તેનાં નામ નિર્વંશે રહ્યા,
સહુ શક્તિયોના ઐક્યથી મહારાજ્ય દીપાને સદા. ૭૧૫

ઇત્યાદિ અનેક સુવિચારોથી ભરપૂર ઉપદેશ આપવામાં આવ્યો છે.

" એક ટેકાએ બગનું રહેવું તે પરથી વિષયમું " એ કાવ્યમાં પ્રારબ્ધ કર્મની સુખદુઃખ ભોગવવામાં કારણતા દર્શાવી છે તેમજ પોતાનામાં ગુણો હોય છે તો અર્થીઓ પાસે આવે છે. ગુણીના ગુણો સર્વત્ર ફેલાય છે માટે ગુણવાન્ બનવાની જરૂર છે. પોતાની શુભ શક્તિયો પ્રકાશો તેના પ્રત્યર્થીઓ પોતાની પાસે આવશેજ, ઇત્યાદિ બોધ આપ્યો છે.

" ન્હાના ગોટલારૂપ બીજમાંથી આંબાનું મોટું થવું " એ શીર્ષક શ્લોકોમાં સર્વે પ્રથમ ન્હાના હોય છે પશ્ચાત્ મોટા બને છે. મનુષ્ય ઇચ્છે તેવો બની શકે છે. શરીરરૂપ ઝહાડનો કર્તા આત્મા—ઇશ્વર માને બ્રહ્મ છે. શરીરરૂપ ઝાડો અનંત છે. એક બીજમાં શરીરરૂપ અનંત ઝાડો છે એમ રૂપકથી અવબોધાવ્યું છે. આત્માઓ ઉપાધિભેદે અનંત છે તેથી શરીર ઝાડો અનંત કહેવાય છે. આત્મા ઉન્નતિ ક્રમે વિકાસતો વિકાસતો પરમાત્મા બને છે, તો અન્ય જાતની સર્વ મોટાઇઓ પ્રાપ્ત કરી શકે જ, ઇત્યાદિ બોધ આપવામાં આવ્યો છે.

" બાલ્યાવસ્થામાં આમ્રરસ વાળ્યું હોય તેવું વળે છે " એ ઉપરથી કેળવણીનો સિદ્ધાંત પ્રરૂપવામાં આવ્યો છે. બાલ્યાવસ્થામાં જેવી કેળવણીની અસર થાય છે તેવી મોટી ઉમર થતાં કેળવણીની અસર થતી નથી.

બાળક જેવા કેળવો, તેવા તે થઇ જાય;
કોરાઇ આવ્યા પછી, વાળ વળે નહિ ભાય; ૭૭૦

સદ્ગુણ પન્થે વાળવા, પ્હેલાથી નરનાર;
કોરાઇ આવ્યા પછી, વાળ વળે નહિ ભાય. ૭૭૧

મોટી ઉમર થાવતાં, વાળે તૂટી જાય;
સંસ્કારો બદલાય નહિ, સમજો મનમાં ન્યાય. ૭૭૫

તન મન ધનની શક્તિથી, કેળવણી જનમાત્ર;
પશુ પંખી પણ કેળવો, બનશે ધર્મી પાત્ર. ૭૭૮

ઇત્યાદિ કવાલ્ફો સત્યના અભિમત કવનો તત્ત્વરામાં આવ્યા છે, કે જે વાચવાથી મનુષ્યના કાવ્યશ્રી ત્યાં અભિપ્રિય થયા વિના રહે નહીં.

" આત્મમાં વિવિધતા અનેકતા " એ શીર્ષક વિષયમાં આત્માની વિવિધતા અને અનેકતાનું વિવરણ કુદરતી નિયમાનુસારે મનુષ્યમાં સ્વભાવદ છે. વસ્તુ માત્રમાં વિવિધતા અને અનેકતા છે. વસ્તુ માત્ર પર્યાયરૂપે છે તેથી તેમાં વિવિધતા અને અનેકતા છે તેમ જ આચારોમાં, વિચારોમાં ભાષાઓમાં, મનુષ્યોમાં ઇત્યાદિ માનવી વિવિધતા અનેકતા છે.

> ભિન્ન ભિન્ન જે છે મતો, વિવિધતા ત્યાં દેખ;
> ભિન્ન ભિન્ન દર્શન નિરખ, વિવિધતાને પેખ. ૮૦
>
> અનેકતાને વિવિધતા, વિણસ રહે ન કાંઈ;
> વિવિધતા સહુ દ્રષ્ટિએ, નય સાપેક્ષે કથાઇ. ૮૧

ત્યાગ, ગુરૂ, ધર્મસંબંધી, સમાજ સંબંધી, રાજ્ય સંબંધી વિષયમાં સર્વ મનુષ્યોના ભિન્નભિન્ન વિચારો છે. તેથી મત સહિષ્ણુતા ધારણ કરવાની જરૂર છે. ભિન્નતા અને વિવિધતાનો અંત આવતાં જગતનો અંત આવે એમાં શંકા નથી. ઇત્યાદિ બોધના કવનો રસથી છલકાઇ જતાં અનુભવ લોકવામાં આવે છે.

" કુમળા પાનનું હસવું અને ખરતા પાનની શિખામણ " મનન કરવા યોગ્ય છે. **પીપળ પાન ખરંત હસતી કુંપળીયાં, મુજ વીતી તુજ વીતશે, ધીરી બાપલીયાં.** એમાં કહેવામાં આવ્યું છે કે—

> સહુનો વારો આવનો, મત્સ્ય ગલાગલ ન્યાય;
> આનન્દ વા શો ? દિલગીરી, કરવી મનમાં બાપ. ૮૪
>
> ત્રણ્ય અવસ્થા સર્વની, કોઇ ન કરશો ગર્વ.
> પડતાને હસશો નહીં, લહે અવસ્થા સર્વ. ૮૫

" આંબાને કાપનારાઓ વગેરે પ્રતિ આંબાની ઉક્તિ " એ વિષયમાં આંબાએ પોતાને કાપનારાઓ વગેરે પ્રતિ જે જે બોધવચનો કહ્યાં છે તે ખાસ વિચારણીય છે.

" આંબા પર સાકરીઓ આવશે " એ વિષયના કવનોમાં આત્મવીર

કવીર્ય. મનોવીર્યની રક્ષા કરવા માટે અપૂર્વ બોધ કરેલો અવબોધાય છે. વીર્યરિમાં જે જે વિકારો થાય છે તેને સાકરીયા પેરે વર્ણવીને મનુષ્યો સાકરીયાથી અને એવા ઉપાયો જણાવ્યા છે. જેમકે—

બાલ લગ્નથી દેહ વીર્યમા, અનેક રોગો ઝટ પ્રકટાય;
પ્રગ એવે એવા જે હેતુ, બાલમૈથુને વિણસી જાય. ૪૯૮

સાકરીયો પ્રકટવાથી જોવી, આમરણોની આશ રખાય;
તેની સંતાનોમાં જાણો, વધ તંતુઓ વિણસી જાય. ૪૯૯

બ્રહ્મચર્ય ગુરુકુળને સ્થાપો, ઉર્ધ્વ રેત બ્રહ્મચારી બેશ;
પ્રકટાવો આભારી માટે, જેથી નાસે સઘળા ક્લેશ. ૫૦૦

ઇત્યાદિ ઉપયોગી અસરકારક કવનોની રચના દેખવામા આવે છે માટે મુજ્ઞ વાચકોએ તે વિષય અવશ્ય વાંચવો જોઇએ.

" સબળા સબળાવાળા અંગાનું ઉભું રહેવું અને નિર્બલ પક્ષનું પડવું " એ વિષયમાં સબળા સંપ્રદાયોઓ વિશ્વમા છવી શકે છે અને નબળા પક્ષવાળા મરણ શરણ થાય છે. ' જે મનુષ્યો સબળા છે તે વિજય મેળવે છે. ઋગ્વેદમા આર્યોના યુદ્ધનુ વર્ણન આવે છે. રૂશિયા મોંગોલિયા તરફના તે અર્વિયો, આર્યો સબળા હતા તેથી તેઓએ હિંદુસ્થાનના રાજાઓને સ્વારીઓ કરી છતી લીધા અને પોતે ભારતના માલીક થયા—ભારતવાસી ક્ષત્રિઓ પર કુશ સિથિયન વગેરે ઉત્તર દેશની જાતિયો ચઢી આવી. તે બળવાન હતી તેથી તેણે ક્ષત્રિયોને હરાવી છતી લીધા—પશ્ચાત્ રજપુતો ઉપર મુસલમાનોએ સ્વારીઓ કરી અને રજપુતોને તાબેદાર બનાવ્યા. મુસલમાનોને બ્રિટીશ પ્રજાએ છતી લીધા. ધર્મોમાં પણ સબળો ધર્મ છે તે નિર્બલ ધર્મ પર વિજય મેળવે છે. માટે સર્વ પ્રકારની શક્તિયોવાળા બનવું જોઇએ એવો ઉપદેશ દેવામાં આવ્યો છે. જેમ કે,

સબળા રહેવુ સર્વ પ્રકારે, ધર્મ મહાનો એ છે સાચ;
આતમ પાછળ સબળા થવી, કદિ ન આવે ઉન્ની આંચ. ૫૦૬

સબળા સબળા પ્રેરકબળ, કરતા તે આયક ઉદેશ;
વનુ મધ્યમાં સબળા છવે, નબળાને સબળા પે ભક્ષ. ૫૧૨

શક્તિ એજ છે સત્ય પ્રકટો, નિર્બલતાજ અધર્મ વિચાર;
શુભ શક્તિઓ જાણ કેળવે, પડે નહિ સંશય કંઇ સાર. ૫૧૬

શક્તિમંતનાં રાજ્યાદિક છે, સબળા પક્ષે થાતી જીત;
નિર્બલ નિર્બલ પક્ષોવાળા, સબળાથી પામે છે ભીત. ૫૨૧

સબળાને સહુ છે સર્વે, સર્વ શક્તિયો પામે ભાઇ;
બુદ્ધિસાગર શક્ત જનોની, જગમાં સર્વે કરે સગાઇ. ૫૨૨

વ્યાવહારિક, આધ્યાત્મિક શક્તિયો એજ શક્તિજીવન છે. વ્યાવહારિક ધાર્મિક જીવનશક્તિયોની વૃદ્ધિ અને તેની રક્ષા એજ ધર્મ છે. એ ધર્મથી જેઓ વિમુખ થાય છે. તેઓ અશક્ત, ગુલામ, દાસ થાય છે. માટે શક્તિયોનો ઉપદેશ આપવામાં આવ્યો છે.

" શુદ્ધ હવા લેવાની અને અશુદ્ધ હવા કાઢીને જીવવાની આબાદ કળાશક્તિ " એ વિષયમાં જીવનશક્તિયોને પ્રકટાવવાનો તથા મરણ વિચારોને દૂર કરવાનો ઉપદેશ દેવામાં આવ્યો છે. જેમકે—

જીવનના સુધારા જે જે, જીવન હેતુઓ તાજા જેહ;
પ્રકટો તેહને આળસ ત્યાગો, સર્વોન્નતિ શિક્ષા ગુણગેહ. ૫૨૯

દેહજીવન ને મનોજીવનના, હેતુઓ પ્રકટાવો જયકાર;
દેશ કાળ ને નામ કેળવના, જીવનના હેતુ ત્યો સાર. ૫૩૨

નવ્ય વિચારો ને આચારો, પ્રકટાવો યુક્તિ પ્રયુક્ત્યા સર્વ;
ઝેરી હવા તજ શ્વાસનો દુર્ગુણ, તથા ત્યાગવો જૂઠો ગર્વ. ૫૩૩

શક્તિ વિનાના જેહ રીવાજો, જૂના પણ કરવા ઝટ દૂર;
શક્તિ સહિત જે નવા રીવાજો, પ્રકટો સ્વોન્નતિ બનો હજૂર. ૫૩૪

" આગની પેઠે નવીન શક્તિયો પ્રકટી " એ વિષયમાં શક્તિ પ્રકટ માટે અપૂર્વ વિચારોનો પ્રવાહ વહેનો અનુભવાય છે. બાળક અને બાલિકાઓને ઉપયુક્ત બાબતનું ખાસ શિક્ષણ આપવાની જરૂર છે. તેમાં સૂચનો આપ્યાં છે. જેવાં કે—

બાળક સુખ નહીં રહો, ગોખે ગોર વૈરાગ;
અન્યોન્યહૂંફે શક્તિ લિયે, શક્તિમણ ન જીવાય. ૫૫૬

શક્તિ કળાઓ કેળવી, આત્મબળ પ્રકટે એક;
જીવશે ને જીવાડીશે, દેશ કોમ હમેશ. ૫૫૭

આત્માદિક અસ્તિત્વ, ધર્મરૂપ અભાવ;
તેના વિના જ અધર્મ છે, અરવે ધર્મ સદાય ૯૧૯

સર્વ પ્રકારના જ્ઞાનની, શક્તિઓના ઉપાય;
ભાવાંતર તે ધર્મ છે, ધરજો તે ચિત્તમાંહ. ૯૨૧

ઇત્યાદિ.

“ આત્માની ત્રણ અવસ્થા ચાલી વિસ્તાર ” એ કવનોમાં ત્રણ અવસ્થાનું રસિક આનુભવિક વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. તેમાં ચૈતન્યની અત્યંત ઉપયોગિતા જણાવી છે. ગુરુ વચનું રસીલું વર્ણન ખાસ વાંચવા જેવું છે. “ ઉપાસના ભલુ ” એમાં ઉપાસનાનું ઘણું રસમય વર્ણન આવેલું છે. “ અનિત્યતા આશ્રય ” એ કવનોમાં ઉપાસનાની ઉપયોગિતા ઠીક દર્શાવી છે તેનું સ્વરૂપ દર્શાવ્યું છે.

“ આત્માની પ્રગટ સનતિ ” એ શીર્ષક કવનોમાં સ્થાને સ્થાને આત્મસાધન મનુષ્યોને પ્રગટાવવાની શિક્ષા દર્શાવી છે. જેમકે—

સદ્વિવેકો શક્તિઓ, ખરેખર રહનાર,
જીતે પ્રગટ રાખીએ, કર્મ એમ નિરધાર. ૧૦૨૦

પ્રગટ સંતતિ હેતુઓ વહે તેના ઉપાય,
પરંતુ કરવા સહુ, કહતો એ આચાર. ૧૦૨૩

નિજ આતમ નિજ ધર્મને, સતતિ જીવને જેહ;
કીર્તિ ઉપરે કરવી, શિક્ષા સદ્ગુરુ એહ. ૧૦૨૪

વિશ્વદ્વાર કારણે, નિશ્ચયે એ કથ;
તે પણ એ અવધારીને, આત્મ ગુરુ [illegible]. ૧૦૨૫

ઇત્યાદિ એવી રીતે આત્માના પ્રગટાવી સમ [illegible] છે, ઇત્યાદિ અવલોકવા જેવું છે

“ એકની નજરથી બીજાની પ્રગતિ ” એમાં નજરથી બીજાની પ્રગતિ કેવી [illegible] ઇત્યાદિ સમજાવ્યું છે. જેમકે—

નિજની [illegible];
ધર્મ [illegible] ૧૦૨૬

ગુણમાં એક વિશેષ અનેક, પ્રગટે એવો જાણ વિવેક;
સર્વ મનુષ્યો એવું ધ્યાવ, પુણ્ય ટકશો વિરમા પાપ. ૧૦૩૬

પોતાની પાછળ ધર્મ્ય શક્તિમય સર્વ વિચારો અને પ્રવૃત્તિયો વડે એવા એકમાંથી અનેક પ્રગટે એવી દૈવી શક્તિયોવાળા પ્રગટાવવા માટે ખાસ હાર્દિક કથનો છે.

“ સજ્જનનું સર્વે, સારા ઉપયોગમાં આવે છે ” એ વિષયમાં સજ્જનવત્ આત્મભોગી થવાની આવશ્યકતા દર્શાવી છે. તેમાંનાં પદ્યો મનન કરવા લાયક જેવા છે. જેવા કે—

આપ્યા જેવો આત્મભોગી થૈ, જગમાં જીવન કર પ્રચાર;
સ્વાર્થે પરમાર્થો કરવા સહુ, જીવ્યાનો તુજને અધિકાર. ૧૦૪૧

સ્વાર્થો સર્વે ખપમાં આવે, એવો થાજે પૂર્ણ ઉદાર;
લક્ષ્મી સત્તા વિદ્યાદિકનો, શુભોપયોગી થા નિર્ધાર. ૧૦૪૪

પરમાર્થે વાપરજે સર્વે, પાછળ પણ એવો ઉપયોગ;
કરજે માનવ શુદ્ધ ભાવથી, નિરાસક્તિએ કરવો ભોગ. ૧૦૫૫

નિરાસક્તિથી બંધ નહીં છે, આસક્તિથી થાતો બંધ;
નિરાસક્તિ પ્રગટે છે જ્ઞાને, અજ્ઞાને માનવ છે અંધ. ૧૦૫૭

નિરાસક્તિપણે જે આત્મભોગી બને છે તે સર્વોત્કૃષ્ટ કર્મયોગી છે. આસક્તિ વિના સર્વ કર્તવ્ય કર્મો કરતાં બંધ થતો નથી, ઇત્યાદિનાં સરસ કથનો વાચવા જેવાં છે.

“ અમર નામના ” જેઓ પરમાર્થી બને છે તે અમર નામ કરે છે એમ પ્રબોધ્યું છે. જેમકે—

બની ભક્ત ધરા કરી નામનાઓ, બની દાની ત્યાગી તજી કામનાઓ;
ભલામાં સદા ભાગ લેતા વિવેકે, કરે કામ સારાં સદા ટેક નેકે : ૧૦૬૬
કરી સ્વાર્પણો જે મર્યા આત્મવંતા, કરી નામના તેજ જીવ્યા મહંતા;
બની કર્મયોગી કર્યાં કામ સારા, વિવેકી બની કાજ ત્યાગ્યાં નઠારા. ૧૦૬૫
સ્વાર્પણ કરતા રહેના નામ, બનતા યોગી મન નિષ્કામ;
રાખો માનવ જગમાં નામ, સ્વાધિકારે કરતાં કામ. ૧૦૭૧

પરમાર્થે જીવન જેઓ ગાળે છે તેઓ પ્રભુ જ્ઞાનમય બની અમર નામનાઓ કરે છે.

" આત્મરૂપ ભૂમિના રાજા પ્રજાને આશીર્વાદ " એ શીર્ષકવાળામાં સૂરીએ રાજા પ્રજાને આશીર્વાદ આપ્યો છે તે વાંચવા લાયક છે.

શ્રીમત્ સયાજીરાવ છે, નૃપતિ શિરોમણી ગુણમણી,
દેશાભિમાની રવિસમા, નિજ તેજથી જ અખંડમાં;
વિદ્યા પ્રચારક સદ્ગુણોમાં, સર્વથી જે અગ્રણી,
સ્વાતંત્ર્યને પ્રસરાવવા, જેની પ્રવૃત્તિ શુભ ઘણી. ૧૦૫૭
વર્તે અહો નીતિથી, ધર્મે જ રાજ્યપ્રતાપથી,
ન્યાયાલયોમાં ન્યાયને, આપે સુનીતિ છાપથી;
નિજ જન્મભૂમિ દેશના, રાજા વિષે છે ગુણ ઘણા,
રાજા સયાજી રાજ્યમાં, ગુણગણતણી ના કંઇ મણા. ૧૦૫૮
વર્તે અહો પ્રજાજનો, ધર્મે વડે છે શક્તિથી,
સર્વે મનુષ્યો શાંતિમાં, રહેતા પ્રભુની ભક્તિથી;
શ્રીમત્ સયાજીરાવ પર, પ્રેમે ભરેલી છે પ્રજા,
જેની કરુણા દૃષ્ટિથી, આબાદીની ફરતી ધજા. ૧૦૫૯

સંવત્ ૧૯૬૪ ના ચૈત્ર સુદિ એકમના દિવસે જૈનાચાર્યશ્રી બુદ્ધિસાગરસૂરિ વડોદરામાં બિરાજતા હતા. તેસમયે શ્રીમત્ સયાજીરાવ ગાયકવાડ સરકારનું વ્યાખ્યાન માટે આમંત્રણ થવાથી આચાર્યશ્રીજીએ ગાયકવાડ સરકારના લક્ષ્મી વિલાસ રાજ્ય મહેલમાં હજારો સદ્ગૃહસ્થો, વિદ્વાનોની સમક્ષ " આત્મોન્નતિ " એ વિષય પર ચૈત્રસુદ ૧ બે કલાક પર્યંત વ્યાખ્યાન આપ્યું હતું. તે વ્યાખ્યાનને પાદરાના વકીલ શ્રીમોહનલાલ હેમચંદે ઇંગ્લીશ ભાષામાં પુસ્તકાકારે છપાવ્યું છે. ગાયકવાડી રાજ્યના સૂબાઓ, સરસુબાઓ, વહીવટદારો, મુન્સી વર્ગ, ડેપ્યુટીઓ વગેરેને આચાર્યશ્રી અનેક વિષયનો બોધ આપે છે, અને અદ્યાપિ પર્યંત આચાર્યશ્રીનો ગાયકવાડી રાજ્યમાં વિશેષતઃ વિહાર થયો છે, અને તેમણે ગાયકવાડી રાજ્યના તાલુકાઓમાં, ગામડાઓમાં ધાર્મિક, સામાજિક, નૈતિક અને કેળવણી વગેરે સંબંધી સેંકડો-હજારો વ્યાખ્યાનો આપ્યાં છે. શ્રીમત્ સયાજીરાવ ગાયકવાડના અનેક સુબાઓ સરસુબા તથા અમલદારોને પરિચય થયેલો હોવાથી તથા પોતાની જન્મભૂમિના રાજા હોવાથી વિજાપુર વૃત્તાંત નામના પુસ્તકમાં પણ તેમણે શ્રીમત્ સયાજીરાવના

ગુણોની, કાર્યોની સ્તુતિ કરી છે. નિષ્કામ પ્રેમથી તેમની કરેલી સ્તુતિમાં પ્રેમ વગેરેનો ઝગઝાટ સમ્યક્ દેખાય છે. પૂજ્ય આચાર્ય ગુરૂશ્રીએ પ્રજાને નીચે પ્રમાણે આશીર્વાદ આપ્યો છે.

અમ જન્મભૂમિ સાધુઓ યોગી ફકીરો ત્યાગીઓ,
નિજ આત્મશુદ્ધિ ઝટ કરો શાંતિ લહો વૈરાગીઓ;
બાલો યુવાનો વૃદ્ધ સહુ શાંતિ મઝાની પામશો,
ચડતી કળાથી સહુ જનો પ્રગતિશિરે સ્થિર જામશો. ૧૧૦૩

અમ જન્મભૂમિ દેશમાં પશુઓ ભલી શાંતિ લહો,
પંખી લહો શાંતિ ઘણી વનરાજીમાં શાંતિ રહો;
શુભ જ્ઞાનીઓ પ્રકટો ઘણા સાધુ મહન્તો યોગીઓ,
શુભ દાનીઓ પ્રગટો ઘણા શ્રી કર્ણ જેવા ભોગીઓ. ૧૧૦૪

કવિયો વડે શોભી રહો અમ જન્મભૂમિ જયકરી,
વિદ્વાન પ્રકટો ક્ષત્રીઓ, વૈશ્ય પ્રજાઓ સુખ કરી;
નન્દન સમો શોભી રહો અમ દેશ ધર્મ સમૃદ્ધિથી,
શુભ શક્તિયો પ્રકટવા કરો, દૈવી જનોની વૃદ્ધિથી. ૧૧૦૫

× × × ×

× × × ×

અમ જન્મભૂમિ દેશ તું સહુ દેશ શિરપર ગાજજે,
અમ જન્મ ભૂમિ માત !!! તું લીલા ભરી બહુ વાધજે. ૧૧૦૬

પૂજ્ય આચાર્યશ્રીએ જન્મભૂમિ ગુજરાત દેશ માટે હૃદયના જે ઉદ્‌ગારો કાઢ્યા છે. તે શુભાશીર્વાદ રસથી છલકાઈ જાય છે, જન્મ જન્મભૂમિ દેશની પ્રગતિની અભિલાષાઓ કેટલી બધી છે ? તેમણે સ્વદેશના સર્વ લોકોની ઉન્નતિ માટે
મુસલમાન વગેરે સર્વ લોકોને
ચેતાવ્યા છે.

રાજા પ્રજાના ઐક્ય માટે તેમના નીચે

રાજા પ્રજાના ઐક્યમાં પરમાર
રાજા પ્રજાના ઐક્યથી શક્તિ

રાજા પ્રજામાં ઐક્ય હો નહિ ભિન્નભાવ રહો કદા,
એવી પ્રભુને પ્રાર્થના સાગર મ'ટે સર્વદા. ૧૧૦૨

ધર્માચાર્યોમાં ધાર્મિક ભાવનાની સાથે આવી રાજા પ્રજાના ઐક્યની અને તેની સાથે સમાજ દેશ સંઘની સમષ્ટિ પ્રગતિ વડે સર્વ વિષની પ્રગતિ કરવાની ભાવનાઓ પ્રગટે એ ખરેખર અભિનંદનીય છે. રાજા પ્રજાના ઐક્ય વિના રૂશિઆના જુલ્મ હાલ થયા એ કેણ જાણતું નથી. રાજા પ્રજાના ઐક્યથી બ્રિટીશ રાજ્યમાં પરમાત્મ શક્તિઓ જાગે છે. સર્વત્ર સર્વ દેશોમાં રાજા પ્રજાના ઐક્ય માટે ગુરૂશ્રીએ પરમાત્માને પ્રાર્થના કરી છે. ધર્મગુરૂઓનું કર્તવ્ય છે કે રાજા પ્રજામાં ઐક્ય રહે એવો ઉપદેશ દેવો અને તેની સાથે સર્વ શુભ ધર્મોની રક્ષા કરવી. ગુરૂઓએ આ કાવ્યમાં તે બાબતની સર્વ દિશાઓ જણાવી છે.

" આત્મપ્રતિ સ્વાત્મોદ્‌ગાર " એ વિષયમાં ગુરૂશ્રીએ પોતાનું હૃદય રેડ્યું છે. તેનું વિવેચન કરતા એક ગ્રંથ થઇ જાય તેમ છે. માટે અત્ર લંબાણથી વિશેષ લખી શકાય તેમ નથી, તો પણ તેની દિશા દર્શાવવામાં આવે છે.

ગુરૂશ્રીએ બે પ્રકારના સંસ્કાર બોધ્યા છે ૧ દ્રવ્ય સંસ્કાર. ૨ ભાવ સંસ્કાર. કર્મ સંસ્કારો પોતાના આત્માની ઉન્નતિમાં જે જે હેતુઓ છે તે સર્વે જણાવ્યા છે. આત્માને ભાવ સંસ્કાર કહ્યો છે. જ્ઞાનાદિ શક્તિમય આત્મા અક્ષરરૂપ છે, તેને સંસ્કારનું રૂપક આપ્યું છે. આત્માથી ભિન્ન ભિન્નપણે સંસ્કાર છે. બ્રહ્મ જ્ઞાનીઓ બ્રહ્મને સંસ્કાર માને છે. બાહ્ય સંસ્કાર જે ક્ષરરૂપ છે તે પણ ક્ષરરૂપ છે. અક્ષરરૂપ છે. તેથી સંસ્કારના અનેક અર્થો થાય એમાં કોઈ આશ્ચર્ય નથી.

ગુરૂશ્રીનું જન્મસ્થાન વિજાપુર છે. અમદાવાદની પાસે કણબીઓનો માઢ છે તેમાં શિવ પિતા અને અંબામાતાથી તેમનો જન્મ થયો હતો. કુર્મીક્ષત્રિય જાતના તેઓના વંશજ હતા. ગૃહસ્થ દશામાં તેમનું કુટુંબ સુખી હતું. હાલ પણ સુખી છે. તેમને સંસારીપણામાં બે ભાઇ અને બે બેનો હતી. તેમના પિતા ખેતીનો ધંધો કરતા હતા. ગુરૂશ્રીનું સંસારીપણામાં બહેચરદાસ નામ પાડવામાં આવ્યું હતું. સાત આઠ વર્ષની ઉમરે તેમને શ્રીમાળીવાડામાં ધનેશ્વર મહેતાની નિશાળમાં ભણવા બેસાડયા હતા. ત્યાં

તેઓ મેસાણામાં રાજ્યગામ શાસ્ત્રી પાસે ન્યાયનો અભ્યાસ કરવા ગયા. ગુરૂમહારાજશ્રી રવિસાગરજીની સહાયથી તેમણે તર્કસંગ્રહાદિ ગ્રન્થોનો અભ્યાસ કર્યો. હૈમલઘુ પ્રક્રિયા. હૈમલઘુ વૃત્તિ વગેરેનો અભ્યાસ કર્યો. ગુરૂશ્રી રવિસાગરજી મહારાજનો પ્રેમ સંપાદન કરી તેમણે તેમની પાસેથી અનેક અનુભવો પ્રાપ્ત કર્યા તેમની વચન સિદ્ધિનો આશીર્વાદ પ્રાપ્ત કર્યો. મેસાણામાં અવાન્તર અનેક સાધુઓના ચરિત્રો જાણે કર્યા તથા તેમના વિચારોને અનુભવ્યા. પશ્ચાત્ સં. ૧૯૫૨ ની સાલમાં તેઓ પોતાના મિત્ર મોહનલાલ દોલતરામની તબિયત સુધારવા માટે પાલીતાણે ગયા, ત્યાં ચાર માસ લગભગ રહ્યા. તે વખતે તેમણે તીર્થ અને તીર્થયાત્રીઓ વગેરે સંબંધી અનેક અનુભવો મેળવ્યા. પશ્ચાત્ તેમણે સં. ૧૯૫૩ ના માગશીર્ષ ત્રીજના રોજ પાલનપુરમાં ગુરૂશ્રી સુખસાગરજીને વાંદવા ગયા. સં. ૧૯૫૫ માં પોતાનાં માતા અંબા અને પિતા શિવ મરણ પામ્યાં. ત્યારથી તેઓ વૈરાગી બન્યા હતા. ઘરસ્થનો ટેક તેમણે સં. ૧૯૫૪ ની સાલથી ત્યાગ કર્યો હતો. પાલનપુરમાં શેઠ-વિજયસૂરિના ઉપાશ્રયમાં તેમણે દીક્ષા લેવાનો માગસર સુદિ પંચમની રાત્રે ૧૧ નિશ્ચય કર્યો અને માગસર સુદિ છઠ્ઠના રોજ મહામહોત્સવ પૂર્વક ગુરૂશ્રી સુખસાગરજી પાસે ત્યાગની દીક્ષા લીધી. દીક્ષા લેવાની સાથે શાસ્ત્રીજી જયન્તરામ ઠ.શ્રી પાસે મુક્તાવલી તથા કાવ્યનો અભ્યાસ શરૂ કર્યો. પહેલું ચોમાસું તેમણે સં. ૧૯૫૭ ની સાલમાં સુરત કર્યું, સં. ૧૯૫૮ ની સાલનું પાદરામાં ચોમાસું કર્યું. સં ૧૯૫૯ નું માણસામાં ચોમાસું કર્યું. સં. ૧૯૬૦ નું મેસાણામાં ચોમાસું કર્યું. ૧૯૬૧ નું વિજાપુરમાં ચોમાસું કર્યું. સં. ૧૯૬૨ નું અમદાવાદમાં ચોમાસું કર્યું. સં. ૧૯૬૩ નું સાણંદમાં ચોમાસું કર્યું. સં. ૧૯૬૪ નું તેમણે માણસામાં ચોમાસું કર્યું. સં. ૧૯૬૫ નું ચોમાસું તેમણે અમદાવાદમાં કર્યું સં. ૧૯૬૬ નું ચોમાસું મુંબઈમાં કર્યું. સં. ૧૯૬૭ નું ચોમાસું તેમણે મુંબાઈ શહેરમાં કર્યું. સં. ૧૯૬૮ નું ચોમાસું તથા સં. ૧૯૬૯ ની સાલનું ચોમાસું અમદાવાદ શહેરમાં કર્યું. તે સાલમાં અષાડ વદિ બીજના રોજ મહારાજ શ્રી સુખસાગરજીએ કાલ કર્યો. સંવત્ ઓગણીસ સિત્તેરમાં તેઓ શ્રી પેથાપુર પધાર્યા. પેથાપુરના સંઘના આગ્રહથી તેમજ અન્ય શહેરો શ્રીમન્ત સંઘના આગ્રહથી સં. ૧૯૭૦ ના માગશર સુદિ ૧૫ ના રોજ તેમને તેમના ગુરૂની પાટપર આચાર્ય પદવી વિરાજમાન કર્યા. સં. ૧૯૭૦ નું ચોમાસું તેમણે માણસામાં કર્યું. સં. ૧૯૭૧ ની સાલનું ચોમાસું તેમણે પેથાપુરમાં કર્યું. સં. ૧૯૭૨ ની સાલનું ચોમાસું

વિજાપુરમાં કર્યું. સં. ૧૯૭૩ ની સાલનું ચોમાસું પેથાપુરમાં કર્યું. સં. ૧૯૭૨ ની સાલથી કર્મયોગ પુસ્તક લખવાના અતિ પરિશ્રમથી તેમને જીર્ણ જ્વર લાગુ પડ્યો હતો. સં. ૧૯૭૩ ની સાલમાં તે દૂર થયો ઇત્યાદિ કારણોથી તેમનાં ચોમાસા આ સાલોનાં આ ભૂમિનાં ભાગ્યે થયાં છે. દરેક ચોમાસામાં તેમની સાથે સાધુઓ હતા. જે જે શહેરોમાં ચોમાસાં કર્યાં ત્યાં તેમણે ઉપદેશ આપી અનેક સુધારા કરાવ્યા છે, સુરતમાં સાધુ સંમેલનમાં તેમણે ભાગ લીધો હતો. મુંબઈના ચોમાસામાં મુંબઈના સંઘનું ઐક્ય તુટવાના પ્રસંગે તેમણે સમય સૂચકતાથી કામ લઇ જૈન સંઘનું ઐક્ય જાળવ્યું હતું. વિહારમાં અગર ચોમાસામાં બે કલાક ઉપદેશ, ત્રણ ચાર કલાક પુસ્તક વાચન, જાહેર ભાષણ, પુસ્તક લેખન, ધર્મક્રિયા પ્રવૃત્તિ, ધ્યાન પ્રવૃત્તિ વગેરે આત્મ જીવનનો પરમાર્થે ઉપયોગ કરવામાં ગુરૂજી અપ્રમત્તપણે વર્તે છે. તેમના ત્યાગી સાધુ શિષ્ય ઘણા થાય છે, ગચ્છના સાધ્વીઓ ગામોગામ ફરી ચોમાસું કરી ઉપદેશ આપે છે. આજ સુધીમાં તેમણે પચાસના આશરે ગ્રન્થો લખ્યા છે. માણસાના ઠાકોર, વરસોડાના ઠાકોર વગેરે ઠાકોરો, રાજાઓ તેમનો ઉપદેશ શ્રવણ કરી, તેમને સારું સન્માન આપી પૂજે છે. તેમના પ્રતિપક્ષીઓ વચ્ચે તેઓ નિર્ભયપણે ઉભા રહી કાર્ય કરે છે. તેમના વિચારો તથા તેમના આચારોના તથા આત્માના અનેક રાગી ભક્ત શ્રાવિકાઓ છે ગુજરાત દેશમાં તેઓ જૈન હિંદુ વગેરેમાં કોમમાં ઘણા પ્રસિદ્ધ છે. તેઓ ભેદભાવ રાખ્યા વિના સર્વ જાતના મનુષ્યોને આત્મ સમાન ગણી ઉપદેશ આપે છે. બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય, અને ઢેડ ભંગી કોમમાં પણ તેમના ભક્ત શિષ્યો ઘણા છે. જૈનધર્મી વિના અન્ય ધર્મી બ્રાહ્મણ વગેરે લોકો તેમને ગુરૂ જેવી બુદ્ધિથી માને-પૂજે છે. વિજાપુરના તથા તેની આસપાસના સર્વ ગામોના સર્વ જાતના લોકો પૂજ્ય આચાર્યશ્રીને મહાત્મા તરીકે પૂજે છે. પ્રસંગોપાત્ત સંબંધ મેળવવા ઉપરની હકીકત જણાવી હવે પ્રસ્તુત વિષય સંબંધી લખવામાં આવે છે.

સંવત્ ૧૯૭૪ ના કારતક માસમાં તેઓ પેથાપુરથી, વિજાપુર સંઘના આગ્રહથી વિહાર કરી વિજાપુર આવ્યા. વિજાપુર અને તેની આસપાસના ગામોમાં પ્લેગ થયો હોવાથી નિરૂપાયે સંઘની સાથે છાપરામાં તળાવમાં ગુરૂ આંબા નીચે રહ્યા. તે પ્રસંગે પોતાની ગુરૂતામાં, આંબાની ગુરૂતાની સહાયતા હોવાથી ગુરૂએ આંબાનું કાવ્ય કરી સ્વાત્મોદ્ગારો પ્રકટાવ્યા છે. જનનીજન્મભૂમિશ્ચસ્વર્ગાદપિગરીયસી એ પ્રમાણે ગુરૂઆંબા પર શુદ્ધ પ્રેમ

ઇતિહાસમાં અમૂલ્ય રૂપેને આપનો દીઠો ખરો.
કુદરતના શુભ ભાગમાં મંગળ મઝાના ગુણ ભર્યો;
સરકાર રાજ્ય શોભિતા હાકેર તવ રક્ષા કરો,
આંખા ન હારો કોઇ જગ એવી પ્રતિજ્ઞાઓ ધરો. ૧૧૩૦

એ પ્રમાણે અંબાની સ્તુતિ કર્યા બાદ આત્માશ્રય આશ્રયનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે, પશ્ચાત્ અધ્યાત્મ આસનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. પશ્ચાત્ ભાલાંતર આમ કહોનનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. પશ્ચાત્ ભારત દેશને સરકારનું રૂપક આપી તેનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. ગુજરાત આદિ સર્વ દેશોનો ભારતદેશ-આર્યદેશ હિન્દુસ્થાનમાં સમાવેશ થાય છે. તે ભારતદેશની ઉન્નતિ માટે સૂરિજીના હૃદયમાં જે લાગણી છે અને તે માટે તે સત્ય પ્રેમ છે; તે તેમના નીચે આપેલા કાવ્યોથી વાચકોને સહેજે સમજાય તેમ છે.

ભારત મહા સરકારના સેવક રસીલા જન બની.
ભારતરૂપી પ્રગતિનાં સહુ ગાયનો પ્રેમે ભણી;
સરકાર ભારત જાગતા પ્રગતિ વિષે સ્થાપન કરો,
એ ધર્મ સાચો જાણવો સહુ ભારતીઓ મન ધરો. ૧૧૪૦
સહુને ચઢો સહુને નમો કેમો અરસપરસ પ્રભુ.
આપો પરસ્પર સહાયને એ રહેણીથી થાશો વિભુ;
ભારત મહા સરકારના મીઠા રસોને સાખજો,
શક્તિ સકલ પ્રસરાવીને નિજ નામ જગમાં રાખજો. ૧૧૪૧
આ દેહનાં જે પંચભૂતો તરફ ત્યાંથી જાગૃત,
ત્યારંજ ત્યાગી ભક્તિથી ગુણભક્તિ લેઇ સમાવવાં:
ત્યારા હાથને દેહને પાયા વગેરે શક્તિઓ,
સ્વાર્પણ સકલ તુજને કરી જે જે કર પ્રગટી ભક્તિઓ. ૧૧૪૨
નર નર સ્ત્રીના જોરથી સરકાર ભારત જગમગ્યો.
સહુ દેશમાં શિરોમણિ અધ્યાત્મ ગુરુપદને વરો;
સહુ ધર્મની શ્રેણીઓ તીર્થક્ષેત્રો દીપનો,
સરકાર ભારત સંતિથી શક્તિઓ જય પામજો. ૧૧૪૩
કરજો પરસ્પર મૈત્રી કરો પરસ્પર મૈત્રી,
વિચારિ શક્તિ મૈત્રી અનુભવ પરસ્પર મૈત્રી:

અરે ફાટો [illegible] શક્તિ નાશી જાતી,
એ શક્તિઓ સહુ [illegible] પરમાર્થે કાર્યો સાધતી;
જ્ઞાન સ્વરૂપ આત્મ પર શુભ ધર્મ [illegible],
આનંદ [illegible] ઘણી આનંદ મેળે જ્ઞાની. ૧૧૧૭

ભારતના [illegible] ધર્માન્ધતા સંબંધી ઉપર્યુક્ત [illegible] કંઈ [illegible] આવ્યું નથી. [illegible] વગેરેમાં મતભેદ પડે છે. પરંતુ તે ન પડવા જોઈએ. હિન્દુ, મુસલમાન, પારસિ વગેરે સર્વ ભારતવાસી [illegible] હિન્દુસ્થાનના [illegible] માનવું જોઈએ. ભારત દેશના [illegible] જે અને છે તે સર્વ [illegible] છે. ભારત દેશના [illegible] ન [illegible] આમ [illegible] આવી છે. [illegible] ભારતવાસીની ભૂમિ છે. ભારતદેશની [illegible] અને [illegible] તેના પર આધાર [illegible] તેના [illegible] ભારતવાસીઓ [illegible] કરી. ભારતદેશમાં [illegible] છે. [illegible] પ્રકારની તૈયારી છે. ઇંગ્લેન્ડ, [illegible] ચીન વગેરે [illegible] ભારતદેશીઓના [illegible] કરી છે. તેઓની [illegible] છે, ભારતવાસીઓ [illegible] છે અને તેઓ [illegible] કરી તેઓની સર્વ [illegible] ગ્રહણ કરી, [illegible] તેઓના જેવા [illegible] ભારત [illegible] વગેરે [illegible] તેઓની [illegible] અને [illegible] છે અને તે [illegible] છે.

[illegible] ભારત [illegible] છે. [illegible] તેમ ભારતના [illegible] છે. [illegible] નથી [illegible] હિન્દુ, [illegible] વગેરે [illegible] છે, [illegible] છે. ભારત [illegible] છે, [illegible] છે, અને [illegible] છે.

જુસ્સાથી ઉપદેશ આપ્યો છે. ફરી પ્રાંતના સુબાસાહેબ શ્રી. સંપતરાવ ગાય-કવાડને તથા વહીવટદાર મુન્શી વગેરે સત્તાધિકારીઓને તેમણે જેઠ માસમાં રાજ્ય પ્રજાની ઉન્નતિ સંબંધી જાહેરમાં અસરકારક ઉપદેશ આપ્યો હતો. મે. સુબાસાહેબ શ્રી. સંપતરાવ ગાયકવાડે ભારત સહકાર શિક્ષણ વાંચ્યું છે. ગુરૂશ્રીએ તેનો ભાવાર્થ સમજાવ્યાથી તેમણે સર્વત્ર પુસ્તકના પ્રચારની આવશ્યકતા જણાવી હતી. ધર્માચાર્યોના હાથથી લખાયલું આવું સાર્વજનિક પુસ્તક સર્વત્ર પ્રસરાવવાની જરૂર છે કે જેના વાચનથી ગુજરાતવાસીઓની ઉન્નતિ થાય. ગુજરાતી ભાષામાં લખેલું સાર્વજનિક, નૈતિક, ધાર્મિક, પ્રગતિમય વિચારોથી ભરપૂર પુસ્તક ખરેખર સર્વત્ર પ્રચાર પામે એવા ઉપાયો જો વિદ્વાનો-સત્તાધિકારિઓ લેશે તો તેઓની ઉન્નતિ થશે એ નિઃસંશય છે. કર્મયોગ, સાબરમતી ગુણ શિક્ષણ કાવ્ય અને ભારત સહકાર શિક્ષણકાવ્ય એ ત્રણ પુસ્તકો સાર્વજનિક સર્વજનહિત પ્રગતિ સદ્ભાવ ભૂત છે, એમ વિદ્વાનો વાચીને એવી અત્યારે બોલી રહે છે

સાબરમતી ગુણ શિક્ષણ કાવ્યમાં દર્શાવેલા ગુણ શિક્ષણોથી સહકાર ગુણ શિખવા યુક્ત છે. પરંતુ સર્વ પ્રકારની ઉન્નતિયોમાં એક સરખા બન્ને ઉપયોગી છે. ભારત સહકાર કાવ્યનો બોધાત્મક, શિક્ષણાત્મક શાંત રસમાં સમાવેશ થાય છે. આ કાવ્યમાં ઉપદેશ તથા શબ્દ લાલિત્ય કરતાં ભાવરસ પ્રધાનતા છે. અને તે એકંદર સાર્વજનિક ઉન્નતિ કરવામાં ઉપયોગી છે. તેથી તેનો સાર્વજનિક દૃષ્ટિએ પ્રચાર થવાની જરૂર છે. ગુરૂ મહારાજ શ્રી પ્રેમના પ્રસંગમાં જ્યારે રહ્યા હતા ત્યારે તે તરફ લોકોની રુચિ સારી રહી હતી-હિંદુ અને મુસલમાન કોમ બન્નેનો આચાર્ય મહારાજ તરફ એક સરખો પ્રેમ છે. ભારત સહકાર શિક્ષણમાં આચાર્ય શ્રીએ બન્ને કોમ તરફ એક સરખી પ્રેમ દૃષ્ટિ દર્શાવી છે. વિજાપુરના મોમીન વોરા વગેરે પણ ગુરૂઆચાર્યશ્રીની પાસે દર્શનાર્થે આવી ઉપદેશ સાંભળે છે. સર્વ કોમોનું ઐક્ય કરવા માટે ગુરૂ મહારાજશ્રી એક સરખી શુભ લાગણી તથા પ્રવૃત્તિ થયા કરે છે. ગુણાનુરાગી જનો સારી રીતે લાભ લે એમ ઇચ્છવામાં આવે છે

૧ શે. શા. મોહનલાલ જેસીંગભાઈ.
૨ શા. કેશવલાલ ફકીરચંદ.
૩ વખારિયા નથ્થુભાઈ મગનલાલ.
૪ દેસાઈ ચુનીલાલ દુર્લભદાસ.

વિજાપુર જૈન મિત્રમંડળ.
મેમ્બરો.

સં. ૧૯૭૪-ભાદરવા વદિ ૧૦.

[illegible] મુખ [illegible] મુખ [illegible] લેવા દિસે,
[illegible] પ્રેમના [illegible] કથા દિસે;
મુખ [illegible]
મુખ [illegible] ૧૧૧[illegible]

[illegible]
[illegible] નહિ [illegible]
[illegible]
[illegible] ૧૧૧[illegible]

[illegible]
[illegible] ૧૧[illegible]
[illegible]
[illegible] નહીં [illegible] ૧૧૧[illegible]

[illegible] રસનું એમ [illegible] ભક્તિ [illegible] છે."

[illegible] છે. [illegible]

ખુસાલથી ઉપદેશ આપ્યો છે. ૬ઠી પ્રાંતના સુબાસાહેબ શ્રી. સંપતરાવ ગાયક-વાડને તથા વહીવટદાર મુન્શી વગેરે સત્તાધિકારીઓને તેમણે ગઈ માસમાં રાજ્ય પ્રજાની ઉન્નતિ સંબંધી જાહેરમાં અસરકારક ઉપદેશ આપ્યો હતો. મે. સુબાસાહેબ શ્રી. સંપતરાવ ગાયકવાડે ભારત સરકાર લિખવું વગેરું છે. સુરશ્રીએ તેનો આદર્શ સમજાવ્યાથી તેમણે સર્વત્ર પુસ્તકના પ્રચારની આવશ્યકતા જણાવી હતી. ધર્મોપદેશોના દાયરા સમાપ્યું આવું સાર્વજનિક પુસ્તક સર્વત્ર પ્રસારવાની જરૂર છે કે જેના વાચનથી ગુજરાતવાસીઓની ઉન્નતિ થાય. ગુજરાતી ભાષામાં લખેલું સાર્વજનિક, નૈતિક, દૈહિક, પ્રગતિમય વિષય-વાળાં આવું પુસ્તક ખરેખર સર્વત્ર પ્રચાર પામે એવા ઉપાયો જો વિદ્વાનો-સત્તાધિકારીઓ લેશે તો તેઓની ઉન્નતિ થશે એ નિઃસંશય છે. હમણાં, ભાગ્યમતી ગુરુ લિખવું રાજ્ય અને ભારત સરકાર હિન્દુસ્તાન એ બન્ને પુસ્તકો સાર્વજનિક સર્વોત્તમ પ્રગતિ સહાયભૂત છે, એમ વિદ્વાનો વાંચીને એવી અરજે તોળી દઈ છે

ભાગ્યમતી ગુરુ લિખવું રાજ્યમાં દર્શાવેલા ગુરુ લિખ્યાથી સરકાર ગુરુ લિખેલું ગુરુ છે. પરંતુ સર્વ પ્રજાની ઉન્નતિમાં એક સરખા બન્ને ઉપયોગી છે. ભારત સરકાર કહેવાનો ઐતિહાસિક, વિજ્ઞાનમય ઢાળ રાખવા સમાવેશ થાય છે. આ રાજ્યમ દેખાવ તથા છંદ સાહિત્ય કરવું, ભાવરસ પ્રધાનતા છે. અને તે એવા સાર્વજનિક ઉન્નતિ કરવામાં ઉપયોગી છે, તેવા તેનો સાર્વ-જનિક દૃષ્ટિએ પ્રચાર થવાની જરૂર છે. ગુરુ મહારાજ શ્રી પ્રેમના પ્રસંગમાં જ્યારે કરી ઘણા લોકો તે તરફ લોકોની દૃષ્ટિ ખાસ કરી હતી—હિંદુ અને મુસલમાન કેમ બન્નેને. આ સર્વ મહારાજ તરફ એક સરખો પ્રેમ છે. ભારત સરકાર હિંદુમાં આદર્શ ધર્મ બન્ને કેમ તરફ એક સરખી પ્રેમ દૃષ્ટિ રાખેલી છે. હિન્દુસ્તાન ભણી કેટલાક વખતે પણ મુસલમાનોની પાસે દર્શ-નીય આવી ઉપદેશ સમજે છે. સર્વે કોમનું ભલું કરવા માટે ગુરુ મહા-રાજશ્રી એ ભારતી ગુરુ શબ્દો તથા પ્રવૃત્તિ થયા કરે છે. ઉપદેશથી ભણે શ્રી. દિ કામ કે એમ સ્વરૂપમાં આવે છે

૧ કે. ડૉ. કે કલ્યાણ [illegible]
૨ [illegible]
૩ [illegible]
૪ [illegible]

વિજાપુર જૈન મિત્રમંડળ.
લેખક.

તા. ૧૯-૧૨-૧૯૦૯ ની ૧૦.

અભિપ્રાયો.

ભારત સહકાર શિક્ષણ કાવ્ય.

ભારત સહકાર શિક્ષણ કાવ્યના કર્તા જૈનાચાર્ય યોગનિષ્ઠ શાસ્ત્ર વિશારદ શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરજી સૂરિ ગુજરાત કાઠીઆવાડ વગેરે દેશોમાં આગ [illegible] પ્રસિદ્ધ [illegible] વિજાપુર તેમની જન્મભૂમિ છે. તેથી વીજા [illegible] તેમની પાસે બે ત્રણુ વખત દર્શનાર્થે જવા [illegible] થયાથી [illegible], રાજ્યોન્નતિ, સમાજોન્નતિ, ધર્મોન્ન [illegible] વગેરે સંબંધી પ્રબંધ અસરકારક ઉપદેશો સાંભળવામાં આવ્યા. ગુરૂકુળ, સ [illegible] સંબંધી તેમને [illegible] વિચારો જણાવ્યા હતા. ગુજરાતમાં તેઓ [illegible] વગેરે [illegible] તથા ધાર્મિક વિષયનાં સત્તર વર્ષ [illegible] તેઓ પ્રગતિકારક સુધારક, પ્રતિષ્ઠિ [illegible] વાણી, ખંત, ઉત્સાહ અને બુદ્ધિગરી [illegible] કર્મયોગ, સાબરમતી ગુણુ દિગ્દ [illegible] શિક્ષણ કાવ્ય સાર્વજનિક પુસ્તકે [illegible] સહકાર શિક્ષણ કાવ્યમાં રાજાઓના ધર્મનું [illegible] રાજાઓનો મુખ્ય આધાર [illegible] બને છે, તેઓ પ્રજાની-દેશની [illegible] લક્ષણો આપવામાં તેમણે ન્યૂનતા રાખી [illegible]—

[illegible] અનુસરે,
[illegible] ધરે;
[illegible] બહુગુણ ધરે,
[illegible] હિતને કરે.

[illegible] —

[illegible] ન લેતા જે કદી,
[illegible] ન દેવતા પ્રેમી બને જે સર્વદા;
[illegible] નહીં કદી ન પક્ષપાતે નહીં કરે,
[illegible] ધર્મ અનુસરે.

[illegible] —

જે હરિગીતો [illegible] સાખી રહે [illegible] સદે,
[illegible] [illegible] ના [illegible] સાથે સદે:
જે જન્મભૂમિ પ્રેમથી સ્વાર્પણ કરે જે જે બધું,
પાછા કદી ના ફરતી ને [illegible] [illegible] બધું.
જે દેશ નો એક છે ને દેશ કાજે જે રહ્યા,
તે હરિગીતે [illegible] અહીં છે અમરતો ઉત્તમ કહ્યા.

[illegible] સોનેટ નીચે પ્રમાણે લખાય છે:—

[illegible] સાથ [illegible] અને [illegible] [illegible] સર્વને,
[illegible] ના [illegible] [illegible] [illegible] સર્વને,
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] રહે,
જે [illegible] [illegible] તે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] કહે.

[illegible] વર્ષ સોનેટ નીચે પ્રમાણે લખાય છે:—

[illegible] [illegible] [illegible] કરતા રહે,
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] જે વદે:
[illegible] [illegible] કરે [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] ને [illegible] [illegible] [illegible] ને કહે.

[illegible] વર્ષ સોનેટ નીચે પ્રમાણે લખાય છે:—

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] કરે [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]:
[illegible] [illegible] [illegible] તે [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] તે [illegible] છે [illegible].

[illegible] સોનેટ નીચે પ્રમાણે લખાય છે:—

[illegible] [illegible] [illegible] છે [illegible] [illegible].
તે [illegible] તે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]:
જે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
તે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

જે જે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે, [illegible] છે, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે. [illegible] [illegible] [illegible] જે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible]

વડોદરા.
તા. ૨૯—૯—૧૮

[illegible],
મહારાજ શ્રી બુદ્ધિસાગરજી,

[illegible]

[illegible]

લી.
[illegible]
[illegible]

[illegible]

"[illegible]"

* * * * *

" તીર્થંકર ઋષિઓ થવું, થવું વિશ્વ સુલતાન;
છે પોતાના આત્મમાં, સાધન સર્વે સુજાણ. "

એવી અનુભવગસિક અને બળપ્રેરક લીટીઓ કોને મોહક [illegible] લાગે ? સાગરીજ.

એકંદર રીતે આ પુસ્તકના લેખકનો પ્રયાસ હું સ્તુત્ય માનું છું.

વડોદરા,
૧૬-૮-૧૯૧૮

અતિસુખશંકર કમળાશંકર ત્રિવેદી
પ્રોફેસર, વડોદરા કૉલેજ

શ્રી.

વડોદરા,
ભાદ્રપદ પૂર્ણિમા, સંવત ૧૯૭૪

શ્રીયુત બુદ્ધિસાગરજી,

[illegible] નવું ગ્રન્થ ભેટ તરીકે આવ્યું તે [illegible] વાંચતાં જે આનંદ [illegible] પ્રકારનો બોધ તથ [illegible] ગ્રન્થ વાંચીને મળે છે. પારકાની સેવાથ [illegible] કેવી રીતે [illegible] કરવું તે [illegible] રીતે [illegible] છે. [illegible] સમજીને [illegible] થવાની તો જરૂર છેજ, [illegible] રીતે સમજાય છે. [illegible] આ ગ્રન્થ આપ્યું છે તેમ [illegible] અને તેમાંથી [illegible] વિના રહેશે નહી.

[illegible]

[illegible]
[illegible] દીક્ષિત
[illegible]
[illegible]

શાસ્ત્રી વિશારદ જૈનાચાર્ય શ્રી બુદ્ધિસાગરસૂરિએ રચેલું "ભારત સહકાર શિક્ષણ કાવ્ય" અથવા "આમ કાવ્ય" ઉપલક વાંચીને મને ઘણો આનંદ થયો. ગાંધીજ લાગના ઉપદ્રવને લીધે તેમને જે પેતરમાં બે માસ નિવાસ કરવો પડ્યો હતો, ત્યાના આબોહવા ઉપરથી આ કાવ્ય રચવાનો તેમને વિચાર થયો. અત્યારે હિન્દીઓને તેમણે વિવિધ પ્રકારનો ઉપદેશ કર્યો છે. ભાષા સરલ ને શુદ્ધ છે કાવ્ય અનેક છંદ અને રાગમાં રચ્યું છે. તેમની કાવ્ય શક્તિ પ્રશંસાને પાત્ર છે. તેમના ઘણા વિચાર વિસમીસદીને અનુસરતા હોય જાણે કોઈ સુધારક કવિની આ કૃતિ હોય એમ જણાય આવે છે. કાવ્ય ઘણું મોટું હોવાથી, અને તેમાં ઘણી ઘણી ઉપયોગી શિક્ષાઓ સમાવેલી હોવાથી, ઘણા ઉતારા અત્રે આપી શકાય એમ નથી. ભીંજાય મોરલો, સંપ્રાયથી ઉત્પત્તિ, પાણીસિંચન, પ્રકાશ ને ઉચ્ચારે વૃદ્ધિ, ઉધઈ મણ, પ્રાણ પુષ્ટિ, રક્ષણ, કાગ ઉડાવ્યો, કાઠિન્ય ને કોમળતા. આત્મરમણતા શક્તિ, સજ્જનતા, મંજરી મોર, કેરીનું ઉપજવું. પાકવું, સાખ થવી, વપરાવું. આમ્રરસ વગેરે આમ્રનો વૃક્ષ તેમાંથી અનેક જાતના નૈતિક, ધાર્મિક, આર્થિક અને રાજકીય ઉપદેશ પોતાની જાતે તર્ક શક્તિના જોરે જોવા મળે છે. રાજાઓ, રાજ્યના અધિકારીઓ, ક્ષત્રિયો, બ્રાહ્મણો, વૈશ્યો, શૂદ્રો, ધર્મગુરૂઓ, સાધુઓ, સ્ત્રીઓ, વક્તાઓ અને લેખકોના સંબંધમાં જે જે કહેવાયું છે તે આશ્ચર્યક ને મનન કરવા યોગ્ય છે.

અંતમાં સંબંધે પોતે કહે છે કે:—

(હરિગીત)

" જ્યાં દ્રૌપદી સીતા સમી, સતીઓ પ્રગટતી ઘરઘરે,
તે દેશ સ્વર્ગાધિક કહ્યો, સ્વાતંત્ર્ય શક્તિ તે વરે;
સાધ્વી વધૂટી જાગજો આપી સુધારા શુભ કરે,
કલ્યાણ કેરું સાધ્યું નિજ ફર્જ પ્રેમે અનુસરે.
જન્મી અમારા તે બની તેજે વિધાના ઝગમગે,
ઉદ્ધાર કરતી દેશનો ને ધર્મનો જેઓ ભજે;
સહુ જાતના શિક્ષણ ભણે ને સાધ્વીઓ જગમાં ફરે,
બોધક વિચારો પેસતા આત્મ મગજમાં જે ધરે;
કર્તવ્ય કર્મો આચરે ને સ્વાધિકારે ધર્મથી,
બોધક સુધારા નામથી ચડીક થાય ન કર્મથી."

ઉપર આશીર્વાદ આપતાં કવિ કહે છે કે:—

[illegible] પણ એક [illegible] કહેવા વિના રહી શકાતું નથી કે જે કેળવણી આ જમાનામાં [illegible] હોય તે તો તે કેટલી વિદ્વાન [illegible] અને [illegible] કબૂલ કરવી જરૂરી છે.

લી. સેવક.
દેવચંદ દામજી શેઠ.
જૈનપત્રના અધિપતિ, ભાવનગર.

પરમપૂજ્ય મહાત્મા શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરસૂરિ. એમણે સં. ૧૯૫૪ ની [illegible] વિજાપુર [illegible] હેતુ રાજ્યની [illegible] અભ્યાસ નીચે તેમણે [illegible] સ્થાન લઇ. આત્મજ્ઞાનની ઉત્પત્તિ [illegible] અને [illegible] તેઓશ્રીએ [illegible]. તે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ઉત્પત્તિ અને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

શ્રીમદ્ સયાજીરાવને આશીષોથી અર્પિયા,
નિજ જન્મભૂમિ વર્ધવા ઉત્તમ ગુણોને અર્પિયા;
આચરવંત નિજ જન્મભૂમિ નરપતિને શોભતું,
હરિભક્તિની એ દર્શ શુભ એવું ન કદી પેખતું. ૬

ગુર્જરમાં નારાતીઓ કહ્યુ ત્યા ઉત્તમ રિઝે,
આનંદિત નિર્ભય ચિત્તે હરિ ઉચ્ચારે;
શ્રીમદ્ સયાજીરાવ અમારા નરપતિ જય કરો,
હરિ ભજતા હરિથી રક્ષી સદા ઈશ્વર કરો. ૭

ઉત્તમ ગુણોથી દીપતા નિજ દેશની ચડતી કરે,
આનંદી ગુણે દોરીને દુઃખો પ્રજાના દૂર કરે;
એવે પ્રકારે ઉન્નતિ સર્વ પ્રજાની આદરે,
શ્રીમદ્ સયાજીરાવની રક્ષી સદા ઈશ્વર કરો. ૮

વિદ્યાવિનોદી ને સુધારક આપણો ભૂપતિ ખરો,
જુઓ ગુજરાત ના વડોદરું ન કોઈ છે ઠરો;
સ્વતંત્રતા દેને સદા આરોગ્ય પૂર્ણ આપજો,
શ્રીમદ્ સયાજીરાવની રક્ષી સદા ઈશ્વર કરો. ૯

[illegible] અતિ દેશ દઈને ઘણું આતુર થઈ,
[illegible] કહી ભક્તિ વિષે ઉજ્જવળ એવ રૂપ ભરી;
નિજ [illegible] ની દૃષ્ટ સ્નેહ નિજ વિદ્યા વરે,
શ્રીમદ્ સયાજીરાવની રક્ષી સદા ઈશ્વર કરો. ૧૦

જે સર્વ રાજ્યને નવે ઉદ્ધાર કરે આદરે,
પ્રજા શ્રી વિદ્યા નવે દુઃખો કાપવા દુઃખ હરે,
[illegible] પ્રજાજનો વડે દુઃખ દાબતા [illegible],
શ્રીમદ્ સયાજીરાવની રક્ષી સદા ઈશ્વર કરો. ૧૦

[illegible] વડી [illegible] દેશના [illegible],
[illegible] અનુભવે [illegible] દિવ્ય [illegible];
[illegible] વિદ્યા [illegible] નિજ [illegible],
શ્રીમદ્ સયાજીરાવની રક્ષી સદા ઈશ્વર કરો. ૧૧

દા. [illegible]
વિષ્ણુપ્રસાદી—[illegible] કવિતા

ॐ अर्हम्

ॐ ह्रीं श्रींअसिआउसानमः   ॐ ह्रीं श्रींसुखसागरगुरुभ्योनमः

भारत सहकार शिक्षण.

(મંગલ-દુહા)

ૐ અર્હં પરમ પ્રભુ, પરમેશ્વર સુખ ધામ;
અનેક નામે જગતમાં, પ્રેમે કરૂં પ્રણામ. ૧

ભિન્ન ભિન્ન ભાષાવિષે, અનેક નામે એક;
શુદ્ધ બ્રહ્મ જિનવર પ્રભુ, વ્યક્ત સ્વરૂપ અનેક. ૨

ચિદાનન્દ સોઽહં પ્રભુ, તત્ત્વમસિ જગનાથ;
વ્યાપક દેવ સર્વેશ, તત્ત્વમસિ તુજ સાથ. ૩

ઈશ્વર અજ નિરાકાર, અલખ અકલ જગદેવ;
આત્માથી નહિ ભિન્ન છું, હોય જ્ઞાનમય દેવ. ૪

મનવાણી કાયાથકી, આપોઆપ સ્વરૂપ;
પ્રકાશમય તું પ્રભુ, જય જિનદેવ સ્વરૂપ. ૫

સર્વેમાં વ્યાપક ગુરૂ, પરબ્રહ્મ અવતાર;
પ્રેમે પ્રભુનું પદ મળે, દ્વિધાભાવ હરનાર. ૬

શુદ્ધ બ્રહ્મ સાકારને, નિરાકાર ગુરુદેવ;
સર્વસ્વાર્પી હું થયો, સદા હોય તુજ સેવ. ૭

સર્વે ધર્મો ધર્મવિષે, તુજથી સદા અભિન્ન;
જય જય ગુરૂ સુખકંદ તું, હું તુજ ચરણે લીન. ૮

શુદ્ધ બ્રહ્મ તુજ સર્વેશ, પુરૂષોત્તમ ભગવાન્;
સર્વે સમર્પી તુજ સદા, એ તુજ સેવા દાન. ૧૦

શ્રીમદ્ગુરુ સુખોદય વિષે, પ્રેમ ધરે સુખવાસ;
[1]વિદ્યાપુરમાં રહેવું, પ્રેમ ભર્યો ઉલ્લાસ. ૧૧

---

૧ વિજાપુર.

સસલાં હરણું નિર્ભય રમે, હિંસક મનમાં રહેમ જ ગમે;
આનર્તાદિક જેનાં નામ, સરસ્વતી પાટણનું ધામ. ૨૪
વડોદરા સુરત શુભ શહેર, જ્યાં લક્ષ્મીની વર્તે લ્હેર;
અમદાવાદ નગર છે એક, ગરીબને પણ જ્યાં નહિ ક્લેશ. ૨૫
શહેરો ગામો જ્યાં છે ઘણાં. સોહામણાં જેમાં ના મણા;
મિરીશ ગાયકવાડી રાજ્ય, સંસ્થાનોનું બહુ સામ્રાજ્ય. ૨૬
ઉત્તરમાં આબુનો પહાડ, પશ્ચિમ અરબી જલધિ ખાડ;
પૂર્વે સામળા ચાંપાનેર, દક્ષિણ કોંકણ મુંબઈ શહેર. ૨૭
ગુર્જર અમદાવાદ પ્રદેશ, સાબરકાંઠો ઉત્તમ દેશ;
તેમાં પણ વિજાપુર ભાગ, દેખંતાં પ્રગટે મન રાગ. ૨૮
સ્વર્ગથકી નન્દનવન અહીં, આવ્યું એવી શોભે મહીં;
આમ્રાદિક વન શોભે સાર, જેની શોભા અપરંપાર. ૨૯
તેની પાસે આંબા ઘણા, કુદરત્ શોભામાં નહિ મણા;
ગુરુ આંબો છે સહુમાં એક, તેની આગળ બીજા ફેક. ૩૦
અર્પિત વર્ણન તેનું કરું, પ્રણામે પિંડે તે વરું.
સર્વ શિક્ષણો આપી જાય, જેના વર્ણનમાં સમુદાય. ૩૧

આમ્ર બીજ રૂપ ગોટલો–તેમાં આંબો.

હરિગીત.

આંબો હતો જે ગોટલો, આંબો સમાઈ ત્યાં રહ્યો;
અવ્યક્તમાં જેમ વ્યક્ત છે, પ્રકાશ દૃષ્ટાંતે કહ્યો. ૩૨
કારણ સંયોગે થકી, અવ્યક્ત વ્યક્ત જ થાય છે,
તેમ ગોટલો વાવ્યા પછી, અંકુરથી પ્રગટાય છે. ૩૩
એ આમ્ર ગોટલીમાં સમાયું, વૃક્ષ જગ ધાર્યું હતું;
જગ થાય વાય પ્રસંગથી, ધાર્યું હતું જે નહિ હતું. ૩૪

પાણામાં ગોટલી પર માટી.

પાણું કરીને ગોટલી વાવી જ ભૂમિકાવિષે,
ફરી જ માટીમાં અહો તે વ્યક્ત કરવાના મિષે;

ગર્ભો સદા ઢાંકયા રહે પ્રકટે ઉઘાડા થાય છે,
ઉત્પત્તિ પૂર્વે ઢાંકવું સહુ કાર્ય ગુપ્ત રખાય છે.

ઢાંકે મહત્તા બહુ વધે રક્ષણ મઝાનું થાય છે,
કુદરત્ થકી ઢાંકણ ભલું ગર્ભાદિથી સમજાય છે;
પ્રગતિતણાં ઉત્પત્તિ સ્થાનો ઢાંકીને કાર્યો કરો,
પહેલાં ઉઘાડા ના કરો એવી શિખામણ દિલ ધરો.

બહુ ગુપ્ત રાખો કાર્યને ઉત્પત્તિ પૂર્વે યુક્તિથી,
ઉત્પત્તિ કાર્યો ઢાંકવાં શિખરે મઝાનું જૂક્તિથી
જલ વાયુના સંયોગથી ઉત્પત્તિ આમાની થતી,
સંયોગ વણ ઉત્પત્તિ નહિ એવી જ ધારો સન્મતિ.

સંયોગથી ઉત્પત્તિ.

સંયોગ સર્વે કાર્યમાં મળતાં જ કાર્યો થાય છે,
પૃથિવ્યાદિ પાંચે ભૂતનો સંયોગ જગ કહેવાય છે;
સંયોગ મન માન્યા મળે તો કાર્ય સિદ્ધિ ઝટ થતી,
સંયોગને જે મેળવે તેની જ જગ ઉંચી ગતિ.

ચેતન અને જડ તત્ત્વના સંયોગથી જગ છે છતું,
સંયોગ પહેલા મેળવો ઉત્પત્તિના એવું મતું;
સંયોગવણ નરનારી પશુ પક્ષીજ આદિ કંઇ નથી,
સંયોગ સાચા મેળવો કુદરતતણા નિયમો મથી,

સંયોગ વણ જે એકલો તે બહુ થતો ક્યારે નહીં,
પાછળ સદા અસ્તિત્વમાં સંયોગ સાચા છે સહી;
કાર્યોતણી ઉત્પત્તિમાં સંયોગ સારા મેળવો,
અનુભવ કરીને યુક્તિથી સંયોગ કાર્ગે કેળવો.

સંયોગને નિજભવ કરી આંખો પ્રગટતો જોરથી,
શુભ કર્મને પ્રગટાવ્યાં કાલાદિ હેતુ શોરથી;
સાચી શિખામણ આત્મના સંયોગથી લેતા રહો,
સન્તો મહન્તો દસ્યમાંથી સદ્ગુણો લેતા અહો.

આંબાનું વાડોલિયું. તે ઉપરથી શિખામણ.

રક્ષક કરે વાડોલિયું વાનેક આંબો રક્ષતા,
ઉરૂ મઢીથી આદિને દેતો નહી તે ભક્ષતા;
કંટકતણું વાડોલિયું સહુ વૃક્ષની રક્ષા કરે,
તેથી શિખામણ શુભ ધરે નરનારીને જગમાં ખરે. ૪૩

વાડોલિયાં સમ જે બને તેથી જ રક્ષા નિજતણી,
શુભ ક્ષત્રિયો, વાડોલિયાં રાજ્યાદિના રક્ષણ ભણી;
કંટક સમાં શુભ શસ્ત્રને જે ક્ષત્રિયો તે ધારતા,
રાજ્યાદિની રક્ષા કરે ભક્ષક જનોને વારતા. ૪૪

આમ્રાદિને વાડોલિયું નહી કેર ખાવાને કદા,
શુભ વૃક્ષ સંતતિ રક્ષતા વાડોલિયું જગ સર્વદા;
વાડોલિયા વણ કોરથી આંબો નહી રક્ષાય છે,
રક્ષક જનો વાડોલિયાં જેવા સદા વખણાય છે. ૪૫

જેને નહી વાડોલિયું તેનું જ જીવન ભય ભર્યું,
માટે કરો વાડોલિયું રક્ષણવિષે જે મુખ કર્યું;
ગુરૂઓ બની વાડોલિયાં સહુ ધર્મની રક્ષા કરે,
ધર્મો સહજ શુભ રક્ષતા જ્ઞાનાદિ શસ્ત્રોના બળે. ૪૬

સમ્યક્ત્વ રક્ષક હેતુઓ વાડોલિયા સમ જાણવા,
નિજ આત્મજીવનરક્ષણા ઉપદેશમાં તે આણવા;
વાડોલિયાની સાથ જીવનરક્ષણની વૃદ્ધિ થતી,
બુદ્ધ્યબ્ધિજિનેન્દ્ર તે ધારો જનો એ સન્મતિ. ૪૭

આ વિશ્વમાં વાડોલિયા બહુ ભાતના બહુ ગુણ દિસે,
વાડોલિયા વણ કો નહી મોટો થયો જગમાં દિસે;
માટે કરો વાડોલિયાં નર નારીઓ નિજ ગુણ તણું,
નિજ શક્તિએ રક્ષતા વાડોલિયા રક્ષક ઘણું. ૪૮

જે જાત કાંટાના સમી તેને નહી વાડોલિયું,
રક્ષક સ્વયં તે જાણવા કંટક સમું બન્યું ખોળીયું;
વાડોલિયાની કેળવણ તાવત ધરો વાડોલિયું,
આરંભ જીવન રક્ષતા આરંભથી જે ખોલિયું. ૪૯

જ્યાં નિયમ ના સચવાય ત્યાં પાણી ન ભગ આપે કદા,
કુદરતણા એ નિયમને ભૂલો ન ભ્રમો સર્વદા. ૫૬

આ વિશ્વના સહુ શાસ્ત્રના કાયદા જાણો સહી,
કુદરતણા શુભ નિયમને ઉલ્લંઘશો ક્યારે નહીં;
પાણી વધે છે પાણીથી પાણી ગયું તો સહુ ગયું,
પાણી રહે છે પાણીથી પાણી રહ્યું તો સહુ રહ્યું. ૫૭

માટે જ પોષો પાણીથી જળ ! આત્મ જીવન સર્વનાં,
પાણી પ્રપોષી અન્યને બોલો ન વચનો ગર્વનાં;
નિજ શક્તિની બાહેર પાણી નહિ પતે રહો કદા,
જ્યોતણા એ નિયમને આંગીકરો માનવ સદા. ૫૮

નિજ આત્મ પરમા પાણીને ભરીને જ પાવો સર્વને,
તેમાં જ દિક્ષા ધારજો વહેલા નહીં પર ગર્વને;
અનુભવતણા કૂવા ખરા પાણી ભર્યાં જગ જાણવા.
તેમાંથી પરમ ભરો નિજ શક્તિ પાણી આણવા. ૫૯

સદ્ગુણતણું જળ સદા પાણીવડે સિંચો તમે,
ઉદાર દિલને સિંચતાં કાર્યવ ધારો ના ક્રમે;
અન્ય સમો આત્મા ક્યાં પાણીવડે પોષો ખરે.
પ્રેમ [illegible] જગત ભરી નિર્દય જગને કરમરે. ૬૦

ભારતજનો [illegible] અને પાણી વડે તેવું કરો,
શુભ શક્તિઓ જે નવાની તેનો જ પ્રચારો અરો;
મહા સભા મારૂસ જન્મ પાણી વિનાના ભાવથા,
તે સમજતા નહિ બોધને કમી કરે નહીં દાવથા. ૬૧

સર્વે જનોનાં હૃદયને પાણી વડે સિંચન કરો,
પાણી વિનાના બનશો !!! દાસત્વથી અતિ મરો;
નિજ દેશ સર્પદ્દિથી વૃદ્ધિ થતી પાણીવડે,
ઉત્સોતણુ સહુ સ્તરને સમજવું સુજ્ઞાના જરે. ૬૨

સહુ દાવમાં દૂરે કરી પાણીવડે પોષો જનો,
તેથી અહો ઉઠો તમે શક્તિતણા સ્વામી બનો;
સહુ જીવન પરંપરતણા પાણી વડે જગ પોષવું,
તેથી જગતની ઉન્નતિ ક્યારે બને નહિ રોકવું.

સહુ જનના પાણી વડે પોષી હૃદય મોટા થવું,
સહુ જાત પાણી દાનથી જીવન બને છે અભિનવું;
તીર્થાદિની રક્ષા વડે પ્રાણી સકળ રક્ષાય છે,
[1]ભક્તિ ઉપાસન જ્ઞાનયોગ જ સાર મન સમજાય છે.

સહુ જાત આશિષ વિષે પાણી નવું પ્રકટાવવું,
સ્વાતંત્ર્ય સર્વે જાતનું પ્રેમી પ્રકટ દર્શાવવું;
સંઘાદિની પ્રગતિવિષે પાણી નવું સિંચન કરો,
સ્વાત્માભિમાની સ્વાશ્રયી બનીને હૃદય શિક્ષા ધરો.

ઘટઘટ વિષે પાણી ભરી વિશ્વોન્નતિ સિંચો ખરે,
ગુરુગમ ગ્રહી સદ્‌ગુરુ સદા ભૂલો ન શિખામણ અરે;
સંકટ વિપત્તિ સમયમાં સહુને જ પાણી આપવું,
શુભ શક્તિના [2]વિભુ બની [3]નિજનમાં હૃદયને સ્થાપવું.

પુરૂષાર્થને ઉત્સાહથી પાણીતણા સાગર બનો,
[4]ભવિતવ્યતાના નાદથી દૂરે રહો સમજુ જનો;
નિર્લેપપણું પ્રકટાવ ત્યાં પાણીતણું સિંચન નથી,
સમજાવ્યું એ એક વાક્યમાં શાસ્ત્રો સકલ વાણી મથી.

પાણીતણા સિંચન થકી આંબો વધી ફલફલ કરે,
ભાનુતણા કિરણો વડે વૃદ્ધિ ગ્રહાની છે ખરે;
જગતા પ્રકાશો જનતા ત્યા આત્મવૃદ્ધિ થાય છે,
અનુભવ ગ્રહીને યોગીઓ પ્રગતિ જ પથે [5]ધાય છે.

પ્રકાશવડે વૃદ્ધિ.

ભાનુ પ્રકાશી આમ્ર વૃદ્ધિ થાય છે સાચું [6]કહ્યું,
જ્ઞાનપ્રકાશે વિશ્વ જીવોની જ વૃદ્ધિ છે રહ્યું;
પ્રકાશ છે જ્યાં જ્ઞાનનાં કિરણો વડે જ્યોતિષે,
ત્યા સર્વ ભક્તિ ઉન્નતિ થાતી અહો નજરે દિસે.

---

૧ ભક્તિ, ઉપાસના, જ્ઞાન અને કર્મ એ ચાર યોગથી સર્વ ભક્તિની
કર છે. ૨ વ્યાપક ૩ દ્વૈત રહિત આત્મામાં. ૪ ધરાતું ઢોલ છે ધ
ધમની જરૂર નથી એવા વાદનો નાદ. ૫ ગમન કરે છે. ૬ કહ્યું.

જે તાપને પામે નહી તે ઉન્નતિ ના નિજ કરે,
તાપ જ મઢાવે પાણીને સન્તો અનુભવ એ ધરે;
જે વૃક્ષ પર તાપો પડે નહિ વૃદ્ધિ તેની નહિ થતી,
તાપો સહી પાણી મઢો એવીજ સન્તોની ગતિ. ૭૦

હવાવડે જીવન શક્તિની વૃદ્ધિ.

અવકાશ તાપ જ ને હવા આંબાતણી વૃદ્ધિ કરે,
જે શુદ્ધ વાયુને મઢે તે વૃદ્ધિને પામે ખરે;
વાયુ વિના નહિ જીવન છે માટે હવાને ધારવી,
ચોખ્ખી હવા જીવન કહ્યું આવી ન પાછી વાળવી. ૭૧
ચોખ્ખી હવા જેઓ મઢે તે પ્રાણની પુષ્ટિ કરે,
સ્વાસ્થિત્વની રક્ષા કરે આયુ વધારે તે ખરે;
ચોખ્ખી હવાની તુલના રત્નો કરોડો નહિ કરે,
કેદીઓ ચોખ્ખી હવા પામ્યા વિના અંતે મરે. ૭૨
શું રાજ્ય પામ્યાથી થયું ચોખ્ખી હવા જો ના મળી,
ચોખ્ખી હવા વણ હૃદયની પ્રસન્નતા ના પણ મળી;
ચોખ્ખી હવાની આગળે કોટિ દવા શા કામની,
ચોખ્ખી હવા વણ શક્તિની વાતો કરો તે નામની. ૭૩
ચોખ્ખી હવાને પામવા વન બાગમાં સંતો રહે,
ચોખ્ખી હવા સમ ધન નહી સન્તો મહન્તો એ કહે;
ચોખ્ખી હવાની આગળે વારી જઉં ધન આદિને,
ચોખ્ખી હવાની આગળે વારી જઉં મદા આદિને. ૭૪
ચોખ્ખી હવાને પ્રાણીઓ હેઠ જીવે છે જાણવું,
સાંજે સવારે સ્વચ્છ વાયુ મઢવામાં મન આણવું;
ચોખ્ખી હવા જો ના મળે નબળાઇ તો વધતી રહે,
ચોખ્ખી હવા વણ મરણ છે એવું સદા સન્તો કહે. ૭૫
ચોખ્ખી હવા વૃક્ષોની વૃદ્ધિથી રહે છે જાણજો,
ત્યાં વૃક્ષાદિ, વૃદ્ધિ ત્યાં સારું હૃદયમાં આણજો;
ચોખ્ખી હવા વૃક્ષોતણી સેવા કરે બહુ જાતના,
ચોખ્ખી હવા આરોગ્ય છે સાચો કરે બહુ જાતના. ૭૬

જે પ્રાણપુષ્ટિ આહારે સ્વાત્મ આદિ કારણે,
પશુને પરે નિજ નિત્ય તેના [illegible] કોઈ મારશે;
પરમાર્થ માટે પ્રાણ છે આત્માદિ [illegible] જેહના,
[illegible] તેનો [illegible] છે [illegible] છે પર તેહના.

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

જે પ્રેમ વિના ના સજ્જન છે કેવળ પામો વસ્તુ નહીં,
સહુ કાર્યમાં સહુ જાતના સ્વાર્થો વિના એવું સહી.
શોભે જ સંભારાયશે આંબો યથા તેવા જનો,
શાખો રહો રૂપે થી શાખા પ્રશાખાયુત બનો;
ઉપજાવો સર્વે બને શાખા પ્રશાખાદિક બહો,
ચૈતન્ય રસના પૂરને પાછળ વધારી જય વહો.
સર્વે સજ્જન રસતણું જે દ્વાર તે ઝટ ખોલવા,
સ્વાર્થાદિને પ્રજાળવા અધ્યાત્મજ્ઞાન પીંજવા;
સ્વાર્થાદિથી સહુ અંગની શોભા ઘટે સંભારવા,
સજ્જનો સજ્જન રસ ભરે અન્તર્ ધરીને પીરવા.

હું રહી લીલું કરનાર.

લીલાં ત્હારાં પાંદડાં, લીલો વર્ણ સુરૂપ;
લીલું રહી લીલું કરે, કેવું રૂપ સુખદાય.
લીલું રહી લીલું કરે, મીઠી શીતલ છાંય;
ધન્ય ધન્ય આંબા ત્હને, ધરતો રૂડી હાર.
લીલો રૂપ રાખે સદા, પરમાર્થીના ભેખ;
સર્વે રંગમાં તું ખરો, અન્યો ત્હારી ઠેક.
લીલાશ ધરી વિશ્વને, દેતો શુભોપદેશ;
સહુ જીવો લીલાશને, ધારો અંતર બેસ.
પર દુઃખે દુઃખી બને, પરાર્થ ધરતા પ્રાણ;
તેમાં સહુ લીલાં કર્યાં, જીવનના તેં ત્રાણ.
અન્ય જીવો નિરખી સુખી, સુખિયો મનમાં થાય;
પરાર્થે સ્વાર્થી જે કરે, સુખિયો તે કહેવાય.
આપે શીતલ છાંયડી, અન્ય જીવોને બેશ;
લીલો તે કહેવાય છે, ટળે પાપના ક્લેશ.
તાપ સહે દાઝ જ સહે, સહતો જીવે પાપ;
તો પણ સહુ અંતર વિષે, ધરતો રૂડા ભાવ.
જીવન દેતા વડે ત્યાં સુધી, લીલાશ ધરનાર;
આમ જ્યૂ જગમાં બનો, સહુ મંગલ કરનાર.

કર્યું ન ક્ષીનું જગમાં કોનું, કોગટ તેના છે અવતાર;
આવ્યા ત્યાંથી પણ તે જૂઠા, ધિક ધિક તે નરને નાર. ૧૨૫

પરનાં સુખ દેખીને બળતા, ઇર્ષ્યાએ સૂકા થઇ જાય;
છતી શક્તિએ સ્હાય કરે ના, સૂકા તે જગમાં કહેવાય. ૧૨૬

વિત્તાદિકનો સંચય કરતા, સ્વાર્થથકી હરતા પર પ્રાણ;
નિર્દયતા અંગો અંગે તે, સૂકા જન કહેવાના જાણ. ૧૨૭

આંબાનું સહુ ખપમાં આવે, મંગલીક દર્શન કહેવાય;
જેનું કાંઇ ન ખપમાં આવે, તે ક્યાં તેની તુલના પાય. ૧૨૮

દયા ન લાવે દુઃખી જનની, અન્યાયી જીવન ધરનાર;
મંગલીક દર્શન ના ત્હેનું, સૂકા તેવા નરને નાર. ૧૨૯

લેવાનું શીખ્યા જે લોકો, દાનતણા નહીં શિખ્યા પાઠ.
લીલા નામે ત્હો પણ સૂકા, જૂઠા તેના સઘળા ઠાઠ. ૧૩૦

કડી આખ ન મીઠું મુખડું, શીતળ જેની છે નહીં છાય,
લીલા હાથ નહીં છે જેના, સૂકા તે જગમાં કહેવાય. ૧૩૧

ધન્ય ધન્ય આંબા તવ જાતિ, પરને માટે ધરતો સર્વ;
આપીને કંઇ કહે ન કોને, મૌન ધરે નહિ ધરતો ગર્વ. ૧૩૨

લીલી ત્હારી કાયા સહેજે, આકર્ષે છે નરને નાર;
ત્હારા સમ જે થયા ન લીલા, ધિક ધિક તેના અવતાર. ૧૩૩

તાપ પડે પણ અકળાતો નહીં, લીલાશ ખમણી ધરનાર;
મોટા મનના માણસ મોટા, વિપત્તિમાં તજે ન પ્યાર. ૧૩૪

બાહ્ય તાપ પણ મનથી લીલા, જગમાંહિ સાચા દાતાર;
લાખે દાતા જન કો પાકે, આંબા સમ જીવન ધરનાર. ૧૩૫

લેવું સહુને વ્હાલું લાગે, દેવું મીઠું મન દાતાર,
ખાનદાનતા આંબા ત્હારી, સાચી જગમાંહી જયકાર. ૧૩૬

પર્ણાદિક લીલાશ ધારી, ઉચ્ચ થયો કાયાએ બેય;
કવિયો કીર્તન કરતાં ત્હારૂં, કરતો રહેતો દાન હમેશ. ૧૩

ઉચ્ચતા.

ઉચ્ચ મુખેથી ઉંચો થાતો, કાયાથી આંબો નિર્ધાર;
તર ટેગો આકારી પહોંચી, ઘની ઉંચો જગજાહાર. ૧૩૮

અન્ય કુમોથી સ્પર્ધા કરતો, તો પણ નમતો રહેતો છેક;
ઉચ્ચ જાણિયો સ્પર્ધામાંહિ, ધરે નમ્રતા ધરી વિવેક. ૧૩૯

જુઓ તાડ છે ઉંચું કેવું, નમે ન તેથી વિખુટી જાય;
ઉચ્ચ જનો જેમ ધરે નમ્રતા, અક્કડ કદી ન થાય. ૧૪૦

આંબાની ઉચ્ચાપ મોટે, સોહે ઉંચુ જરા ન તાડ;
નીચ જનો ઉંચા થાવે પણ, તાડ પરે શોભે નહી સાર. ૧૪૧

અક્કડ ઉંચા તાડ પરે જે, કદી કરુણરસના ધરનાર.
કેદી સમ તે કદી ન થાવે, નીચજનો નહિ ઉચ્ચ થનાર. ૧૪૨

ઉચ્ચ જનો સહેજે છે ઉંચા, ખાસ ખૈંચામાં રહેનાર;
અદે કેકરે તાડ ઉંચે પણ, માન ન પામે જગમાં સાર. ૧૪૩

આંબા સાથે સ્પર્ધા કરતું, તાડ અરે પામે અપમાન;
સિંહ સામું રાસભ મોટે, ભૂકે રાસભ જેમ પહિમાન. ૧૪૪

સદ્‌ગુણ પણ જે માન આપી, ઉંચા થાવા કરતા કાજ;
પણ અક્કડ થઇ હેઠ પડતા, અહંકૃતિના ધારી સાજ. ૧૪૫

રવિ શશી ને ગુરુથી ઉંચા, જગમાં કરતા સદા પ્રકાશ;
તેની પેઠે ઉંચો આંબો, ગુણથી શોભે છે ઉલ્લાસ.

સ્વતઃ સિદ્ધ સ્વભાવજ જેનો, જન્મથકી જેનો નિર્ધાર;
ત્યાગ્યો તેનો નહિ કદાપિ, આસક્ત ઉત્તમ વિચાર. ૧૪૭

જન્મથકી ઉંચો થાવાનો, આમ્રવૃક્ષનો સ્વપરસ્વભાવ;
પૂર્વ જન્મના સંસ્કારો છે, ઉચ્ચ નીચ કર્માદિ દાવ. ૧૪૮

પુણ્યે આંબાની ઉચ્ચતા, દ્રષ્ટાંતે સમજો નરનાર;
પુણ્યાદિકથી ઉચ્ચ થાવો, સ્વર્ગાદિક પ્રાપ્તિ સુખકાર. ૧૪૯

ઉંચા થઇને જનો ન નીચા, અંતર ભાર પામીને કોઇ.
ક્યા દ્રષ્ટાંતે દુર્ગમ નરભવ, પામી અહો કારી છો હોઇ. ૧૫૦

જેને જ જેવું યોગ્ય જે કાઠિન્ય તેને તે ભને,
તેમાંજ થાતાં વિકૃતિ તેનુંજ જીવન ઝટ ટળે;
કુદરત તણો જે કાયદો તે ધર્મ વસ્તુ સ્વભાવથી,
ટાળ્યે ટળી કદાપિ ના ટળે અનુભવ કરો ચાલો મથી. ૧૪૮

આકર્ષણે શોભાપણે કોમળપણું જ્યાં જે ધરે,
તેવું ધરો નિજ માનવો રહીને સદા માનવ વરે;
કોમળપણું છે સર્વમાં તેનેજ યુક્ત્યા કેળવો,
તેથીજ નવજીવન ધરો અનુભવ ખરો એ મેળવો. ૧૪૯

સૌન્દર્ય કોમળતાવિષે નિજ જીવન રસ તેથી વહે,
તેને તજે ના માનવો સન્તો મહન્તો છમ કહે;
સર્વાંગ જીવન જ્યોતને પ્રગટાવતું કોમળપણું,
ગંભીર અન્તર્ મર્મને નિજ હૃદયમાં ધારો ઘણું. ૧૫૦

કાઠિન્ય સદ્ગુણ ધૈર્ય છે સ્વાત્માવલંબન ધારતા,
કાઠિન્ય દુર્ગુણ શત્રુની નાશક પ્રવૃત્તિ સ્ફુરતા;
કાઠિન્ય ભક્ત અધ્યાત્મ છે પુરુષાર્થમાં નિશ્ચલપણું,
કાઠિન્ય ટેકી નેકી છે પર્યાય એના બહુ ભણું ૧૫૧

કાઠિન્ય આત્મા દેહનું ને સંઘનું, સામ્રાજ્યનું,
કાઠિન્ય સર્વ સમાજનું ને ધર્મરક્ષક રાજ્યનું;
કાઠિન્ય નરનું રૂપ છે ઉપસર્ગ સહેવામાં ખરૂં,
કોમળપણું સ્ત્રી રૂપ છે સાથે રહે બે જયકરૂં. ૧૫૨

કાઠિન્યથી જય વિજય છે કોમળપણાથી ભવ્યતા,
સહુ શક્તિની પ્રાપ્તિવિષે કોમળપણાથી નમ્રતા;
બહુ પ્રેમ રસનાં ઝરણમાં કોમળપણાની જ્યોત છે,
કોમળપણું જ્યાં પ્રકટ ત્યાં આત્મિક જીવનોદ્યોત છે. ૧૫૩

નર નારીમાં કોમળપણું કાઠિન્ય બેનો વાસ છે,
બેના વિના ચાલે નહીં એવો ખરો વિશ્વાસ છે;
કોમળપણું સમૃદ્ધિને કાઠિન્ય રક્ષક જાણવો,
બેને બરાબર ખીલવો અધ્યાત્મરસ મન આણવો. ૧૫૪

કોમળપણું રાધા અને કાઠિન્ય કૃષ્ણસમું કહ્યું,
બન્ને રહે છે સૌમાં એ અનુભવીએ અનુભવ્યું;

આ વિશ્વમાં સત્ત્વ વિના રહેવાય નહિ એકે ઘડી,
માટે જ રક્ષક શક્તિને ખીલવો અરિ જનથી લડી. ૧૦૨
ગુણ કર્મથી સાચી સભા માનીને ઇચ્છો સર્વને,
પ્રતિપક્ષીના સામા રહો મનમાં વહો ના ગર્વને;
ઉત્તમ ઇચ્છોને દુશ્મનો છે જન્મ સાથે જગ થયા,
પ્રતિપક્ષીના ઘાવો સહી રાખો ન હિંમતમાં મણા. ૧૦૩
પ્રતિપક્ષીના જ્યાં વાયરા ત્યાં હારવો ઇચ્છે નહી,
પ્રતિપક્ષીના જ્યાં વાયરા ત્યાં ઉત્થાન ઇચ્છે સહી.
અધ્યાત્મ શક્તિ પ્રાપ્તિથી પ્રતિપક્ષીનું ચાલે નહી,
નિજ આત્મશક્તિ મેળવો સહકાર વેઠી ગુણ વડી. ૧૦૪

સહનતા.

અધ્યાત્મ શક્તિયો થી ઉત્સર્ગબલ સહાય છે,
ઉત્સર્ગબલ સહાયથી ચારિત્ર નિર્મળ થાય છે;
સહેતાં વિપત્તિયો અહો થાતો જ યોગ સુપાય છે,
સહેતાં વિપત્તિયો નહીં તે યોગપદ [illegible] છે. ૧૦૫
સહેવું હિમવતનો ત્યાગીને [illegible] તે પ્રગતિવિવેક,
દુઃખો સહ્યા [illegible] શાન્તિ [illegible] નહી [illegible];
દુઃખો સહી [illegible];
દુઃખો સહી [illegible] છે અહો સીતા સતી. ૧૦૬
પ્રતિપક્ષીના સામા રહે દુઃખો સહી [illegible],
તેથી [illegible];
[illegible],
[illegible]. ૧૦૭
[illegible],
[illegible] :
[illegible],
[illegible]. ૧૦૮
[illegible],
[illegible]

ઇચ્છા રસથી મંજરી, પ્રગટે આનંદ પુંજ;
થઈ કેસરી જાગતી, અમૃત ફળની કુંજ. ૧૯૧

અમૃત ફળને પામવા, ઇચ્છાયોગ મહાન;
સર્વ યોગનું મૂળ તે, ભાખે છે ભગવાન. ૧૯૨

આમ મંજરી ખોલતી, ધરો શુભેચ્છા યોગ;
પ્રથમ શુભેચ્છા યોગથી, અંતે છે ફળ ભોગ. ૧૯૩

આશા, ઇચ્છાયોગ.

ગીતિ.

ઇચ્છા યોગ પ્રારંભો, સર્વ જીવોના જીવનરૂપ હેતે;
ઇચ્છા જીવન મેહું, નૈસર્ગિક પ્રભુ સાથે. ૧૯૪

આત્મ જીવન મધુરું, નવ નવ રસથી રસીક મોહક છું;
છે નિરાધાર જીવ, અનુભવ મેળવે સદા મોઘું. ૧૯૫

ઇચ્છાયોગ વિના કો, પુષ્પ ફળે નહિ ધરે કદા અર્થે;
માટે આત્મા સમજી, સેવો શુભાશાથી સદા સર્વે. ૧૯૬

ઇચ્છા યોગ પ્રવૃત્તિ, સર્વ જીવોમાં સદૈવ વસનારી;
દર્શન જ્ઞાન ચારિત્ર, વધો શુભાશાએ નરનારી. ૧૯૭

પ્રેમ રાગ ઇચ્છાને, સઘળી આદિ છે શુભ આશા;
આત્મોન્નતિ રસ હેતે, ધરો સદા ચિત્ત વિશ્વાસ. ૧૯૮

ચિત્ત ધરી શુભ આશા, કરો પ્રવૃત્તિ મંજરી ફૂલી;
અમૃત ફળ પ્રગટશે, ધરો ઉદાસી નહિ ભૂલી. ૧૯૯

પ્રગટ કરો શુભ આશા, શુભ ઉદ્ધારક હાર્દિકે સર્વે;
આશા સ્વપ્ન ઉઠી, તેથી નહિ તે કદા ગર્વે. ૨૦૦

શાંતિ સુહંકર સાહિબો એ રાગ.

ધર્મ પ્રવૃત્તિ મંજરી, પીત કેસર જોવી.
શુભાશાએ પ્રગટતી, મન આનંદ દેવી;
ઇચ્છા યોગને આદરી, કરો ધર્મ પ્રવૃત્તિ,
અમૃત ફળ અંતે લહો, એવી નૈસર્ગિક રીતિ. ૨૦૧

યાવત્ રાગ ને દ્વેષ છે, તાવત્ દુઃખયોગે,
રહીને પ્રકૃતિ સેવથી, સર્વ સ્વાર્પણ ભોગે. ૨૦૯

આત્મતત્ત્વની મંજરી, પૂર્ણ રસથી ભરેલી,
ધ્યાને [illegible] માનજો, પામે પ્રેમની હેલી;
પ્રેમોત્સાહાદિ રસથી, સર્વ કાર્ય પ્રકૃતિ,
કામ એ દુઃખની નિયમ છે, પ્રેમ ત્યાં નહીં ભીતિ. ૨૧૦

રસ વણ મંજરી હોય ન, રસ ભોર સ્વરૂપે,
રસ સહુ ભોગવતું ધરે, રસ ધર્મ, પ્રરૂપે:
રસનાં રૂપગ ને રૂપ છે, રસ ટકાવ્ય મકરંદ,
અનુભવી સમજે સાનમાં, કર્મયોગ ધરતા. ૨૧૧

શાન્તાદિરસ અનુપમ, સર્વ શક્તિના સ્વામી,
હરિહર બ્રહ્મ તે આદિ, વીતરાગ નિષ્કામી;
પ્રભુ સ્વામીપણું ધરી, રાખી વૈરાગ્ય [illegible],
કરી કરો રાગત્યાગથી, મોહ [illegible]. ૨૧૨

અરિષ્ટનેમિને [illegible], પાર્શ્વનાથ [illegible],
મહાવીર તીર્થંકર પ્રભુ, મહાવીરસ્વામી [illegible].
[illegible] અનુભવ, કરો તેઓમાં [illegible],
માટે બુદ્ધિ [illegible], કરો કર્મ [illegible]. ૨૧૩

"[illegible], સર્વ [illegible],
ત્યારે નિષ્કામ [illegible] પૂર્ણ [illegible]:"
[illegible] નહીં [illegible], રહો [illegible],
દુઃખ પ્રકૃતિ [illegible], [illegible]. ૨૧૪

[illegible], સર્વ પ્રકૃતિ [illegible],
[illegible] દુઃખ તે [illegible], [illegible];
[illegible]. ૨૧૫

[illegible]

એમ પરંપરા જો, કાર્ય તણા નહિ માપ;
એક જ ઝાંખાથી, વિશ્વ'બ્યું ઉભરાય ? ૨૨૩

પણ કુદરત નિયમે, ઉપજ્યું રહે નહિ સર્વ;
માટે જગ શાશ્વત, કરો ન ક્યારે ગર્વ;
ઉપજ્યા વિણસ્યામાં, કુદરત નિયમ સદાય,
એ નિયતિ જાણો, કર્યું ફોક નહિ થાય. ૨૨૪

મનમાંહિ વિચારો, શુભાશુભ બહુ થાય;
પણ રહે ન સર્વે, કાયમ તે ક્ષણાય;
કુદરત સહુ તોડી, કરે યથાસ્થિત ન્યાય,
કુદરતના નિયમો, સર્વ અગમ્ય જણાય. ૨૨૫

મેરે જેમ ફેરી, રહે ન ઉપજ્યું સર્વ,
તેમ સહુમાં એવું, કરો ન સુજ્ઞ ગર્વ;
દીપવું નિજ કર્મે, કરવાં યોગ્ય જે કર્મ,
એ કુદરત નિયમે, ધરો સદા નિજ ધર્મ. ૨૨૬

પિંડે બ્રહ્માંડે, કાળ જ નિયતિ સ્વભાવ,
કર્મો ને ઉદ્યમ, કુદરત પાંચ સુદાવ;
એ પાંચેથી, ઉત્પત્તિ લય થાય,
માટે એ પાંચે, કુદરતરૂપ ગણાય. ૨૨૭

કુદરતના આધીન, જડચેતન પદાર્થ,
સુજ્ઞો નહીં ભૂલો, સમજો તત્ત્વ યથાર્થ;
ક્રોધી કુદે, કુદરત કુલ ગણાય,
કોનું નહીં ચાલે, કુદરત આગળ ભાય. ૨૨૮

જીવોની કુદરત, કર્મરૂપ આધાર,
એ અચલ નિયમને, સમજે તે સુખ પાય;
અભિમાન ધરે નહીં, સદા કરે નિજ કર્મ,
સમભાવે જીવે, ધરે ન કોની શર્મ. ૨૨૯

જ્ઞાની કહીએ, મરવા તેનું નામ,
એ નામ યથાર્થ જ, સમજો છે સુખધામ;
મરવા એમ કહેવા, મરવા ઉપજે સર્વ,
જાણો જીવો, કદિ ન કરો ગર્વ.

શત્રુ સામે ટક્કર ઝીલવી.

નિજ અરિઓ સાથે, ટક્કર ઝીલે જેહ,
ભરતની પેઠે, મોટા થાય તેહ;
ટક્કર ઝીલ્યા વણ, શત્રુ સાથે કોઈ,
[illegible] ૨૩૮
અરિઓની સાથે, [illegible] રહે જેહ,
તે પાણી પામે, શત્રુ હઠે છે તેહ;
[illegible]
ટક્કર ઝીલીને, [illegible] ૨૩૯

દેરીમાં ગોટલીનું બાઝવું તે પરથી બોધ.

દેરીમાં ગોટલી, [illegible]
એ ગોટલી મોટી, [illegible]
[illegible]
[illegible] ૨૪૦
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ૨૪૧
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ૨૪૨
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ૨૪૩
[illegible]
[illegible]

ચોપાઈ.

જિ જિ વિષ્ણુ છે વીર્ય, રહ્યો તેને અન્ન સુરીર્ય,
વીર્ય વિનાનો કોઈ દેહ, જગમાં થઈ બેઠી ખેહ. ૨૪૧

વીર્ય બિંદુ જરા પડે ન દેહ, સર્વ રોગીમાં તે છે એહ,
સાંભળું [illegible] એહ, થયો અંતથી વીર્ય હમેશ. ૨૪૨

[illegible] હોવા જે નરનાર, તેનો સારો છે આચાર;
[illegible] પૈ નરનાર, [illegible] થયો નરનાર ૨૪૩

અને સામ પો નિર્ધાર, પાછે એકથી જાય જ્યાર,
એ એકઠીએ આવે [illegible], જાણો કુદરતી એ ન્યાય. ૨૪૪

પાછી એકથી પેઠે જાય, વીર્ય [illegible] છે કર્તવ્ય;
[illegible] સમાને કાજ, થયો [illegible] સમાજ ૨૪૫

[illegible] [illegible], સમજે મનમાં [illegible];
કુદરતે [illegible] જેહ, વીર્યહીન થાય જન એહ. ૨૪૬

કુદરત જે સાચો [illegible] તે નર અંતે સર્વ ન [illegible];
કુદરતે કર્યે વિરુદ્ધ, સમજુ જાને સમજે [illegible] ૨૪૭

[illegible] તે કર્મ [illegible] તે તેમાંથી દુઃખ [illegible];
[illegible] તે [illegible] તે [illegible] ૨૪૮

દેહ [illegible] [illegible], વીર્ય [illegible] તે [illegible];
દેહ [illegible] [illegible], [illegible] વીર્ય વિનાશ જ [illegible]. ૨૪૯

જે જે [illegible] કર્મ [illegible] વીર્ય [illegible] [illegible];
એવે વીર્ય [illegible] કરી [illegible] [illegible] [illegible] ૨૫૦

[illegible] [illegible] જેહ, દેહ [illegible] તેહ;
[illegible] વિરુદ્ધ, [illegible] ન [illegible] [illegible] ૨૫૧

વીર્ય [illegible] [illegible], [illegible] દેહ [illegible] [illegible]:
વીર્ય [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ૨૫૨

વીર્ય [illegible] [illegible] [illegible]:
વીર્ય વિના [illegible] [illegible]. ૨૫૩

[illegible] [illegible] નહિ [illegible], [illegible] નહિ [illegible]
[illegible] વીર્ય [illegible] [illegible] ૨૫૪

સુખી રાજા પછી રાજા, સુખી થાકે પ્રજા તેવો:
ઉપદેશો તેના ભોગે, તથા ધર્મીવિષે એવો. ૨૭૭

રહે પ્રજા સ્વશક્તિયો, પરસ્પર વૃદ્ધિના માટે;
તથા વર્તી ઉપાયોથી, ફરજ છે શીર્ષના માટે. ૨૭૮

ફરો સદ્વિચારોની, પરસ્પર વડે પ્રજા;
ધરો તેવાં હૃદય મોજે, ઉદય કરવો રહી આપણા. ૨૭૯

સદા નિજ પ્રજાને માટે, હજારો સહુ જન મોટા;
તથા વર્તો સ્વાર્થોથી, રહે ના પ્રજાને ખોટ. ૨૮૦

પ્રભાતે સહુ ધ્યાન ધરી, સુખોને પૂર્ણ સંસારી:
મઢીને લક્ષ્મી વધે સહુ, ધરો સ્વાસ્તિત્વ નરનારી. ૨૮૧

પરસ્પરસંતતિયોગ્ય, વડે નિજ શક્તિયો ભાવે;
સમાગમ જ રાષ્ટ્રોમાં, ઉદયો વડે ભાવે. ૨૮૨

તથા કરવું ભલા ભાવે, કહ્યું એ ધર્મના દાવે;
ક્રિયાદિક વિશ્વમાં સારે, પરસ્પર શક્તિને પાવે. ૨૮૩

પશુ: રાષ્ટ્રો પરી ભાગ્યં, પછી જાતિ ટળી ભાગી:
સદા સ્વાસ્તિત્વનાં મોજે, ધરી જનતા જ સોભાગી. ૨૮૪

રહે નિજ પ્રજાએ મોટા, સુખો ધારી જનો સારા;
તથા કુળ વધી ફળે, ઉદયો આપો પ્યારા. ૨૮૫

અહો નિજ ધર્મી સંતાનો, રહે પ્રજા સુખોત્સાહ;
તથા સ્વાર્પણ કરીને સહુ, કરો નિજ પૂર્વ અજવાળા. ૨૮૬

કલેશ ને વેર દ્વેષો—તજો સહુ બીજ સંસારી:
સુખો ને ધર્મ સંસારી, બનો સહુ શુભ નરનારી. ૨૮૭

સદા નિજ પ્રજાને મૂકો, ભલાં સંતાન ઉપકારી,
કહેલી શીખ ન મૂકો, અમારી શીખ મન ધારી. ૨૮૮

ખરા જૈનો પ્રચારોથી, બની પ્રજા ભલી શાંતિ;
બનો સ્વાસ્તિત્વના રાગી, બનીને ધર્મ અભિમાની. ૨૮૯

રીઝાને હાજિર લક્ષ્મી, સદા પ્રજા વડે એવં;
ધરો ધર્મવૃત્તિમાં મોટા, ઉદય કરવો ભલો તેવી.

5

[illegible] આત્મજ્ઞાનીઓ [illegible], કરે શું ? પાળશે તેઓ,
અવિદ્યાથી ન સમજાતું, ખરું ના પાળશે પાતું. ૨૯૧
ધન કુટુંબના નામ [illegible] અજ્ઞાનના આમા;
મળ્યા સ્વાર્થિકને [illegible], ખરે ના પાળશે મૂકે. ૨૯૨

દોહરા.

[illegible] નિજ [illegible], [illegible] જાન મૂક.
[illegible] ૨૯૩
અનેક [illegible] સ્વાર્થી.
અકર્મનેજ [illegible] ન પાળતા જાણ. ૨૯૪
ઉદ્યમની [illegible]
નિજ સરખા [illegible] ન શક્તિ તેમ. ૨૯૫
[illegible] નિજ સરખા [illegible] થાય;
તેર. [illegible] ૨૯૬
[illegible]
ગુરૂકુલોને સ્થાપવા, કરો પ્રગતિ એમ. ૨૯૭
શુભકર્મોથી ઉન્નતિ, [illegible]
ધન મન તન શક્તિવડે, કરવા કોડ ઉપાય. ૨૯૮
નિજ પાળતા મોટા જનો, સહુના પાળતા થાય;
પરંપરા તેથી વધે, કરો ધર્મ એ ભાવ. ૨૯૯
સ્વાશ્રિતત્વમાં પાળતા વડે, સર્વ ઉપાયો ધર્મ;
જ્ઞાની કરતા યોગીઓ, કરજે તત્ત્વ કર્મ. ૩૦૦

ભુજંગી.

કર્યા શીખ સ્વામી સદા ચિત્ત ધારો;
ખરો ધર્મ મૂકી વૃથા જન્મ હારો,
કરો સ્વોન્નતિ ભીજના એજ બોધો;
સદા કર્મ ભૂરા ભલા એજ શોધો. ૩૦૧
ખરું કર્મયોગીતણું એજ પન્થો,
કરવા સ્વામી જાણી ભલા ખૂબ મન્થો;

સદા સર્વ ધર્મોન્નતિ થાય એવા,
કરો એ ઉપાયો ધરી પ્રેમ સેવા. ૩૦૨

નકામા વેદા અર્થ તે દૂર વારી,
ધરો જાગ્રતે સ્વાસ્તિના પ્રેમ ધારી;
સદા ધર્મ સેવી વધો વિશ્વ જાણી,
કરી દુષ્ટ ચોંકોથકી ન ખરાશે. ૩૦૩

થવા રાગ ને દ્વેષ તે હેન સ્ટેદ,
થવા અન્ય ધર્મેજ તે તો નાશ.
વડે પાળજો ધર્મી લોકો મહાના;
ક્રો કર્મ એવાં સદા વિશ્વ શાન્ડ. ૩૦૩

સદા એકતી પૈં સૌ શક્તિ ભીલ્લે,
ધરો સ્વાસ્તિતા હેન ચિત્તેજ રીઝો;
ધરો સદ્ગુણોનંજ મીલ્લે સ્વચિત્તે,
વડો પાળજો વંશ જાણે. જ પ્રીતે. ૩૦૪

આમ્રવૃક્ષ પર સાખ અને તે પરથી ગ્રહાતું શિક્ષણ.

દોહરા.

લોકોના સ્વાસ્તિત્વમાં, સત્ય ધર્મની વૃદ્ધિ;
આપે નિજ ફળના ક્રે, ધાર્મિક શક્તિ સમૃદ્ધિ. ૩૦૫

સ્હકારે સખે રહ્યાં, પાકી કેરી મધુરા;
કેરીઓના પ્રકાશ. ઢ કી સાખની થાય. ૩૦૬

પરિપૂર્ણ પાકવા પછી, થાય વૃક્ષપર સાખ;
તથા પાળીને સદ્ગુણો, માનવ!!! પર નિજ સાખ. ૩૦૭

પરિપૂર્ણ રસ પામતાં, આવું વિરલ પ્રતાપ;
પાકે આંબે કેરીઓ, સાચી સાખની છાપ. ૩૦૮

સાકર તાપોને સહે, નહી અધીરે થાય;
સદ્ગુણ રસને જે ગ્રહે, પાકો વિશ્વ મધુરાય. ૩૦૯

ખાટી ગ્રામી કેરીઓ, પાકે મીઠી થાય;
ગુણવણ ગ્રાહ્ય માનવો, ખાટા રસે સેર ૩૧૦

સાખો સદા પરમાર્થમાં બનતા રહો ફુલતથી,
પરમાર્થે જન રસ સ્વાદથી આનંદ પામે એ વધી.

[illegible]રસ સોગથી જનોની પુષ્ટિ.

દોહરા.

આખો ભાવ ન રીખો, પાડે પરને હેત.
નહી સ્વર્ગ ના જાવ પિત્રે, પરાર્થ તન સહેત.
સન્તોષે પરહેત સહુ, એજ સદા પરહેત;
ઉપકારી પરમાર્થમાં, મનુજ સરખ નિજ રેત.

કવ્વાલિ.

અરે પુષ્ટિ મનુજોની, નિરખે રેતના તાપે,
અરે સરદાર હીતકારક, તારણ પાણીનું પાપે.
અરે ઉદર હાલ છે, સમજી મિષ્ટ રસ સારો;
પ્રિય ખાતો નહી ક્યાં, અને તેહી હાલ ખ્યાં
તરેહા સ્વાદી કોઇ મધુર શુભ સાખ્યને આ
સમારે મેં દેખા પછી અદ્દભુત આમ !!!
વા તું રીખે પાડે, તહ પછી મધુ પાતી;
પરે મધેર મોહક, અમૃત એમ જાવત
અરે મધુરો ખાની નિરંજન, અતી મધુર
અને તેથી નહી ક્યાર, મહન્તે અભ્યાસ
પરે અમર રહે સદા, સરસ જન નિ
અને તેથી રહે અરે, નમતા નિ

દેવોથી નીચે નમવું.

અરે દેવ નહી નીચ નિર્દે નહિ
નહી દેખા તો ... ...
... ... છે. તો ...
... ...

દિયર ઝરે બેસીને, અમૃત ફળ રસ સ્વાદ;
કરતો આનંદી બને, કરે કોકિલા સાદ. ૩૩૭
ખારખોલીઓ મેલતી, સાખ્યો ખાતે ખાખ;
જે જેની પાસે વસે, તે તેવું રૂપ ધર. ૩૩૮

ચેષ્ટા વાનર જાતિ પશુ, ખાય કેરીઓ ખુબ;
આહારીને આપતો, સૌને આમ્ર લુંબ. ૩૩૯

અમૃત ફળની ઉપમા, દશ ફળને દે સર્વ;
તે પણ તું માહાત્મ્યની, કરે ન કયારે ગર્વ. ૩૪૦

સદુપયોગી ફળ ધરે, ધન્ય ધન્ય અવતાર;
આંબા પેઠે પ્રેમથી, બનશો નરને નાર. ૩૪૧

હરિગીત.

ઉપયોગ માટે જે બન્યું તે તે જનોને આપવું,
ઉપયોગમાં જીવન થકી સહુ વિશ્વમાંહી વ્યાપવું;
વિદ્યા વપુ ધન મન સહુ પરમાર્થના ઉપયોગમાં,
જે વાપરે તે ધન્ય છે મુક્તિ ન સ્વાર્થિક ભોગમાં. ૩..

ઉપયોગ માટે આપણું જીવન મળ્યું અવબુધ્યું,
પરમાર્થને ઉપયોગ જીવન સદા નિજ અર્પવું;
પરમાર્થના ઉપયોગમાં જીવન ધનાદિ વાપરો,
પરમાર્થના ઉપયોગ વણ આ જીંદગી જાણો ખરે. ૩૪

ઉપયોગ માટે છે જીવન પશુઓ અને પંખીતણું,
વૃક્ષો સકલ પરમાર્થનાં ઉપયોગમાં હોંશે ઘણું;
શી રીતે ઉપયોગમાં આયુષ્ય સઘળું વાપરી.
ખાલી ન રાખો માનવો!!! આ વિશ્વમાંહી અવતરી. [illegible]

ઉત્તમ મધ્યમ [illegible] જે છે સ્વાર્થના [illegible],
જીવવું ઘણું ના જીવતાં સ્વાર્થે કદિ ના [illegible];
[illegible] મુક્તિ નથી,
પરમાર્થ ઉપયોગ [illegible] છે [illegible]. [illegible]

ઉદ્યોગી બુદ્ધિથી સકલ આ વિશ્વમાં [illegible] છે,
[illegible] ઉદ્યોગ સ્વરૂપ છે,

કાચા મનના માનવો, નિર્દય જુઠા જાણ;
સ્વાર્થે પ્રીતિના પૂજકો, જાણો મન અભિમાન. ૩૫૮

નાસ્તિક ગુરૂના નિન્દકો, લોપે ગુરૂના બોધ;
કંજૂસ ને વ્યક્તિઓ, કરે ન ગુણનો શોધ. ૩૫૯

અવિશ્વાસી વૈરિયા, કંજુસના શિરદાર;
દુઃખકારના માનવો, કાચા એ નિર્ધાર. ૩૬૦

ગુણ અવગુણ જાણે નહીં, માને નહિ ઉપકાર;
નગુણ નાદર માનવો, કાચા એ નિર્ધાર. ૩૬૧

દુર્જન માને નહીં, લોભ ધરે મન રોષ;
પરદ્રોહ રાખે પ્રખો, મિત્ર ધરે સદોષ. ૩૬૨

દાન સુપાત્રે ના દિયે, કરે કુસંપી સંગ;
નીચજનોની સંગતી, ધારે દુર્ગુણ રંગ. ૩૬૩

અલ્પબુદ્ધિના માનવો, ક્રૂર દૃષ્ટિ ધરનાર;
જન્મદરિદ્રી રોગીઓ, કાચા મનના ધાર. ૩૬૪

કામક્રોધલોભમાં ડૂબ્યો, ધરે ન નિજમાં નેહ;
કાચા મન બચપણથી, ધરે ન પ્રીતિ એહ. ૩૬૫

ખોટે પગલે સહુ જાણે, ધરી હઠિલા ગુણ ભેદ;
બુદ્ધિમત્ત્વ ભેદથી, આતમ દોષ અભેદ. ૩૬૬

કેટુ પણ રંગ કરે છે, રંગ વર્ણને પ્રગટ ધરે છે;
રંગ વર્ણનો રસ લેઈ ધારે, પરરસ તે પૂર્ણના વારે. ૩૬૭

ધારે તે પૂર્ણની કાયા, ધરે પ્રાણની દેહ માયા;
રસાયણાદિ વિચાર, એ સાચું ન કો નિર્ધાર. ૩૬૮

જેની તેની કિંમત બેઠી, ભણી વાત જગતને એવી;
પાકા વિષ ભર્યો નાગર, પરિપક્વ દશા સુખકાર. ૩૬૯

ગુણ ભાવે આરાધ્ય કેટ, રહે શેષ નહીં અધિર;
જે સદ્ગુરુભક્તિથી પાકે, તે નિવૃત્તિને નહીં ભાકે. ૩૭૦

આત્માની જ સ્થિતિ પૂરી, રહે કોઈ ન વાત અધૂરી;
પામ્યા જે નર ભાવે નહીં, તેની નિવૃત્તિ અસ્થિરતી. ૩૭૧

ધર્મ અને તે પરથી મળતું શિક્ષણ.

ધર્મના ભેદ જગમાં હજારો, તેનો ગણતાં ન આવે પારો;
ધર્મ લક્ષણ જુજુવાં જાણો, સહી ગુરુગમ ચિત્તમાં આણો. ૩૮૬

જેથી સ્વોન્નતિ સહુ થાવે, ધર્મ લક્ષણ તે ચિત્ત લાવે;
સહુ દુઃખથી જેહ ઉગારે, આત્મોન્નતિ જેહ વધારે. ૩૮૭

સર્વ કાર્યોમાં શક્તિ સમર્પે, સર્વજાતીય શક્તિ જે અર્પે;
તેવો ધર્મ ધરો નરનારી, મહાવીર પ્રભુ હિત ધારી. ૩૮૮

જેથી નિર્બલતા નહુ આવે, તેવો ધર્મ ન ચિત્ત લાવે;
જગ અર્થે તે ધર્મ વખાણ્યો, દોષ ટળે તે મનમાં આણ્યો. ૩૮૯

દોષ ટળતાં ઉન્નતિ થાવે, વ્યાવહારિક ધર્મ તે આવે,
મનઃશક્તિ સુધર્મે વધારે, સત્ય ધર્મ તે ચિત્ત સુધારે. ૩૯૦

સ્વર્ગ છે વ્યાવહારિક ધર્મ, સ્વાધિકારે કરો તેહ કર્મ.
સ્વભાવે તે ધર્મ વખાણો દયા સત્યાદિ મુખ્ય તે જાણો. ૩૯૧

દેહ સર્વોન્નતિ દેખાડે, સ્વાધિકારે દયા ધર્મ પાળે;
વર્ણું ધર્મ જે સ્વાધિકારે. નિષ્કામી બની વ્યવહારે. ૩૯૨

સામાજિક કાર્યો કરતો. આત્મોન્નતિ વેગે વહતો;
જૈનોન્નતિમાં જિનધર્મ, ટળે તેવા કરે ધર્મકર્મ. ૩૯૩

ત્યારે વળી સ્વધર્મ ન ચૂકે, સ્વાધિકારે કર્મ ન મૂકે;
એવી ધરતો વ્યવસ્થા સ્વભાવે, ધર્મ, વિશ્વમાં વ્યાપક થાવે. ૩૯૪

ધર્મ નામે વિધર્મીઓ મારે, અન્યાયે મનુષ્યો સંહારે;
વધ નામે પશુઓને કાપે, ધર્મ ના તે એ ધર્મની છાપે. ૩૯

ધર્મ જૂનો નવો એમ ઝઘડો, કરીને કેમ મનને રગડો;
સર્વ ક્લેશનું બીજ વધારે, તેહ ધર્મ ખરો દુઃખ ટાળે. ૩૯

જૈન દેવે કહ્યો જિનધર્મ, તેનાં સત્ય કહ્યાં એ મર્મ;
જૈન દેવ શુદ્ધાત્મા જાણો, પરિષહમાં સત્ય પરમાણો. ૩૯

જાતેને જિન ચિત્ત વિચારો, શુદ્ધતાએ અનુભવ ધારો;
જેથી આત્મા સ્વચિત્તે જાગે, તેથી શુદ્ધો ધર્મ પ્રભાવે. ૩

દૃષ્ટિ દૃષ્ટિએ ન્યારો ધર્મ, સમજ્યા વણ રે છે મર્મ;
એવી હાથ ધરે જિનવાણી, પામે શાશ્વત સુખ તે પ્રાણી. ૩

સર્વ જીવોને તપ શુભ તપવું, નિત પ્રભુનું નામ શુભ જપવું,
નિષ્કામ કદા તપ મોટું, કામ્ય ભાવથી તપ થાય છોટું. ૪૧૩

જ્ઞાની ગુરુ થકી તપ સૂઝે, કે વિરલા જનો તપ બૂઝે;
મન વાણીને કાય પ્રવૃત્તિ, સ્વાધિકારે તપ પદ વૃત્તિ. ૪૧૪

તપ તપીઓ સહુ નરનારી, ભલી નિષ્કામ કર્મ વિચારી;
કોટિ કોટીતર મોટે, તપ તપ્યો હરે બહુ ખોટે. ૪૧૫

તપ તપતાં ભાવ જ આવે, મનોભાવના દુર્બુદ્ધિ જાવે;
રજોગુણ ને તમોગુણ ટળતો, શુભ સાત્વિક અનુભવ મળતો. ૪૧૬

જાગે ભાવના શુભ મન આવે, પાપ કર્મો સહુ દૂર જાવે;
શુદ્ધ પ્રેમે ભાવ જ આવે, આધિ વ્યાધિ વગેરે હઠાવે. ૪૧૭

ચાર ભેદે એ ધર્મ વિચારો, ધરો જ્ઞાનાદિકનો આચારો;
કર્મ ભાવથી ચાર પ્રકારે, ધરો ધર્મને શુદ્ધાચારે. ૪૧૮

સર્વ ધર્મનો સાર એ સાચો, તેમાં ભાવ ધરી જન રાચો;
સર્વ જીવોના એવા ધર્મ, કરો ધર્મતણું શુભ કર્મ. ૪૧૯

સર્વ જીવોના હકને ધારો, સ્વાધિકારે ધર્મ ન હારો;
બુદ્ધિસાગર ધર્મ સ્વીકારો, ધર્મથી સત્ય આનન્દ પામો. ૪૨૦

સ્વાભાવિક ધર્મ.

ધર્મ સ્વાભાવિક કહેવાય, તેમાં ફેરફાર નહી થાય;
સાધન ધર્મ અનેક પ્રકારે, કર્મ ભાવથી જુદો ધારે. ૪૨૧

નિવૃત્તિ પ્રવૃત્તિ બે ભેદો, આચાર નિષ્કામથી વેદો;
પ્રવૃત્તિ ધર્મ ધરે દેહી, નિષ્કામ કદા શુભ ગેહી. ૪૨૨

પ્રવૃત્તિ નિવૃત્તિ આદરે, ઉપકાર પ્રાપ્તિએ ધરે;
ધર્મ કર્મ પ્રાપ્તિએ ધારો, અન્ય [illegible] નહિ [illegible]. ૪૨૩

આત્મસ્થિતિ દૈહિક ધર્મો, સ્વાધિકારે કરો સહુ કર્મો;
પ્રભુ હાથે ધરી સહુ કહેજો, કર્મ દેહથી [illegible]. ૪૨૪

[illegible] ધર્મ અને રાજ્ય ધર્મ, દેશ ધર્મ અને [illegible] ધર્મ;
[illegible] ધર્મ અને [illegible] ધર્મ, સ્વાધિકારે [illegible] ધર્મ.

ક્રોધ કરવાથી ધર્મ હણે છે, ક્રુરું કરવાથી પાપ ભરે છે
સર્વ ક્રોધોના સારામાં સારું, એવી ક્ષમાથી સુખ ધાર

દુઃખી જનનો કરો ઉદ્ધાર, તેથી આવે દુઃખનો આરો;
હૃદયમાં પ્રભુ દેવનો વાસ, એવો ધરો મન વિશ્વાસ.

સર્વ જીવો દયામાં સમાતા, પ્રભુ પ્રેમમાં ભજનો સમાતાં
પ્રભુ હૃદયમાં ધરી કર કાજ, પ્રભુ વિશ્વાસથી સુખ સાજ.

ધર્મ ઢોંગ કદિ નહીં ધરવો, ધર્મ રુચિ પ્રમાણે કરવો;
સત્ય વિષે છે ધર્મ સદાયે, પાખંડે ન ધર્મ જણાયે.

પાપ કર્મોથી પાછા હઠવું, ધર્મ કર્મોથી મનને ભરવું;
પ્રભુ, સદ્ગુણોથી વસે છે, તે તો દોષથી દૂર ખસે છે.

આદરથી પ્રભુને પધરાવ, આદરરૂપ પ્રભુ પરખાવ;
નહીં અનાદરમાં પ્રભુ આવે, આદરે નક્કી પ્રભુ મળે ત્યારે.

આનંદ રૂપ પ્રભુ નામ જોગો, આવા હરિ હર જિનવર વોરો
નામ પ્રભુના લક્ષ કરોરો, નામ ભેદે ન ચિત્ત મોરો. ૪
વીતરાગ પ્રભુ નિર્ધારી, દોષ રહિત પ્રભુ અવધારી;
એવું પ્રેમે પ્રભુ મન ધારી, સહુ કર્મ કરો મન ધારી. ૪૪
મહાવીર પ્રભુએ ધારી, જૈનધર્મ ગુરુઓએ વિચારે;
અન્ય પંથોનો દ્વેષ ન કીજે, જે જે સત્ય તે સઘળું લીજે. ૪૪
સત્ય ધર્મો સાપેક્ષ વિચારે, જ્ઞાની સમજને સમતા ધારે.
સર્વ સંપ્રદાય સહુ છાજે, ધરે પ્રેમ તે મુક્તિમાં ભાજે. ૪૪૦
સ્વાધિકારે ધર્મ કરાય, નહીં તે પણ ચિત્ત સુહાય;
નિજ આતમ ધર્મ અનન્ત, સમજે પ્રભુ સાચા સન્ત. ૪૪૧
બુદ્ધિ સમતા ન જાહિર કરાવે, દાન પામે પછી નહીં ધારે;
માયામાં તે ધર્મ વધાર્યો, કોને ધર્મ તે આપ વધારતો. ૪૪૨
આત્મરૂપના મોહે જે મુંઝે, તેને સાચો ધર્મ ન સૂઝે;
કલિકાલ પ્રમાણે ધર્મો, સ્વાધિકારે કરો સહુ કર્મો. ૪૪૩
આમ ધર્મ છે કાલાનુસારે, એવી ધર્મ છે કાલ વિચારે;
સાર તેટલું કહીએ આજે, કેમ કરતાં સમજ્યું ૦

કેમ કસ્તથી ધર્મ ટકે છે, શું કસ્તથી પાપ ભરે છે;
ભાં ઉપયોગ સાચા સારૂં, એથી કલ્યાણથી સુખ પ્યારૂં. ૨૨૧

દુ:ખી જનો ઉપર દયા કરી, તેથી ભાગે દુ:ખનો ભરો;
સ્થળે પ્રભુ રેલો વાસ, એવો ધરો મન વિશ્વાસ. ૨૨૨

સર્વ તીર્થ સ્થાન સમાન, પ્રભુ પ્રેમના ભજનો સન્માન;
પ્રભુ નિષ્ઠ થકી દુ:ખ નાશ, પ્રભુ વિશ્વાસથી સુખ સદાય. ૨૨૩

ધર્મ દેવ હરિ નહી ધરો, ધર્મ શક્તિ પ્રમાણે કરો;
સત્ય નિત્ય છે ધર્મ સદાય, પાપ ભણી ન ધર્મ જણાય. ૨૨૪

પાપ કર્મોથી પાપ થાયું, ધર્મ કર્મોથી મનને ભાવ્યું;
પ્રભુ સ્મરણથી વધે છે, તે તો રોગથી દૂર ભગે છે. ૨૨૫

ભાવથી પ્રભુને પૂજન, ભાવથી પ્રભુ ભજન;
નહી ભાવના પ્રભુ મળે, ભાવે ભજો પ્રભુ મળે ત્યારે ૨૨૬

[illegible] પ્રભુ નામ જપો, [illegible] હરિ હર [illegible];
[illegible] પ્રભુ [illegible], [illegible] ન [illegible] ૨૨૭

[illegible] પ્રભુ [illegible], દેવ રહિત પ્રભુ [illegible];
[illegible] પ્રભુ મન ધારી, સહુ કર્મ કરો મન ધારી. ૨૨૮

[illegible] પ્રભુ [illegible], [illegible] [illegible] વિચારો;
[illegible] ન [illegible], [illegible] [illegible]. ૨૨૯

[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible];
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. ૨૩૦

[illegible] [illegible], નહી રે [illegible];
[illegible] [illegible], [illegible] પ્રભુ [illegible] ૨૩૧

[illegible] [illegible], [illegible] નહી [illegible];
[illegible] ધર્મ [illegible], [illegible] ધર્મ [illegible]. ૨૩૨

[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] ધર્મ ન [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] ૨૩૩

[illegible] ધર્મ [illegible], [illegible] ધર્મ [illegible]
[illegible] [illegible] ૨૩૪

દેખી અધ્યાત્મજ્ઞ નરનારી, ભાગ લેતું ધરો જયકારી;
સપ્ત વીર્યાદિ ધાતુઓ મેળે, શક્ય કૈની રહે રંગ રેલે. ૪૬૭

દેશ પ્રગતિ અધ્યાત્મજ્ઞથી છે, રાષ્ટ્ર પ્રગતિ સર્વાંગ જાણો છે;
દાવ સામાજિક ભાગ ભારે, કોમ અરિથી ન કચરાય ક્યારે. ૪૬૮

સર્વ અંગો પરસ્પર ભાગતાં, પ્રતિપક્ષીવણ્યાં ભાગ ઠગતા;
દેશ કોમની પડતી જણાતી, હણે અધ્યાત્મજ્ઞ કળા ભાતિ. ૪૬૯

હણ્યું અધ્યાત્મજ્ઞ બહુ ભારે, જૈન સંખ્યા ઘટી બહુ ત્યારે;
રાજ રજપૂતનાં બહુ વિણસ્યાં, કુળ આર્યોતણાં બહુ ધ્વસ્યાં. ૪૭૦

દાન પણ અધ્યાત્મિકભાગની, આશ રાખો નહીં શુભ વાગની;
મહાજન સંઘ શક્તિ હણાય, તેથી દુઃખ જાતિ હરખાય. ૪૭૧

હણ્યું ગુર્જર રાજ્ય સચાયું, સર્વ ભારત દુઃખથી છાયું;
વધ્યું પારતંત્ર્ય હીન શક્તિ, ઘટી જાણી એકેક વ્યક્તિ. ૪૭૨

જૈન કોમમાં ભેદો પડિયા, મત્સભેદે જ જૈનો લડિયા;
મણ્યું વીર્ય તે ક્ષત્રી ભાગ્યું, જૈન રાજ્ય અમૂલ્ય ગુમાવ્યું. ૪૭૩

જિહાં અજ્ઞાનતા છે વાધા, ભાર સાથે ત્રુટે તેર સાંધા;
અધ્યાત્મિક રાજ્યની શક્તિ, જૈનોમધ્યથી અરે વિપટી. ૪૭૪

જૈન સામ્રાજ્ય તેથી હણાયું, રહ્યું ભાગ કેમ પૂરું બનાયું;
માટે આધ્યાત્મિક ભાગ ધારો, પરખ્યાં નિર્ભય ભાગ સુધારો. ૪૭૫
દેશ રાજ્ય કોમ ભાગ માટે, ધરો ઐક્ય હરખ શિર માટે;
કરો સહાય પરસ્પર સારી, ભેગી શક્તિ કરો નરનારી. ૪૭૬

દેશ કોમનો સ્વાર્થ છે સારો, રાજ્ય સંઘ સ્વાર્થ ધરો પ્યારો;
ભાગ એકતું કરીને રહેવું, ધર્મ માટે સકલ દુઃખ સહેવું. ૪૭૭
પડયા ભેદ તે સઘળા સાંધો, દ્વેષ સ્વાર્થે ન પાડો વાંધો;
સર્વ સ્વાર્થનો હોમ કરીને, વધો અધ્યાત્મ ભાગ સજીને. ૪૭૮

સંઘ શક્તિ ધરો સહુ અંગે, રાખો પૂર્વજના સહુ રંગો;
એમ આપણા ભાગ લેવા, પાળ અન્યટોને રેવા. ૪૭૯
અધ્યાત્મિક ભાગને વધારો, સર્વ અંગોની શક્તિ સુધારો;
કદિ આલસ્ય અંગ ન ધારો, એમ સજ્જન મન અનુસારો.

આગદક માર્ગ સુધારો, સર્વ અંગની શક્તિ વધારો;
શક્તિ હીન રહો નહી ક્યારે, કોઇ આવશે નહી નિજ વ્હારે. ૪૯૪

નિજ ભાગ વણ કોઇ ન છુટે, જો નહિ કંઇ પાડે રીતે;
વિદ્યા ક્ષાત્ર બલાદિક ધારી, ધરો દેહ દઢ નરનારી. ૪૯૫

કામ સર્વ દઢ ધરો મનમાં, નમ્ર શક્તિ વડાવો તનમાં;
સર્વ આધાર શક્તિ સુધારો, પાછાં શોભાએ અંગ સુધારો. ૪૯૬

ધર્મ વર્ગ સર્વ ફેરવો, ધરો શક્તિદાયક દરમાયો;
ઉર્ધ્વમેં શક્તિહીન ત્યાગો, બનો શક્તિવંતા જન રાગી. ૪૯૭

આળસાવનો પક્ષ ન વહેવો, પુરૂષાર્થતણો પંથ લેવો;
પુરૂષાર્થે નરા અંગ ધારો, સઘળા સર્વે અંગ સુધારો. ૪૯૮

અનો અંતર ઉદ્યમ ધારે, જુઓ શું દિ થશે ક્યારે ત્યારે;
પુરૂષાર્થે નવાએ બને છે, દેખી આપો જ્ઞાની ભણે છે. ૪૯૯

કથી શિક્ષા ઉદ્યમ હેત ધારો, તેથી આવે દુઃખનો આરો;
રોમા શક્તિ વધારો મનની, કથી શીખ હરખ ધરે જ્ઞાની. ૫૦૦

અપકારપર ઉપકાર.

જડ કેરીઓની ગુંભથી રોળી રહ્યા દાનેશ્વરી,
કાગડોએથી અર્પતો અમૃતોબો જગ અવતરી;
જડ કેરીઓની ઘુંભથી નીચો નમ્યો જન દેખીને,
ક્ષણક વિનાનો એકલો પથ્થરથી ખાતે પેખીને. ૫૦૧

જો લઘુ નેરથી અજવાળ કરતા સો મળ્યો,
તો પણ હરખ આણે નહી ઉપકારી તું સોડમેળ્યો;
જડ પર્વનો ખાણુ જ વરે ને કાગડો આવે પછી,
અહીં જનોના છેદને આપે જ પ્રેમે ફળ ઘણી. ૫૦૨

કાને નાસીકે ના કરે ઉપકાર કરવા અવતરી,
મેહ બની અપકાર પર ઉપકાર ગુણભૂષી ભરી;
એવા ન કોઇજ વરે નિજની તથાપિ અવસરે,
એટલું દુનિયા આસુરી સ્વાર્થનુ દરશે જગ ખરે.

અણુઓમાં જે દેહ છે, તેમાં તું નહી થાય;
પુદ્ગલ ભૂમિમાં ઉપજે, ધરી પુદ્ગલમય કાય. ૫૧૧

અમૃત રૂપને આપતો, આવે દેને સર્વ;
પાદ પાદ કોટો ભણે, તો પણ કરે ન ગર્વ. ૫૧૨

આપ કરે નિજ રૂપને, રૂપ ભાગી સહકાર;
સર્વ દેશમાં રૂપ જનાં, ઉપયોગે નિર્ધાર. ૫૧૩

જિન રૂપોને સૌ કહે, ઘોરી સહુ સઘ જાય;
પ્રત્યેક કરતાં મુક્ત સો. પરેરી જડ જાય. ૫૧૪

આત્માને જાણે નહી, નિજ ધર્મતનો સાર;
ઉપજ્ન બોધીજન કરે, સમજે નરને નાર. ૫૧૫

ઘડી ઘડી વસ્તુનો, ભાવ હોય સહુ દેહ;
અમૃત રૂપ દિશા કરે, સમજ્યા વણ છે કલેશ. ૫૧૬

સત્ય ગુરૂ રૂપ તે નહી, પરેરી પુદ્ગલ;
જ્યાં એવો ભાવ જ નહી, ત્યાં પગ પગ આપદાય. ૫૧૭

કેરી રૂપ સમ સત્ય જાત, પુદ્ગલ ભૂમિકા થાય;
પરેરી કરતા રહે, અધિક અધિક પુદ્ગલ. ૫૧૮

વિદ્યુતની દેરીઓ, વાદળ આદિ જાય;
ત્યાં [illegible] તેની પડી, એ [illegible] જાય. ૫૧૯

[illegible] જાતી [illegible] થઈ, પરેરી [illegible];
[illegible] ૫૨૦

[illegible]
[illegible] ૫૨૧

[illegible]
[illegible] ૫૨૨

[illegible]
[illegible] ૫૨૩

[illegible]
[illegible]

આશ્રય વસ્તુ કો ઉત્પન્ન ન થાય, આશ્રય વસ્તુ નહિ શક્તિ મેળાય,
આશ્રયથી ઉત્પન્ન જન થતા, આશ્રય વસ્તુ નીચા થઇ જતા;
આશ્રયની કિંમત છે ઘણી, આશ્રય આપે તે જન ધણી. ૫૩૫

સાચો ભાઈ કોઈ નહીં, આશ્રયદાતા સાચો સહી;
નિપજાવે આશ્રય દાતાર, ધન્ય ધન્ય જીવન અવતાર;
આંખો પીડે આશ્રય દાન, કરવામાં રહેશો મસ્તાન. ૫૩૬

સહુને રહેવાનું સ્થાન, આપે તે પામે નિજ જ્ઞાન,
આશ્રયદાને શીતલ મળે, તપ જપ સંયમ પાળ્યા ફળે;
કુળથી દીનને આશ્રય દાન, આપે મળતા શ્રી ભગવાન. ૫૩૭

આશ્રય દાને સ્વાર્થ ખૂશ્ખુ, મન લાગે પ્યારું એ ભલું,
આશ્રય આપ્યા વણ જમ હોય, શોભે નહીં લેખું એ જોય;
આશ્રય આપીને નરનાર, ભવનો સાર્થ કરો અવતાર. ૫૩૮

અરસપરસ આશ્રયના અહો, જીવોને છે સમજી રહો,
આશ્રયદાને કુશલ થાય, જીવો તે નહિ વિઘ્ન કદાય;
ભવે તેને આપો સ્નેહ, મુક્તિ પામો નિઃસંદેહ. ૫૩૯

દશ દશ જનમાં શું રે કરો, પામ્યાનો ઉપયોગ જ કરો,
મળ્યું તેહમાં સહુને જમ, અર્પી માને હર ગુણ રામ,
આશ્રય આપો આત્મા ધરે, બુદ્ધિસાગર મંગલ વરે. ૫૪૦

અમૃતરસ.

દોહરા.

અમૃતરસ છે સ્વર્ગમાં, પીતા હર્ષ અપાર;
અમૃતરસ હૈયે રહ્યો, અમર કોઇ સંસાર. ૫૪૧

નરજાતિ અમૃતરસે, પોષીને નિરધાર;
અમૃત સુખને ભોગવે, વર્ણન કરું ન વચન. ૫૪૨

અમૃતરસ આત્મિક, મન તન કાંઇ દેત;
જ્ઞાનામૃત રસ પીજીએ, ત્યાં કાંઇ નહીં ભેદ.

આત્મપર્વનાં મંગલ તોરણો.

હરિગીત.

જય કર્મયોગી આમ તારાં પર્વનાં મંગલ કહ્યાં,
યોગી થવાના કારણે મંગલ પ્રસંગે એ લહ્યાં;
દશ પર્વનાં તોરણ કરી શુભકાર અમે જોડતાં,
યોગી થવાના સૂત્રને નરનારી ભાવે સાધતાં. ૫૫૮

પરમાર્થ માટે આત્મની દીક્ષા રહી જગ શાશ્વતું,
દીધું કરે એ કારણે પૂજન થતું શુભ જગતનું;
પરમાર્થ વા વ્યવહારના મંગલ પ્રસંગે તોરણો,
જાપે જનો દીક્ષા થતાં, પરમાર્થ, દિલમાં એ ભણો. ૫૫૯

શુભ લાભ પલ્લવ તોરણે, જાપી જનો શિવ ઉચ્ચરે,
આંગણામાં શુભ જ્યોતિ, દિશા હૃદયમાં ફેરવે;
આત્માસમું નિજ ઘર જનો નિર્મળતા આપી રહો,
તોરણ મિષે મારગટીકો એવું વદે મનમાં ભણો. ૫૬૦

શુભ હસ્તસમ છે પલ્લવો દાતારના હસ્તો ખરે,
એવું જનો અવસર સદા સાક્ષાત હૃદયમાં ઉચ્ચરે;
દેવું જ દીધેલ પલ્લવે શુભ આશ દિલને પ્રેમથી,
એવું જનો અવસર સદા તોરણ રચે એ નેમથી. ૫૬૧

શુભ પર્વની દીવાલડે આવો સદા દિલની કહે,
મંગલ પ્રસંગે દિલમાં એવું હૃદયમાં સૌ ચહે;
શુભ લક્ષ્મીની ચેષ્ટા મિષે તોરણ રચે છે જનો,
કર્તવ્યમાં જે કરે તેનાજ ઉત્સવ ઉજવે. ૫૬૨

આત્મસમા જન દીવાળી પરમાર્થમય સેવકો,
સ્વપર જનોને આપતા એવું જ નિજને આપે;
પામ્યા પછી કાર્યે નહીં સ્વાર્થ કાંઈ ઇચ્છી,
જાતે કરો નરનારીઓ પાવન કરી ના ને કરી. [illegible]
એમ આમ તોરણ દીધાંગે પરમાર્થનું,
પરમાર્થનું ખાતું ખરે આત્મકર્મી ધામ નથું;

જે સર્વ માટે અવતરે તે બીજના શશીની પરે,
પૂજ્ય છે પ્રેમે સદા, દર્શન મધુરું સહુ કરે,
એવેજ જ્યારે મંજરી પ્રકટી પ્રથમ નરનારને,
ક્ષમો સ્નેહો હિત ધરું શુભ આકર્ષ અવતારને. ૫૭૧

પ્રકટી કેસર રંગથી જાણે જ કેસરિયાં કરી,
પાછી ફરું ના કોઇથી નિજ રૂપનું જાણું મરી;
ક્ષમો ફલતો બીજપદ હું ચિત્ર સઘળું આપવા,
અવસર પામી, સર્વને સ્વાદુ કહો શુભ આપવા. ૫૭૨

પરમાતણી પરવા નથી પ્રગટી જ સર્વ ઉગારવા,
ઓરે ફક્ત મંજરી આ વિશ્વને જ ઉદ્ધારવા;
શુભ મંજરી એવું કહી સાચી શિખામણ આપતી,
ઉત્સાહ ને શુભ ખંતથી સજ્જનતણા દિલ વ્યાપતી. ૫૭૩

સમ્યક્ત્વ શુદ્ધ સમ મંજરી શુભકર્મ સરખી જાણવી,
શુભ ભાવના છે મંજરી આચારમાં તે આણવી;
શ્રદ્ધા મહાની મંજરી સહુ કાર્ય પહેલી ધારવી,
શ્રદ્ધા ધરીને દાનથી શિક્ષા હૃદય અવધારવી. ૫૭૪

શ્રદ્ધા વિના નહિ રસ કદી આવે જ મનમાં માનવું,
પ્રીતિ વિના શ્રદ્ધા નથી સુબોધને મન આણવું;
મન શાન્તિથી શ્રદ્ધા ધરી પ્રભુપદ નિરંજન આદરી,
પ્રગટાવો શુભ મંજરી જ્ઞાનાદિ ગુણ મહુલા ભરી. ૫૭૫

આમ્ર વૃક્ષ પેઠે તે વન્ધ્યા છતાં.

જે આમ્ર પેરે વિશ્વના ઉપકાર કરવા અવતર્યાં,
વન્ધ્યા જ તે જગમાં ભલા ફળફૂલ ગુણસમૂહથી ભર્યાં;
મેવો મજાનો છાંયડી અર્પણ કરે પર કાજમાં,
સર્વસ્વ કરે જે જે મધુરું દુઃખી જનોની સાધના. ૫૭૬
પ્રતિકાર ચાખે નહિ કદી એવી ભલાઇ નહિ કરે,
તેવું જ ઉત્તમ ધન્ય છે વાંઝણી ઉત્તમ આદર્શે;
આંબા પરે પાષાણની ફરીને પ્રતિપદ આપતી,
ફળો અહે જે આમતણાં કેની સ્ત છે [illegible]

રાજા મારે એ આપણા જે પ્રાતઃ પેટે જન્યા,
અભિસ્વરના ક્રોધ જન્યા ઉપકાર કીધા સહુ હૃષ્યા;
સંતાપતા નિજ રાજ્યના માનવ જનોને દ્વેષથી,
હસ્ય સહ એ કાળના જીવન વહે છે ક્લેશથી. ૫૮૫

શાંતિને મારે એ અનવરો નિજ રાજ્યની પડતી કરે,
ન્યાયી જનોને પીડતા સાચું ન જે કાને ધરે;
પીરે અરે જે પૈનામાં નિજ રાજ્યને નહિ ફેરવે,
જુલમટ અત્યારે મારે લક્ષ્મી પ્રજાની મેળવે. ૫૮૬

પત્ની કરે નિજ દેશની ને રાજ્યની લૂંટ કરી,
સ્વાર્થ શક્તિ પણ મારે જીવ્યા નહી તે અનાદરી;
અભિમાન નહિ નિજ રાજ્યનું કે દેશનું મનમાં ભરા,
રાજા મારે એ નામના કાને અભ્યુદય અસ્તારી. ૫૮૭

સહુ મજૂરે પેટે નહીં ને ધર્મથી દૂરે રહે,
સ્વાર્થે સદા રાચી રહે ને પાપમય જીવન વહે;
જે રાજ્યના ભાગ્યે સરસ તેવી વ્યવસ્થા નહિ કરે,
રાજા મારે એ નામના અભ્યુદય જ નહિ જન્મ્યા મારે. ૫૮૮

જે રાજ્ય રક્ષણ નહિ કરે ને રાજ્ય ભાગ્યે સંહરે,
હરે મારે એ અનવરો નિજ વ્યક્તિનો દેશે મરે;
સ્વાર્થી મનમાં ભરે ઉદાસીની હિંસા કરે,
રાજા મારે એ નામના જન્મ્યા જ નહિ જન્મ્યા મારે. ૫૮૯

અધિકારી નહિ રાજા થયા સામર્થ્ય જેનામાં નહી,
અજ્ઞાન દોરા મન મહીં ભક્તિ ભરે મનમાં રહી;
અધિકારીઓના રમકડાં નચે નચાવ્યા જે મરે,
રાજા મારે એ નામના જન્મ્યા જ નહિ જન્મ્યા મારે. ૫૯૦

અત્યારે વિધાતાથી જે નિશ્ચિત કરાય નહીં,
લક્ષ્મી હરે અધિકારીઓને કુમતિની સાથે મહીં;
જીને પ્રજાના હિત વિના વિચાર કરે ન કંઈ,
રાજા મારે એ નામના જન્મ્યા જ નહિ જન્મ્યું મારે. ૫૯૧

એવી ભલીઓ રાજ્યને અંતરમાં દીન છે,
એવી પરંતુ ધન મારે દેશના હિતનું કહેવું છે.

ફિરીથી મદ સામાન્યની નીતિ હૃદયમાં ધારતા,
પરમાર્થ કરે ઉપજતા નિજ કર્મ ને નહિ હારતા. ૯૯
અધિકારની કર્મો સહજ કરેલા રહી જીવન ધરે,
અધિકારીઓ એવા અહો ત્યાં રાજ્ય પ્રગતિ છે ખરે;
એ રાજ્યના સ્તંભો બની રાજ્યાર્થ સ્વાર્પણ સહુ કરે,
અધિકારીઓ જ્યાં એકતા ત્યાં ઉન્નતિ છે સહુ ખરે. ૧૦૦
અધિકારીઓ આત્મા પરે જીવન ગુજારે ધર્મમાં,
ધર્મોન્નતિ દેશોન્નતિ ખામી રહે ના કર્મમાં;
અધિકારીઓ જે સદ્ગુરુઓ પાસેથી પડે પણ ના તજે,
તે રાજ્યની આબાદ પરે ચાલી મર્યાદ સજે.

ક્ષત્રિયધર્મ. ૧૦૧

ચોપાઇ.

ગુરુ મુનિને પૂજે જેહ, ક્ષત્રિયો જગમાં છે તેહ,
મુસલમાન રજપુત સહુ વર્ગ, ધર્મ ગુરુથી પામે સ્વર્ગ. ૧૦૨
ધર્મ ગુરુને કરવા રાજ, ધર્મ ગુરુ કેળવણી સાજ,
તેના ક્ષત્રિયો કહેવાય, ગુણ કર્મોથી એ સમજાય. ૧૦૩

હરિગીત.

જે ક્ષત્રિયો અન્યાય ના સાખી રહે યુદ્ધે મરે,
પ્રત્યેકની રક્ષા ન [illegible] દુષ્ટોના સામે લડે;
જે ધર્મ ગુરુ નિન્દા કરે વિરોધ ન જીવતી કરે,
તે આત્મની આજ્ઞા પરે અભય કરતા ન્યાયો ખરે. ૧૦૪
હિમ્મત નથી જેમાં જરા ને અબળાઓ જે વારશે.
ઘાતિય અધિકારીને અજ્ઞાન [illegible] ધરે;
એવી પરસ્પર [illegible] જે [illegible] કરતા સર્વજો,
તે ક્ષત્રિય ધીર આત્મનું [illegible] કરે જે [illegible]
[illegible] અને [illegible] કરે ને [illegible] વિશ્વ નહિ કરે. ૧૦૫
જેમ [illegible] [illegible] [illegible] પરસ્પર ના રહે.

જે ધર્મહીન ક્ષત્રિયો આસક્તિમાં છે દુર્મદા,
બહુના પશુઓ પંખીઓ અપરાધ વણ તે પાપિયા;
શિર વિનાના ઢોર સમ નિજ દેશદ્રોહી જે બને,
તે દેશ ધર્મ સમાજને સહુ જીવનાં જીવન હણે. ૧૧૪

સ્વત્વ સિવાય જરાદુરો અન્યાય કરતા નહિ ડરી,
યોગ્ય હકને ધારતા જીવતી યથા ગંગા નદી;
સારા સિવાય રણુ ચઢે પાછા પડે ના ધડ લડે,
કુરબાન કરતા પ્રાણને ધર્માર્થ ને નીતિ ભણે. ૧૧૫

નિજ દેશ પ્યારું સાધ્ય માને ન સમસ્યા કરશિયા,
નિજ માતૃભૂમિ રક્ષણે બનતા સદા જે મર્જીવા:
દાતાર ક્ષત્રિય મરે પ્રભુ ભારત થૈ જમ સંચરે,
ત્યાંના ધરે તે ક્ષત્રિયો વિશ્વોપયોગી છે ખરે. ૧૧૬

ક્ષત્ર સાથ સમાગમે વીર બને ના કો ડરે,
નિજ દેશ સાથ ધણી આદિ રક્ષતા ક્ષત્રીપણે;
ટેકિ પ્રકૃતિ ડગ ભરે શાસ્ત્રાનુસારે સહુ કરે,
અર્જુન ભટાંગદિ ધરે નિજ ધર્મ માટે સંચરે. ૧૧૭

દુઃખો પડે સર્વે સહે મરતા ન રાખે પ્રાણની,
નિજ દેશ ધર્મ સમાજની મમતા ધરે નિજ માનની;
સહુ દેશની દયાદિ શુભ ક્રિયા કરે છે પ્રેમથી,
નિજ દેશ ભૂમિ રક્ષવા એ ધર્મ સાચો નેમથી. ૧૧૮

સહુ દેશના ઇતિહાસને વાંચે વિવેક ગુણુ ગ્રહે,
ક્ષત્રિય ભાવ સામ્રાજ્યની ઇચ્છાએ ચિત્ત ગ્રહે;
નિજ નામ કે વા રૂપથી સમયજ્ઞે મુંઝે નહી,
ક્ષત્ર વિરતી ક્ષત્રિયોનો ધર્મ વર્ણ્યો એ સહી. ૧૧૯

નિજ ધર્મ મૂકી અન્યના પર ધર્મ સેવે પાપ છે,
ગુણ કર્મથી એ વર્ણના ધર્મે સદા શુભ આપ છે;
ત્યાંના ધરે શુભ ક્ષત્રિયો ક્ષત્રીઓ સ્વાર્પણ કરે;
પ્રભુ સત્ય સાથે રક્ષણે ચુકે નહી શુભને વરે. ૧૨
નિજ વાક્યે નિજ શક્તિમાં સંયમ પાળી તે કરે,
શુભ સત્ય વિદ્યુત ભારત દ્રષ્ટિ દૂરનો આરોહ; -

બાકી ન ગણો ક્ષત્રિયો ક્ષિતીશ રાજ્યે ફિરી,
કૃત્યો કરો આંબા પરે જગમાં ખરેખર આતરી. ૧૧

બ્રાહ્મણવર્ગ.

જે બ્રાહ્મણો આંબા પરે વિદ્યા વડે સ્વાર્પણ કરે,
ઉપકાર કરતા સર્વ પર શુભ આતમાં જગમાં ખરે;
દેશોન્નતિ કોમોન્નતિ ધર્મોન્નતિ શિક્ષણવડે,
પ્રગતિ કરે સહુ જાતની સાત્વિક ઉજ્વલતા ધરે. ૧૨૧

બાળા સકલ જાગે અને બાળા શીખવતા સર્વને,
મોહાદિના દ્રવ્યાદિમાં ઝૂકી ધરે ના ગર્વને;
ગુણકર્મથી બ્રાહ્મણ બની પરમાર્થમાં રાગી રહે,
જે બ્રહ્મ જાણે તે ખરા વર્તતા જ બ્રાહ્મણ પદ લહે ૧૨૨

જે સદ્વિચારે બહુ વધે આચારમાં વૃદ્ધિ કરે,
સાચું શીખવતા સર્વને તારે સકલ પોતે તરે,
ધર્માંધતા દૂરે કરી જે સત્ય પંથે સંચરે,
શ્રી જૈનધર્મ પસાયથી તે બ્રાહ્મણો જગમાં ખરે. ૧૨૩

ધર્મો શીખવતા સહુ અને જે સાત્વિકારે સંચરે,
વ્યભિચાર આદિ દોષથી દૂરે રહે ગુણગણ વરે;
નિર્લેપ રહી કાર્યો કરે નિજ વર્ણ ધર્મ ન જે ત્યજે,
તે બ્રાહ્મણો જન્મ્યા ભલા પ્રભુને જ પ્રેમે જે ભજે. ૧૨૪

જૂઠું કરે ના લાલચે જે સત્ય તે માને ખરૂં,
અધિકારમાં નિર્નેહ તેની જન્મના પ્રેમે કરૂં;
માને ન ઘર ઘર ભીખડી મિથ્યાત્વ વહેમો પરિહરે,
તે બ્રાહ્મણો જન્મ્યા ભલા આંબા પરે શોભે ખરે. ૧૨૫

અન્યાય કરતા નહિ કદિ સ્વાર્પણ હૃદિ ધારતા.
જે પક્ષપાત ન આચરે માનાદિદોષ વારતા;
આજીવિકા પણ કરી કર્યું તપ નહીં અન્તર લિખે,
તે બ્રાહ્મણો જન્મ્યા ભલા શોભતા મન જોઈ દિને. ૧૨૬

જે દેશની દાઝે રહે સાચી અને નિશ્ચયે,
વૈકુન્ઠ પેરે આત્મશ્રીને ધર્મ સેવ આચરે;

વાત્સલ્યથી જે સદ્ગુરૂ દેને ખીલવતા પ્રેમથી,
મન્યો રચે શુભ દેશના કલ્યાણકારકનેમથી. ૧૨૮
પરમાર્થ ને સ્વાર્થીથી પણ એક માની આચરે,
સન્માર્ગના ઉપદેશો તે સામ્યભાવે સંચરે;
સર્વે પ્રમાદો પરિહરે આદર્શમય જીવન ધરે,
તે શ્રાદ્ધો જન્મ્યા ભલા ઉપકાર કરનારા ખરે. ૧૨૯
જે જ્ઞાન વિદ્યા શક્તિઓ તે સર્વને પાવે ખરે,
જ્ઞાનાદિ તત્ત્વાભ્યાસને કરતા જ અતિ જે મરે;
જે જ્ઞાન ભક્તિ સેવનાદિ યોગ સર્વે આદરે,
તે શ્રાદ્ધો જન્મ્યા ભલા મોટા રીતાએ પરિહરે. ૧૩૦
નિન્દા અસૂયા કીટકો અસહિષ્ણુ દશો જે ત્યજે,
જે નિજ કર્મો આચરે તે શ્રાદ્ધો ન બને જુઠ્યાઃ
જે દેવ ગુરૂ ને ધર્મની સેવા કરે મન સહુ ધરે,
અંશો ધરે ઉપયોગી તે સહુ શ્રાદ્ધો જગ જય કરે. ૧૩૧

...ય વર્ગ.

દુનિયા કરતા આચારથી આજીવિકા કરતા રહે,
દુનિયાં ચેતુન જીવથી વિશ્વોપયોગી જે વહે;
પશુઓનનું પાલન કરે પરમાર્થ જીવન આચરે,
વૈશ્યો ભલા તે અવતર્યાં સહકાર સહુકુળને ધરે. ૧૩૨
વૈશ્યો વિનાના દેશમાં લક્ષ્મી વધારે ના રહે,
ગુણ કર્મથી વૈશ્યો બને દેશોન્નતિ વેગે વહે;
વૈશ્યો વિનાના શ્રાદ્ધો ને ક્ષત્રિયો કશું ના કરે,
વૈશ્યો વિના સહુ શક્તિની વૃદ્ધિ નથી અનુભવ ખરે. ૧૩૩
વૈશ્યોતણી પાત્રીથી સામ્રાજ્ય ચાલે નહીં કદ,
સહુ ધર્મ ટીકે નહિ અરે વૈશ્યો વિના ધર્મ કદઃ
દુનિયાના આચારથી જગ ઉન્નતિ છે સર્વને,
પોષણ કરે તે વૈશ્ય છે ત્યાં દાન નહીં કે ગર્વને. ૧૩૪
દુનિયામાં વૈશ્યો લક્ષ્મી સાહસિકી સહુ જાણતું,
સાચી ખરેખર લક્ષ્મી ધારે ખરૂં તે જાણતું,

ભોજન પી ના પેટમાં નિર્મળ મને ભાગ્યો ભરે,
વૈરો નથી જાય તનસુખ આચાર આદિ વધુ ખરે;
પડતી ખરેખર બહુ બની છે નાશ સમાધિવડી,
જ્યાં નાશમાં હાથ છે ત્યાં દેશની પડતી થશી. ૧૪૩

પેશ રીતલ્લે હાનિકર અજ્ઞાનતમ વધતું રહ્યું,
અભિમાન નહિ નિજ કામનું મનને ન શાનીનું કર્યું;
સમ્પત્તથી દેશોતણી ને બુદ્ધિ સદા બહુ ઘટી,
આળસ વધી અવિવેકતા ને દુર્દશા ના કંઇ ઘટી. ૧૪૪

દિન દિન પ્રતિદિન હાનિઓ પડતી બની દેશોતણી,
પેટ સદા ભર પાતીને અપાર હાનિ બહુ ઘણી;
ગુણ કર્મ ભુલી જન સદા હિમ્મત રહી નહિ એકતા,
જેમ વધ્યા ધર્મોતણા ભાગ ન આવે દેખતા. ૧૪૫

ગુણકર્મ દેશોના કલા પરતંત્રતા વધતી રહી,
સ્વદેશ સ્વરેખર ના રહી નિર્મળ જન સમજે નહિ
એવી દશા જ્યાં દેશની એ દેશ હીનને આવતાં,
આત્મ ધરે ગુણ ના ધર્યા દેખો ઘણા મનમાં ભર્યાં. ૧૪૬

હવે ભલો દેશને ગુણ કર્મથી જો માનશે,
એ કર્મયોગીજનતણો ઉત્સવ મહાનો ઉજવે;
જન પેટ ભુખ્યું બહુ રહે ત્યાં સ્વાર્થ કંઇ રહ્યું,
બહુ દુખીયાનું દુઃખ ના જાણે હવે તો શું કહ્યું. ૧૪૭

દેશે કરી સ્વાર્થનું ઉત્તમ એ [illegible] જાણે અરે,
ત્યારે શરી રહે હિમ્મત એમ કર્મીઓ ભાગ્યું અરે;
આત્મ ધરે ઉત્તમ ધર્યો ઉત્તમ [illegible] દેશે ભલા,
ઉત્તમ હસ્ત. તે ધરે તે ધર્મ ઉત્તમ ભાવના. ૧૪૮

[illegible]

રાજા વગેરે સર્વને જે ધર્મપંથે વાળતા,
જે ધર્મનાશક રાક્ષસો તેનેજ વેગે ભાળતા;
ઉદ્ધાર કરવા ઉદ્યમે ખામી ન રાખે બોધમાં,
પ્રગતિવણ્યા સદ્ગુરૂઓની જે રહે છે શોધમાં. ૬૭૨

જે સર્વ નયથી ધર્મને સાગર યથા મોટો કહે,
સર્વે સમાતા ધર્મ જ્યાં સ્યાદ્વાદતા પ્રેમે વહે;
તીર્થંકરોનો ધર્મ જે કાલાનુસારે સર્વને,
ઉપયોગી તેહ જણાવતા મિથ્યા વદે ના ગર્વને. ૬૭૩

જ્યાં ધર્મગુરૂઓ એહવા રાજાદિના શાસક થતા,
ત્યાં ધર્મના પન્થો વધે ને લોક ખાતા નહિ ખતા;
ધર્મી બનાવે વિશ્વને જે ધર્મગુરૂઓ ધર્મથી,
જન્મ્યા ભલા ગુરૂઓ ખરા વર્તતા રહે શુભકર્મથી. ૬૭૪

કાર્યો કરે યુક્તિથકી મંત્રાકળાઓ કેળવી,
ધાર્મિક મહા સામ્રાજ્યમાં શક્તિ વ્યવસ્થા મેળવી;
ઔદાર્ય ધર્માચારમાં ને દેવ ગુરૂનાં લક્ષણે,
સ્વાર્પણ કરી વર્તતા રહે જે સર્વધર્મપ્રરક્ષણે. ૬૭૫

આચાર્ય એવા જ્યાં થતા ત્યાં પૂર્ણ શાન્તિ સદા વહે,
જે ધર્મસ્થાપક સદ્ગુરૂ તેનાવડે જય શિર લહે;
રાત્રી દિવસ ગુરૂઓ સદા જે ધર્મમાં રાચી રહે,
તેના પ્રતાપે વિશ્વમાં સર્વે જનો શાન્તિ લહે. ૬૭૬

ક્રોધે છતાં સાચી રહે ઔદાર્યદૃષ્ટિ જગતરે,
જે સર્વમાંહિ ભક્તને દેખી ન ક્રોધે જે લડે;
જે દેશ ધર્મ સમાજમાંહી ઐક્યભાગને ધારતા,
તે ધર્મગુરૂઓ જીવતા દેખો ઉપજાતા ધારતા. ૬૭૭

જે આત્મભોગી નહિ બન્યા તે ધર્મગુરૂઓ નહિ કદા,
ઇચ્છા વિના ગુરૂપ્રભુ બને જેનો ન હોવે સંબંધ;
આચાર્ય [illegible] ને સ્વામીઓ વિદ્યા ભરી,
જ્યાંના [illegible] ે હોશિયારોમે [illegible]. ૬૭૮

ગુરૂઓ [illegible] છે દેવ અવતારી જનો,
વિદ્વા [illegible] ગુરૂઓ જગે જનેન્દ્ર

રાજા વગેરે સર્વને જે ધર્મપથે વાળતા,
જે ધર્મનાશક રાક્ષસો તેનેજ વેગે ખાળતા;
ઉદ્ધાર કરતા ઉદ્યમે ખામી ન રાખે બોધમાં,
પ્રગતિવણ્ણુ સદ્ગુરુઓની જે રહે છે શોધમાં. ૬૭૨

જે સર્વ નયથી ધર્મને સાગર થકી મોટો કહે,
સર્વે સમાતા ધર્મ જ્યાં સ્યાદ્વાદતા પ્રેમે લહે;
તીર્થંકરોનો ધર્મ જે કાલાનુસારે સર્વને,
ઉપયોગી છેક જણાવતા મિથ્યા વદે ના ગર્વને. ૬૭૩

જ્યાં ધર્મગુરૂઓ એહવા રાજાદિના શાસક થતા,
ત્યાં ધર્મના યજ્ઞો વધે ને લોક ખાતા નહિ ખતા;
ધર્મી બનાવે વિશ્વને જે ધર્મગુરૂઓ ધર્મથી,
જન્મ્યા ભલા ગુરૂઓ ખરા વર્તતા રહે શુભકર્મથી. ૬૭૪

કાર્યો કરે યુક્તિવડે મનોકામનાઓ ફેરવી,
ધાર્મિક મહા સામ્રાજ્યમાં શક્તિ બનાવો મેળવી;
ઔદાર્ય ધર્માચારમાં ને દેવ ગુરૂનાં લક્ષણે,
સ્વાર્પણ કરી જોતા રહે જે સર્વધર્મપરીક્ષણે. ૬૭૫

આશ્ચર્ય એવા જ્યાં થતા ત્યાં પૂર્ણ શાંતિ સદા વડે,
જે ધર્મસ્થાપક સદ્ગુરૂ તેનાથકી ઉન્નતિ લહે;
રાત્રી દિવસ ગુરૂઓ સદા જે ધર્મમાં રાચી રહે,
તેના પ્રતાપે વિશ્વમાં સર્વે જનો શાંતિ લહે. ૬૭૬

મોટો છતાં સાચો રહે ઔદાર્યદૃષ્ટિ જાગશે,
જે સર્વમાંહિ ભક્તને દ્વેષી ન કહેતો જે થકી;
જે દેવ ધર્મ સમાજમાંહી ઐક્યતાને ધારતા,
તે ધર્મગુરૂઓ ઉત્તમ દેતો ઉન્નતિ વારતા. ૬૭૭

જે આત્મજ્ઞાની નહિ બન્યા તે ધર્મગુરૂઓ નહિ કદા,
ઉત્તમ વિના દુર્ગુણ ભરે એવો ન હોવે સર્વદા;
અદ્ભુત લાખો સાધુઓ ને ત્યાગીઓ વિશ્વ ભરે,
જન્મ્યા ધરે ઉપકારથી લોકોએ જે ભજ્યો. ૬૭૮

ગુરૂઓ જગત્માં સર્વથી છે શ્રેષ્ઠ આચારી જનો,
વિદ્યા ક્રિયાદિ યોગથી સાચા ગુરૂઓ જગ જનો;

સ્ત્રી ધર્મ-સાધ્વી ધર્મ.

સ્ત્રી ધર્મની જ્યાં ઉન્નતિ ત્યાં ઉન્નતિ સહુ જાતની,
સ્ત્રી ધર્મની પ્રગતિથકી પ્રગતિ થતી સહુ ભાતની;
શક્તિ વ્યક્તિ ભક્તિ ને અધ્યાત્મમાર્ગથી શોભતી,
તે દેશમાં લક્ષ્મી અને વિદ્યા સદા રહે ઓપતી. ૭૦૧

અધિકાર જે સ્ત્રી ધર્મના તેને જાળવે યુક્તિથી,
મોટાં કાર્યો કોઈ તે સાધે જમાના નીતિથી;
તે દેશમાં સંતાનથી સામાજની ચડતી થતી,
સહુ શક્તિયો પ્રગટાવવા તે દેશમાં વર્તેની મતિ. ૭૦૨

સ્ત્રી ધર્મ આત્માની પરે સ્વાર્પણ સ્વભાવે જાગશે,
તે દેશની સતીઓથકી કલેશ દૂરે ભાગશે;
જ્યાં દ્રૌપદી સીતા સમી સતીઓ પ્રગટતી ઘરઘરે,
તે દેશ સ્વર્ગાધિક કહો સ્વતંત્ર શક્તિ તે વરે. ૭૦૩

સાધ્વી સમૂહો જાગશે આપી સુબોધ શુભ કરે,
કલ્યાણ કરવા સર્વનું નિજ [illegible] પ્રેમે અનુસરે
જન્મી જગત્‌માં ને જતી તેને [illegible]
ઉદ્ધાર કરતી દેશનો ને ધર્મનો જેઓ જાણે. ૭૦૪

સહુ જાતના [illegible] જે સાધ્વીઓ જગમાં ફરે,
મોટા [illegible] જે કરે
[illegible] અધિકારે ધર્મથી,
એવા સુધારા નામથી [illegible] ન કર્મથી. ૭૦૫

એવી સ્ત્રીઓ સાધ્વીઓ [illegible],
[illegible] ત્યાં શોભે સદા,
[illegible] હૃદયમાં સર્વદા,
તે દેશમાં તે [illegible] નહિ દુઃખ આવે [illegible]. ૭૦૬

[illegible] અને [illegible].

જે [illegible]
[illegible];

શક્તિ પ્રભુનો આપેલો શક્તિ મહાનો દેવતા,
શક્તિ મહાનો ધર્મ છે તેને જ સમ્યો સેવતા;
શક્તિ વિનાનાં રાજ્ય તેનાં નામ ઇતિહાસે રહ્યાં,
સહુ શક્તિયોના ઐક્યથી મહારાજ્ય શોભાને લહ્યાં. ૭૧૫

શક્તિ બધામાં વાપરો ઉપયોગ ભૂંડો ના કરો,
આંબા પરે જન્મ્યા ભલા કરવા જગોપર બહુ ધરો;
સહુના ભલામાં છે ભલું આંબાથકી શિક્ષણ ગ્રહો,
નિર્મોહ શિક્ષણ સર્વને આપી સદા સમતા વહો. ૭૧૬

દુઃખીતણું ભલું કરવો આશ્રય સહુને આપશો,
મીઠાં ફળોને ધારીને દુઃખો જીવોનાં કાપશો,
સહુના સહાય સરખા હો ભૂંડો ન કદ કોના કદા,
ઇશ્વરતણો એ આપણો તે પાળશો જન સર્વદા. ૭૧૭

તન મન અને દોલતવડે ઉપકાર કરશો પ્રેમથી,
ઉપકાર કરીને મૈનથી વર્તો સદા શુભ નેમથી;
સર્વે મુસાફર માનવો પ્રભુ પામવા જગ આવિયા,
સન્તોષથી ગુણને ગ્રહો ગુણરાગદૃષ્ટિ પરિવર્યા. ૭૧૮

એકેન્દ્રિ આંબો છે અને પંચેન્દ્રિ માનવ જો તમે,
આંબાથકી અધિકા બનો પ્રભુ સંતના બાળક અમે;
એવું હૃદયમાં માનીને ચારિત્ર્ય સાચું ધારવું,
આદર્શથી અધિકા બની કેમે ન જગમાં હારવું. ૭૧૯

ઔદાર્ય, બહુ મનની ક્ષમા ધારો હૃદયમાં ઉલ્લસી,
ચારિત્ર્ય ધર્મે પાળશો સોના પરે મનને કસી;
આંબા નિમિત્તે એ કથી શિક્ષા જ કેશરથી ખરી,
આચારમાં એ મૂકશો ગુણ બાંધશો જગ આદરી. ૭૨૦

એક કેસરી આંબાનું રહેવું તે પરથી શિક્ષણ.

દોહરો.

ભાવ નહીં અન્તર કપટ, કરી રહો એક કામ;
તારણ કરે બધું, કેઇ વળી ગુણ ધામ.

સર્વ સુજ્ઞોના મનનું માન, આંબા પેઠે કરવું કામ;
અતિ હોંશે આવે પાસ, ધરે એવો મનમાં વિશ્વાસ. ૭

ચંચળ વેગ મનમાં કરે, આંબાનું શિક્ષણ નહિ વરે;
દેર ઉતાવળ પેઠે તેહ, લહે ન સાચી શાંતિ એહ. ૭

ધર્મી પોતે મનનું આસ, મનમાં પ્રભુ ધરી વિશ્વાસ;
અર્થી ભક્તો આવે પાસ, ધર્મ ધામના સુખ ઉલ્લાસ. ૭

પ્રભુ ટેકને હૃદયે ધરો, આંબા પેઠે કામે કરો;
જન્મમાંહી મળેલ વાર, ભાવ ધરો તેવું ફળ જાય. ૫

ટેક ધરે તેવું વે કર્મ, આપે અંતે તેને ધર્મ;
શોધીને કહ્યું હાવી મનુ, ટેક કર્મથી સુખ દુઃખ મર્મ.

આ ગોટલા રૂપ બીજમાંથી આંબાનું મોટું થવું.

દોહરા.

ન્હાના આમ્ર ગોટલા, મૂળીમાંહી સમાય;
તેમાંથી આંબો થતો, ગગને ફેરો ખાય. ૭૪૦

કાળાથી કાચે ધનેરૂ, મનોહર થૈ જાય;
કરે લાખો બીજની, સુખ ધરે સુખદાય. ૭૪૧

ન્હાના બીજોમાં વસે, વૃક્ષોના મહારૂપ;
પિંડ વિષે બ્રહ્માંડ છે, સમજે નહિ મન અંધ. ૭૪૨

ન્હાનાં બીજો દેખીને, કરો ન તિરસ્કાર;
ન્હાનામાં મોટાં વસે, ઝાડો નિર્ધાર. ૭૪૩

શરીરઝાડો ઘણાં, હોય અનંત અપાર;
અનંત ઝાડો રહ્યાં, બીજ વિષે મનધાર ૭૪૪

પ્રગટેલાં સહુ બીજથી, ઝાડો જે થાય;
અનંત જાતિનાં વૃક્ષમાં, ગણતાં નહિ માય.

કેડો ઝાડો ઘણાં, સંખ્યાએ જ અનંત;
સૂક્ષ્મ બીજ છે તેહનાં, જાણે જ્ઞાની સંત.

સર્વ પ્રકારે શક્તિયો, વધે તમારી યુક્તિથી;
ન્હાનાથી મોટા થવા, વિશ્વાસી રહો ભક્તિથી. ૭૫૮

જેવા કરશો અને જ તેવા શક્તિ જ આપે,
ચિત્ત ધરો વિશ્વાસ સ્વયં નિજશક્તિ આપે;
નેપોલિયન થયો પ્રતાપી શક્તિ વધારી,
નિજમાં શક્તિ બીજ રહ્યા છે જગ જયકારી.

તીર્થંકર ઋષિયો થવું, થવું વિશ્વ સુલતાન;
છે પોતાના આત્મમાં, સાધન સર્વે સુજાણ. ૭૫૯

કરો પ્રયત્નો કોટિ, જગતમાં થાશો મોટા,
ઇચ્છો તે તે કરો, નહીં છે કોના તોટા;
મેરથી પણ અલ્પ હાથ છે ઇચ્છા વધારે,
માનવ મોટો વિશ્વ તરે ને તે પર તારે.

માનવ ધારે તે કરે, તેની શક્તિ અનંત;
આધ્યાત્મિક બળ પામીને, થાવે લોક મહંત. ૭૬૦

કરૂં હું ધાર્યું કાર્ય, હૃદયમાં નિશ્ચય રાખો,
થશો ન વચનો દીન; મહત્તા વચને ભાખો;
કરો શક્તિ અભ્યાસ, વધી છે શક્તિ વધારી,
સ્વાર્પણ કરીને સર્વ, હૃદયમાં વધશો ભારી.

આત્મા દેવો દેવીઓ, આત્મા સ્વર્ગ ને સિદ્ધિ;
આત્મા શક્તિ વિલાસીએ, તેમાં સર્વે ઋદ્ધિ. ૭૬૧

જાણો ન હીણા કોણ અનુપમ કેવા આપ,
આત્મા વણ નહિ કાંઇ, જગતમાં સાધન આપ;
આત્મા વણ નહિ કાંઇ, જગતમાં જાણો મોટું,
દિશાંતર છે દેહ, આતનું અર્થ ત્યાં ખોટું.

જે જે શક્તિ વિશ્વમાં, આત્માની તે સર્વ;
આત્મા નિજ હિતમાં વસે, એની શક્તિ અખર્વ. ૭૬૨

...અવસ્થામાં આમ્રવૃક્ષ વાળ્યું હોય તેવું વળે છે અને કેળવ્યું હોય તેવું થાય છે.

દોહરા.

કુમળો આંબો જોઈને, વાળ્યો તેવો થાય;
કેળવણી જેવી કરે, તેવો તેહ સુહાય. ૭૬૭

વળ્યો વળે છે ત્યાં લગી, યાવત્ છે કુમળાશ;
અતિ સુકોમળતા ટળે, વળે ન વાળ્યો ખાસ. ૭૬૮

આંબાથી શિક્ષણ મળે, ન્હાનાં બાળક વૃન્દ;
વાળ્યાં વાળી બાળપણ, હોય પછીથી મન્દ. ૭૬૯

બાળક જેવાં કેળવો, તેવા તે થૈ જાય;
કોરાઈ આવ્યા પછી, વાન વળે નહિ ભાય. ૭૭૦

સુવર્ણ સુઘડ કેળવે, ઘાટ અનેક ઘડાય.
કેળવણી જેવી મળે, તેવા સહુ થૈ જાય. ૭૭૧

સદ્ગુણ પન્થે વાળવા, પહેલાથી નરનાર.
કઠિન દશા પછીથી અરે, પડે નહીં સરકાર. ૭૭૨

કસરત આદિ ખેલમાં, બાળપણામાં અંગ;
વાળ્યાં વળતાં સહેજમાં, થાય પછીથી તંગ. ૭૭૩

પશુ પક્ષીને કેળવો, વનસ્પતિનાં અંગ;
બાળપણામાં વાળવાં, સદ્ગુણ આવે અંગ. ૭૭૪

મોટી ઉમર થાવતાં, વાળે તૂટી જાય;
સંસ્કારો ખાસ નહિ, સમજો મનમાં ન્યાય. ૭૭૫

કોમળ શુભ ભાળીપણી, વળતાં ઘરનાં અંગ;
કેળવણીથી કેળવો, જગમાં શોભે ચંગ. ૭૭૬

જો અંગ વળે નહીં, સહુનું સમજો એહ;
પ્રકૃતિ કઠિનપણે, વળે ન વશ રેહ. ૭૭૭

તન મન ધનની કેળવણી, કેળવણી જન ગુણ;
પશુ પંખી પણ કેળવો, મનની ધર્મી સાથ. [illegible]

સર્વ જીવોન્નતિ કાજમાં, આમ હેતો સદા સ્વાધિકારે:
ારે હો ના જરા પાછળે, સજ્જનો જાનીને ન હારે. સર્વ. ૭૯૨

આત્મત્વને પાળજો પ્રેમથી, નીતિને પ્રાણ સમ પૂર્ણ પાળો.
 પૂર્ણ શ્રદ્ધા ધરો આનરો, સ્વોન્નતિ હેતુઓ સહુ સુધારો. સર્વ. ૭૯૩

ધર્મોન્નતિ સાર એ મન ધરો, આત્મશુદ્ધિ હૃદયમાં પ્રકાશો.
સમ રહેવા સર્વ જીવો સદા, આપજો વિશ્વ દુઃખી દિલાસો. સર્વ. ૭૯૪

 વિદ્યા અને જ્ઞાનથી લોકને, કેળવો આત્મશક્તિ સુધારે.
 ધર્મોન્નતિએ જનો કેળવો, ભવ્યજીવો સહુ દુઃખી ઉદ્ધારે. સર્વ. ૭૯૫

ને સદ્ગુરુની માર્ગમાં જાગજો, એક ઉદ્ધારનો માર્ગ સારો:
 કેળવો સર્વ શક્તિ તથા, કલેશ મનથી નહીં સત્ય હારો. સર્વ. ૭૯૬

ો ના કદિ પન્થ મતભેદમાં, સર્વમાં સત્ય આત્મા વિચારો.
શરણ અન્ય દેખો નહીં મુક્તિનો, સદ્ગુરુ આપને આપ તારો. સર્વ. ૭૯૭

 રાખો નહીં કેળવણી કદા, કેળવી સત્પથે વિશ્વ વાળો:
 શિક્ષા સદા ધ્યાનમાં રાખીને, પડતીથી દેશ લોકો ઉગારો. સર્વ. ૭૯૮

ન્નતિ ચરિત્રમય શિક્ષણે કેળવો, આમ દૃષ્ટાંત મનમાં ઉતારી:
ુદ્ધિસાગર સદ્ગુરુ એમ કહે વાણી, પ્રેમથી શીખને માની સારી. સર્વ. ૭૯૯

આત્મમાં વિવિધતા અનેકતા.

દોહરો.

આમ શુદ્ધ અસ્તિ વિષે, વિવિધતા દેખાય;
શુદ્ધમાં પર્યાયો રૂપના, વિવિધ છે પર્યાય. ૮૦૦

અનેક પર્યાયો થતા, એક બીજાથી ધાર.
વિવિધતા ને અનેકતા, સૌન્દર્યના શણગાર. ૮૦૧

એક અનેકાકારથી, વિલસે છે ભરપૂર;
નવ નવ પ્રગટે ખરે, વિલસે છે શુભ નૂર. ૮૦૨
વિવિધતા ન વિરોધતા, આત્મામાં સામાન્ય;
દેખતાં આનન્દતા, દેખો આત્મા રાજ્ય.

અનેક ભિન્નતા દેખીને, અજ્ઞાનીને ભેદ;
ધર્મોને નહીં ભેદ છે, નય સાપેક્ષે વેદ. ૮૧૮

બુદ્ધિસાગર વિશ્વમાં, ભિન્ન ભિન્ન મત ધર્મ;
સહુમાં સત્ય વિવિધતા, દેખી કર શુભ કર્મ. ૮૧૯

અનેકાંતવાદે અહો, સર્વ તત્ત્વ સમજાય;
બુદ્ધિસાગર બ્રહ્મમાં, સર્વ સમાય સુહાય. ૮૨૦

ચોપાઈ.

અનેકતા વિવિધતા જાણ, પણ વિરોધ નહીં મન આણ;
દયાધારકો સહુ ધર્મ, અનેક ભેદે છે શુભ કર્મ. ૮૨૧

સર્વ ધર્મનો સમજો સાર, કોના પર નહિ દ્વેષ લગાર;
સહુ ધર્મોમાં નહીં વિરોધ, સમજે એવો કરવો બોધ. ૮૨૨

ખંડન મંડન વાદ વિવાદ, અજ્ઞાનીના મન નિર્ધાર;
વિવિધતામાં સત્ય પણ, [illegible] ૮૨૩

નિંદા કરે ન કોની કદા, સર્વધર્મમાં સાચું સદા;
પ્રેમ ધરીને હરો વિરોધ, કરવો એવી ધારો ટેક. ૮૨૪

સાપેક્ષે છે સત્યાસત્ય, સાપેક્ષે છે કૃત્યાકૃત્ય;
સાપેક્ષે છે ધર્માધર્મ, સાપેક્ષે છે કર્માકર્મ. ૮૨૫

સાપેક્ષે છે ખંડન ભેદ, સાપેક્ષે મંડન છે એક;
સાપેક્ષે છે [illegible], સાપેક્ષે છે [illegible]. ૮૨૬

[illegible]
[illegible] ૮૨

[illegible]
[illegible] ૮૨

[illegible]
[illegible] ૮૨

[illegible]
[illegible]

વૈરાગ્ય અભિગ્રહે રહ્યું તેમાં જ શુદ્ધ વિચાર છે,
વૈરાગ્ય અભિગ્રહમાં વહે જે ભૂરા રસ આભાર છે. ૯૪૨

વૈરાગ્ય સમ સાપેક્ષથી સમજે ન ભેદો કંઈ રહે,
આવા પરે આ વિષયમાં વર્તો મુનિવર સહુ કહે.
વૈરાગ્ય કુદરત શક્તિ છે ને સામ્યતા કુદરતપણું,
જે જે બને તે સદ્‌વિવેકે મન માનજે શું સુખપણું. ૯૪૩

દર્શનભેદે વિષયમાં સહુ ધર્મ પન્થો જુજુવા,
સાચા અને જૂઠા તથા માનેલ જૂઠ ને નવા;
સહુના વિચારે જુજુવા સહુ આત્મામાં ભાસતા,
એ કર્મ કુદરત હોય છે એમાં ન ભેદો માનવા. ૯૪૪

સહુ ધર્મભેદે દેખીને ઝઘડા વિચારો ના કરો,
ઝઘડા વિચારે જડ કરો સાપેક્ષપણું જૂઠા કરો;
સાક્ષાત્ અનુભવજ્ઞાન પણ સાચું ન સૂઝે કોઈને,
શાસ્ત્રો, વિરોધી જ્ઞાનપણું જૂઠા ન ભમશો રોઈને. ૯૪૫

સહુ ધર્મમાંથી સત્યને શોધો ન રોષો કોઈની,
ઝઘડો કરો ના ધર્મમાં શોધીને સત્ય વદો ભવિ;
સહુ ધર્મીઓ સાચી રહે જાડું ન પોતાનું ભજે,[1]
એ દેવની ને કામની છે ઉન્નતિ સન્તો ભજે. ૯૪૬

વૈવિધ્ય દેખી ધર્મીઓનું ભેદ ના મન લાવશો,
વૈવિધ્ય કુદરત ધર્મ છે સાચું હૃદયમાં ભાવશો;
વૈવિધ્ય પણ ઉપાદ નહીં સ્વાસ્તિત્વ સહુનું ના રહે,
માટે મહન્તો યોગીઓ વૈવિધ્ય કુદરતનું ભજે. ૯૪૭

જૂઠા ન ભમશો કે કદા વૈવિધ્યમાં સમતા ધરો,
ઝઘડો કરો ના માનશો ભવમાં વિરોધ ના તરો;[2]
સાહો દયા ભલી સર્વની સાથે વિરોધ ના ભજો,
નિજ આત્મશુદ્ધિ આદરો એ શીખને કાજ સહુ ભજો. ૯૪૮

૧ મારે-પોતાનું મંતવ્ય અસત્ય હોય તો પણ મમત્વ. તેને મારે ન... સર્વનું સ્વીકારે નહીં. ૨ દુઃખ અવતારે છૂટે હો નહીં માટે ... હો નહીં, ... હો નહીં.

હશે શું અમને ચલાવતાં, અમસમ તમ થાનાર; ૮૫૯
વૃદ્ધ અવસ્થા સર્વની, થાય અહો નિર્ધાર.

સત્તા ધન વિદ્યાદિનો, કરવો નહિ અહંકાર; ૮૬૦
મુંઝાઓ ના મોહથી, અજ્ઞાને નરનાર.

યુવક થઇ શું રાચવો, જાઓ ન જૂઠા બોધ; ૮૬૧
વૃદ્ધાવસ્થા આવશે, કરજો તેનો તોલ.

દક્ષિ કીર્તિ ના સ્થિર રહે, લક્ષ્મી ચંચલ જાણ; ૮૬૨
સદા ન કો સરખું રહે, જરા ન કર અભિમાન.

અંતે સહુનું મૃત્યુ છે, જન્મ્યા તેનું જાણ; ૮૬૩
જન્મ મરણ છે દેહ પર, જરા ન કર અભિમાન.

કર્મે જન્મને મૃત્યુ છે, કર્મે સુખ ને દુઃખ; ૮૬૪
કર્મે રાજા રંક છે, કર્મે લાગે ભૂખ.

કર્મે છે સંસાર સહુ, કર્મે સહુ અવતાર; ૮૬૫
અમે તમે સહુ કર્મથી, સમજો ચિત્ત મઝાર.

પ્રલાપ કરતાં રંગીલાં, દેખાઓટો હાલ; ૮૬૬
પણ અમ સરખાં થઇ જશો, વેગે કાપે કાલ.

સહુનો વારો આવશે, મત્ય મહાગ્રહ જાણ; ૮૬૭
આનન્દ મા થી ફિકરી, કરી મનમાં જ્ઞાન.

જ્ઞાનવૈ ટાળી રહે, વૃદ્ધાવસ્થા એવ; ૮૬૮
વૃદ્ધાવસ્થા ધીરજથી, કામે નહિ જડ કહેવ.

ઇત્યાદિ ઉપદેશ દે, વૃદ્ધ જનો શાંત; ૮૬૯
થયાં નવાં સમજ્યાં ખરાં, ટળી મનની ભ્રાન્ત.

રાજ કોરો અને, બ્રાહ્મણી વિદ્વાન; ૮૭૦
મનમાં એવું જાણીને, કરો નહીં અભિમાન.

સર્વ જીવોને આત્મસમ, માની કરો ઉપકાર; ૮૭૧
ગર્વે સત્ય ન ભૂલજો, વિદ્યાનો લહી સાર.

ભરતાંથી વિદ્યા ભણો, કરો સાલ આચાર; ૮૭૨
બુદ્ધિસાગર ધર્મથી, પગ પગ મંગલ માલ.

આંબાને કાપનારા, તેનાં મોર, કેરી વગેરે લેનારાઓ પ્રતિ આંબાની ઉક્તિ.

આશાવરી.

અમોને મરણ કરો નરનારી, પશુ પંખી નિધારી—અમોને૦
[illegible]ઓને આવું જે રીતે, તે રીતે કરો ભારે;
[illegible] જન્મ તમારો, તેમ તમારો સુધારે. અમોને૦ (૧)
[illegible] પક્ષી છેદો, કાળ કાળીઓ છેદો;
[illegible] સાખ્યો કરો સહુ, શમે અંગો બેરો. અમોને૦ (૨)
[illegible] પરમાર્થે સહુ, જીવન જાય મઝાનું;
[illegible] જીવન છે આમ, તે વણ શું જીવવાનું. અમોને૦ (૩)
[illegible] નહીં બોલાનું, તેમા નહીં રોવાનું;
[illegible] નહીં કોને કહેવાનું. અમોને૦ (૪)
[illegible] જીવન તમારૂં, કો નહીં ઉભરનારૂં;
[illegible] બેનું, પાપ કદિ નહિ ભારૂં. અમોને૦ (૫)
[illegible] છે, સહુ એમા ફરનારા;
[illegible] મૌનજને મરનારા. અમોને૦ (૬)
[illegible] તેનું સનુરો;
[illegible], અતિ [illegible] મારો. અમોને૦ (૭)
[illegible], આપ [illegible] આપ;
[illegible], [illegible] આવી. અમોને૦ (૮)
[illegible], નહીં [illegible];
[illegible], [illegible] આપ. અમોને૦ (૯)
[illegible], [illegible] ભારી,
[illegible] નહિ [illegible]. અમોને૦ (૧૦)
[illegible] અધિકારી;
[illegible] અધિકારી. અમોને૦ (૧૧)
[illegible];
[illegible]. અમોને૦ (૧૨)

જે જે કાલે જેહ સ્યાનું, થાશે તે નિર્ધારી;
રહ્યું થાય છે સાક્ષી તેમાં, યોગી મને જયકારી. અમોને૦ ૮૮૫
હર્ષ શોક નહિ જીવન મરણે, ભીતિ નહીં તલભારી;
સાક્ષી થૈ નિર્લેપપણાએ, જોઈ રહો નરનારી. અમોને૦ ૮૮૬
પ્રભુદર્શન પ્રભુમય જીવન મુજ, એજ દશા અવધારી;
પ્રભુપદ પ્રભુપર આતમ ધર્મ એ, થાઉં ન અન્ય જરારી. અમોને૦ ૮૮૭
મારૂં તે સહુ પ્રભુનું માનું, અહં મમત્વ નિવારી;
બુદ્ધિસાગર ધર્મિજીવન, પરમ પ્રસંગ ધારી. અમોને૦ ૮૮૮

આંબાપર સાકરીયો આવવો.

સવૈયા.

આંબામંહિ રસ ઉભરાતો, મોરોમાં છલકાઈ જાય;
હિમ અદિથી બચે નહીં તો, બહાર પડે સાકરીયો થાય. ૮૮૯

પ્રેમમંહિ રસ ઉભરાતો, છલકાતા રસ જે વહી જાય;
તે સાકરિયો વિકારી રસ, એથી તેથી ફેરી થાય. ૮૯

ખરૂં મોરની રક્ષિત કાચી, મોરે સેભા દેખ્યા માત્ર;
આનરમાં સાકરીયે બહેતા, ક્ષય રોગાદિક દીસાં માત્ર. ૮૯

સાકરીવાથી નવીન પથો, અને જૂના વિસૂકી જાય;
રસ વિકારિક, પ્રૌઢ થતાં, ફલની આશા અલ્પ પરખાય. ૮૯

જેનો રસ જેમાં પડેતો તે, બીજે જ્યે તે વહીજ જાય;
સાકરીયો પ્રગટે ત્યારે તે, ફલીને બહેલા વિણસાય. ૮

ફલનો નાશ કરે સાકરિયો, નર નારીમાં તેમ જણાય;
વીર્યપણામાં મતો વિકારો, સંતાનો પાછળ શું ? થાય. ૮

વસંતઋતુ ફલનું કારણ, સાકરીયો તે કાલે થાય;
ત્યારે ફલની આશા ક્યાંથી, નર નારીમાં તેમ જણાય.

સાકરીયો આવે નહિ તેથી, કરો ઉપાયો વેગે સર્વ;
નહીં તો ફલ નહીં [illegible], [illegible] હોય ગર્વ.

સ્વપ્નમાં પ્રાણાયામાદિક, કરવાથી સમજા નગનાર;
તન મન દમિ ખીલવવાથી, ઉપજું જગમાં જનકાર. ૬૧૦

દેહ ધ્યાને ચાલે સઘળી, પ્રવૃત્તિ જાગથી છે નિર્ધાર;
સમજા દેહો સમજા ધ્યેમ, હળી રહેતી બરાબર ધાર. ૬૧૧

સમાજ સમાજાપેક્ષાવાળા, કરતા તે ન્યાય જ કહેવાય;
બહુ ધર્મમાં સમજા છે, નગરાને સમજા બે જાય. ૬૧૨

વિધ દમિ આચારાદિક, સમાજાની આવે છે પાસ;
નાણાનું સમજ સૌ આવ્યા, કુદરતી નીતિ એ ખાસ. ૬૧૩

ધારે વિવિધ બહુ દમિ, પામે બેસે નર ને નાર;
સમાજમાં ન્યાય ખરેખર, એ તે પામે કદિ ન હાર. ૬૧૪

સમાજનું સમજ ધરીને, પામો બહુ યુક્તિ અનુસાર;
ક શાંતિ આધ્યાત્મિક જાણી, ધર્મ બનો ક્ષમા રહેનાર. ૬૧૫

દમિ એક છે [illegible] નિર્ણય [illegible] આત્મ વિચાર
[illegible] ભાવેને, બી નહિ સમજાવું [illegible] ૬૧૬

[illegible] છે, [illegible] છે ક્ષણ;
નિર્ણય નિર્ણયવાળા, [illegible] છે [illegible] ૬૧૭

[illegible] નેક;
[illegible] નિર્ણય નિર્દેશને [illegible] ૬૧૮

[illegible] ૬૧૯

[illegible] ૬૨

[illegible] ૬૨

[illegible]

જીવનના જે મંત્ર તંત્રનો, વર્ત્તો શક્તિ સમર્પક ભેદ;
તેઓને શાસ્ત્રાનુસારે, ગ્રહવા શીખો ઘટ ઉમેદ. ૯૩૬

આત્મના શક્તિગણ હેતો, સર્વ જીવનને હારી જાય;
નિજને જડ જાણો જીવે, જાણે નહિ તે યુક્તિ ઉપાય. ૯૩૭

શક્તિ ગ્રહણથી આત્મ શક્તિએ, જીવાતું જગમાં નિર્ધાર;
દેહ કોમ ને રાજ્ય જીવનના, ઉપાયોને ગ્રહવા સાર. ૯૩૮

આત્મધર્મ આદિ જીવનને, સર્વેના જે સત્ય ઉપાય;
દેશ કાલ અનુસારે જાણીને, જીવાડે તે મોટો સદાય. ૯૩૯

એક ધર્મ છે જૈનોનો મુખ્ય, ભારતવાસીઓનો એમ.
એમ જાણો આચારે મૂકી, નહીં તો સહુથી થાશો હેઠ. ૯૪૦

વિદ્યાક્ષેત્ર મઠાદિક મંત્રો, તંત્રો યંત્રો જીવન કાજ,
દમ્ભાચારથી ગ્રહણ કરીને, સ્વાતંત્ર્યે જીવો સુખ સાજ. ૯૪૧

નિર્બલ પરતંત્રાદિક હેતુ, તેનો શસ્ત્રા કરો વિનાશ;
જૈન યોગીઓ ગુપ્ત રહસ્યો, ગ્રહો હૃદય ધારી વિશ્વાસ. ૯૪૨

રાજા મંત્રી ક્ષત્રિય રજપૂત, મુસલમાન વ્યાપારી વર્ગ;
સર્વ જાતિના લોક ગ્રહો, સર્વોન્નતિનું સાચું સ્વર્ગ. ૯૪૩

આંબાની પેઠે નવીન શક્તિયો ગ્રહવી.

ભૂલ્યો મન ભમરા તું ક્યાં ભમ્યો એ રાગ.

નવનવ શક્તિયો જીવની, દેશોદય કરનાર.
રાજ્ય કોમ સંઘ ધર્મની, ઉન્નતિ ધરનાર. નવ૦ ૯૧

આત્મને જાણ જાગૃતો, વાર કરો ન લગાર;
વિદ્યા ધન બળ દેહનાં, ક્ષેત્ર કાલાનુસાર. નવ૦ ૯૨

પ્રાચીન અર્વાચીન વધે, શક્તિમય શુભ કર્મ;
ક્યાં જ નિરાશતિઓ, એ છે સર્વે ધર્મ. નવ૦ ૯૩

દુષ્ટ કુધારા જે થાય, ન ન સૌખ્ય પ્રકાર;
રાજ્યાદિકમાં જે થતા, ટાળો તે નિર્ધાર. નવ૦ ૯૪

સઘળા વસ્તુ નઘળા થૈ જાય, ટેકે બીજા જનની સહાય;
આવે શ્વાસોશ્વાસ ભરાય, રોગો બહુ અંગે ઉભરાય. ૯૯૪

મરવાના આગા દેખાય, કર્યાં કર્મની યાદી થાય;
કરમરવું બીજાને પડે, દુઃખો પડતા પોકે રડે. ૯૯૫

રૂપની છાયા કુપ સમાય, ઇચ્છાઓ મનમાંહિ વિલાય;
રાજા રંકની સરખી મતિ, વૃદ્ધાવસ્થા જૂદી મતિ. ૯૯૬

પશ્ચાત્તાપે મન ઉભરાય, પૂર્વાવસ્થા યાદી થાય;
વૃદ્ધાવસ્થા આવે જરે, ચાલે નહિ મન ધાર્યું ખરે. ૯૯૭

ધર્મોના કાર્યો ના થાય, નિવૃત્તિ મનમાંહિ સુહાય;
આરણ્યમાંહિ રૂચે વાસ, સમજો મનમાં સમજુ ખાસ. ૯૯૮

મનવાણી કાયાનું જોર, નાસે તેના સઘળા દોર;
ધર્મ કરો સમજીને એમ, પ્રભુ ભજનથી પામો ક્ષેમ. ૯૯૯

સંગતથી આરામ.

વૃદ્ધાવસ્થા પામી જન્મ, કરજો સારા ધર્મ કર્તવ્ય;
પ્રભુ ભક્તિમાં રહે રંગાય, પશ્ચાત્તાપ કરી મન ભાય. ૧૦૦૦

વૃદ્ધાવસ્થામાં સન્યાસ, આસક્તિનો કરવો નાશ;
અન્તરમાં મન નિર્મલ રાખ, આત્માનંદામૃતને ચાખ. ૧૦૦૧

પાપોનો કર પશ્ચાત્તાપ, શ્વાસોચ્છ્વાસે પ્રભુનો જાપ;
વેર ઝેર ચીત્યા આરાધ, પ્રભુશ્વાસે ધર્મારાધ. ૧૦૦૨

ક્રોધાદિ તજવાને નાર, વૃદ્ધાવસ્થા મનમાં ભાવ;
સર્વ જીવોને પૂર્ણ ખમાય, ક્ષમા હૃદયમાં સાચી સાય. ૧૦૦૩

સર્વ પાપને હણવા કાજ, વૃદ્ધાવસ્થા નિર્મલ સાજ;
મુક્તિપુરીમાં જાવા હેત, વૃદ્ધાવસ્થા છે સંકેત. ૧૦૦૪

વિષય કષાયી ઇન્દ્રો તજે, પરમ પ્રભુને દિલમાં ભજે;
આત્મસમા સહુ જીવો ભજે, પ્રભુ વિણ ના બીજું ભજે. ૧૦૦૫

પ્રભુ સાચનો છે આધાર, પ્રભુ વિના નહિ કોની બ્હાર;
મનવાણી પ્રભુમય થઇ જાય, વૃદ્ધપણામાં એહ સુહાય. ૧૦૦

એહ વિધાનો પ્રકૃતિઓ, પરમ્પરા વહનાર ૧૦૨૦
મૂંને પાળવા રાખીએ, કર્મ એ જ નિરધાર.

નિજ સરખા નિજ પાળને, પ્રમ થવા નિર્ધાર: ૧૦૨૧
કુદરતી રચના બની, સમજે નરને નાર.

કુદ અનુકુળ વર્તીને, પાળવા ભાગ કરનાર; ૧૦૨૨
સર્વ દક્ષિણ [illegible], મુખ્ય પાળવા સાર.

પ્રજા સંતતિ હેતુઓ, વડે તેવા ઉપાય ૧૦૨૩
ધારણ કરવા ઉદયે, કુદરતો એ ન્યાય.

નિજ પાળવા નિજ ધર્મના, સંતતિ [illegible] ૧૦૨૪
[illegible] સદ્ગુણ એક.

ધર્મ [illegible] પાળે, થાય અધર્મ ન [illegible]: ૧૦૨૫
[illegible] ધર્મ પરંપરા, વડેની [illegible]

[illegible] ૧૦૨૬
તે પણ એ [illegible]

[illegible] ન [illegible] ૧૦૨૭
તે પણ [illegible] ધર્મ [illegible]

[illegible] નિજ અધિકાર. ૧૦૨૮
[illegible]

[illegible] ૧૦૨૯
[illegible]

[illegible] ૧૦૩૦
[illegible]

[illegible] નારામાંથી [illegible]

[illegible]

[illegible]
[illegible]

[illegible] ૧૦૪૩

[illegible] ૧૦૪૪

[illegible] ૧૦૪૫

[illegible] ૧૦૪૬

[illegible] ૧૦૪૭

[illegible] ૧૦૪૮

[illegible] ૧૦૪૯

[illegible] ૧૦૫૦

[illegible] ૧૦૫૧

[illegible] ૧૦૫૨

[illegible] ૧૦૫૩

[illegible] ૧૦૫૪

[illegible] ૧૦૫૫

[illegible]

[illegible] [illegible] સેવા કરે અર્થસિદ્ધિ, કરી નામનાઓ કરે શક્તિ વૃદ્ધિ;
[illegible] પછી નામ તેનાં ગવાતાં, પ્રતિષ્ઠા સુકીર્તિથકી તે સ્મરાતા. ૧૦૬૯

ચોપાઈ.

[illegible] સદા ને દાતાર, અમર નામ તેના રહેનાર,
[illegible] નિષ્કર્ષ, ધારે વધતી ચેતન શક્તિ. ૧૦૭૦

સ્વાર્પણ કરતાં રહેતા નામ, જનના યોગી મન નિષ્કામ:
[illegible] માનવ જન્મમાં નામ, સ્વાધિકારે કરતા કામ. ૧૦૭૧

[illegible] નહીં કોઈ તલમાર, સ્વાતંત્ર્યે સહુનો અધિકાર:
[illegible] દૂરે કરો, આત્મસમા સહુ જુવો ભલો ૧૦૭૨

[illegible] ઈશ્વર ઉપકાર, કરશો નિત્યે નરને નાર:
[illegible] સદા વિદ્યા ભોગ, સહુ માટે તેનો ઉપયોગ. ૧૦૭૩

[illegible] એવું નિશ્ચય ધરો, દુઃખીનાં દુઃખો સહુ હરો;
[illegible] ધરો ન ભેદ, ભિન્નધર્મી પર ધરો ન ખેદ. ૧૦૭૪

[illegible] સંત, કરો દુઃખનો થાશે અંત;
[illegible] છે મહુઈ [illegible] તેના કાજે સહુ અનુકૂળ. ૧૦૭૫

સવૈયા.

[illegible] કોઈ ન જાણે, તો એ [illegible] ધિક્કાર;
[illegible] કોઈ ન જાણે, તો એ [illegible] ધિક્કાર. ૧૦૭૬

[illegible] જન્મમાં કોઈ ન ચાલે, તો એ [illegible] ધિક્કાર;
[illegible] કોઈ ન જાણે, તો એ [illegible] ધિક્કાર. ૧૦૭૭

[illegible] કોઈ ન જાણે, તો એ [illegible] ધિક્કાર:
[illegible] કોઈ ન જાણે, તો એને [illegible] ધિક્કાર. ૧૦૭૮

[illegible] નહિ [illegible], તો એ [illegible] ધિક્કાર:
[illegible] જો થઈ, તો [illegible] આવકાર. ૧૦૭૯

[illegible] તેનો [illegible]:
[illegible] માટે, [illegible] તે [illegible]. ૧૦૮૦

આપ્રવૃક્ષ જન્મ ભૂમિના રાજા પ્રજા વગેરેને આશીર્વાદ.

દોહરા.

સર્વે દેશ શિરોમણિ, ગુર્જર દેશ મહાન ;
તેમાં વિદ્યાપુર નગર, શોભે સ્વર્ગ સમાન. ૧૦૯૫

ગાયકવાડી રાજ્યમાં, ભૂમિ પૂર્ણ રસાલ;
વિદ્યાપુરની ભૂમિમાં, આંબાવૃક્ષ વિશાલ. ૧૦૯૬

હરિગીત.

શ્રીમદ્ સયાજીરાવ છે, નૃપતિ વિવેકી ગુણભર્યા;
દેશાભિમાની રવિસમા, નિજ તેજથી જ અલંકર્યા.
વિદ્યાપ્રચારક ભૂપમાં, સર્વથી જે અગ્રણી.
સ્વાતંત્ર્યને પ્રસરાવતા, એની પ્રગતિ શુભ ઘણી. ૧૦૯૭

વર્તે અહો નીતિથી, ચાલે જ રાજ્ય પ્રતાપથી;
ન્યાયાસનોમાં ન્યાયને આપે સુનીતિ ભાવથી.
નિજ જન્મભૂમિ દેશના રાજ્યવિષે છે શુભ ઘણું;
રાજ સયાજીરાજમાં શુભ ગ્રન્થની ના કંઇ મણા. ૧૦૯૮

વળી અહો પ્રગતિના પથે વહે છે ઋદ્ધિથી;
સર્વે મનુષ્યો ઉન્નતિમાં રહેતા પ્રભુની ભક્તિથી.
શ્રીમદ્ સયાજીરાજ પ્રેમે ભોગવે છે પ્રજા:
એની કૃપા દૃષ્ટિથી ભાગ્યોદયની ફરતી ધ્વજા. ૧૦૯૯

સર્વ પ્રજાની ઉન્નતિ શુભ ધર્મથી થાઓ સદા;
આધિ ઉપાધિ વ્યાધિની નિવૃત્તિ હોજો સર્વદા.
શુભ શક્તિયોગ પ્રકટો શુભ સ્વર્ગ ચાહો સહી;
રાજા પ્રજાના ઐક્યથી વહો જ્ઞાનની ગંગા વહી. ૧૧૦૦

રાજા પ્રજાના ઐક્યમાં પ્રગટે ઉન્નતિ સંપત્તિ;
રાજા પ્રજાના ઐક્યથી સંપ પ્રગટ સર્વત્ર.
રાજા પ્રજામાં ઐક્ય હૈ નહિ ભિન્નતા ક્યાં કદા;
એવી પ્રભુને પ્રાર્થના અન્તરથી સદા. ૧૧૦૧

હરિગીત.

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ૧૧૧૦

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ૧૧૧૧

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ૧૧૧૨

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ૧૧૧૩

[illegible] મર્ત્ય વસ્તુ દેખતા,
[illegible] સદ્‌ગુણોને દેખતા;
[illegible] લક્ષણ મઝાનું આપતી,
[illegible] હૃદયમાં વ્યાપતી.

[illegible] વાગે શોભતો,
[illegible] અન્ય ચિહ્ન શોભતો;
[illegible] મુકે તદા,
[illegible] છે સર્વદા.

[illegible] નવ નવી લીલા ભલી,
[illegible] અન્ય દક્ષ પરવરી.
[illegible] મહુ ભર્યા;
[illegible] નમણા કર્યા.

[illegible] દાનથી,
[illegible] જ્ઞાનથી,
[illegible] વ્યાપી રહ્યા,
[illegible] જે જે વહ્યા.

[illegible] સમર્પે લોકને,
[illegible] અખિલ લોકને,
કુદરત પ્રભુ [illegible] નવ નવ વડે,
[illegible] કે ઘડે. ૯

કુદરત પ્રભુ [illegible] રૂપ માત્રને,
કુદરત પ્રભુ [illegible] કરવુ માત્રને;
કુદરત પ્રભુ [illegible] સર્વ સમાણીને,
તું [illegible] ન મનમા લાવીને ૧

[illegible] કુદરત પ્રભુ વ્યાપી રહ્યા,
જે [illegible] સકલ તેના રહ્યા;
[illegible] સ્વભાવમા,
[illegible] સ્વભાવમાં ૧૧
[illegible] તે સહુ [illegible]
[illegible]

તે સર્વ ગ્રહયોગનવું શુભ એમ અનુભવ સાધતો,
તારા અનુભવ સહુ કરી તે આત્મભાવે વાધતો. ૧૧૨૪

મારગ કરીને પૃથ્વીમાં નિજ મૂળીયા ઉંડા કરે,
આહાર પામી રાખતો શિક્ષા મહાની આચરે;
મરમ કરી ઉદ્ય કરો નિજ મૂળીયા શક્તિવડે,
નિજ શક્તિ જે નહીં વાપરે તેને ન ઉન્નું પરવડે. ૧૧૨૫

વડ વડ આભા મગરવડે વધતો ગ્રહે આશ્ચર્ય નહીં,
પુરૂષાર્થ એ કરતો નિજ શક્તિથી વધતું સહી;
રહ્યા છને છે વિશ્વમાં કોટિ ક્યાંએ આદરી,
સાધ્ય છને નહિ કદિ ભાતા ધર્યા મૂકે મરી. ૧૧૨૬

સ્તૃતિક શાપક ભૂમિમાં ઉગે ન માટી મહીવિષે,
માટી મહાની ભૂમિમાં આચાર ભ્યા ત્યાં તવ દિસે.
સાત્વિક શાપક જન્મ ભૂમિ દેશ વડાથી શોભતો,
સામર્થ્યનો રાડી સંગાસમો જગ ઓપતો. ૧૧૨૭

લીધાં રૂપાળાં પદડા તવ હસ્ત છે દાનેશ્વરી,
આમંત્રતા જગ લોકને લાલી થશ નીસ્વ ભરી:
આવો અમારા આત્મસમ સર્વે છતો રૂપું મહો,
વડવાઇ તારી સજ્જતા વિનયપણું કેવું અહો. ૧૧૨૮

જગ ભૂમિના છે ભાગ ત્યારે જન્મ ઉપકારી થયો,
દાતાર કવિ વિદ્વાન્ થઇ મોટી રીતે આદરે:
વડ વડ અન્ન તારવી પ્રભુતા અને મંગીરતા,
કહી શકું છે કરતા ફુન્ને પ્રસરે ધીરતા. ૧૧૨૯

કવિરાજમાં અમૃતતેને જન્મો દીઠો ભારે,
ફૂલ ત્યાં શુભ માગધ મંત્ર પઠન ભૂ વસો:
સદાર શાન્ત દૈવિક ફક્ત દ્દરઃ તવ કદે,
ભાતા ન મહે કે જન એવી પવિત્રતો વધે. ૧૧૩૦

ઉત્તેજ સદા કારણે રૈત્ય વીણું અર્પીરે
જ્યોતિષી અર્થ કાઇ તેવેક વહે ફુલ્લે,
કાર્તિનો આ છે એ દેવ દૈવીક નિ,
તેજ લો આશ્ચર્ય કરે આત્મા કરે આ વિશે.

સહકાર ભારત ભમતા પ્રગતિ વિશે સ્વાર્પણ કરો, ૧૧૩૯
એ ધર્મ સાચો જાણજો સહુ ભારતીઓ મન ધરો.

સહકાર ભારત મંત્ર ને જે તંત્ર યંત્રો છે ભલા,
આરાધના તેની કરો સહુ ઐક્યભાવે ઉજ્જવલા;
જે ઐક્ય આધ્યાત્મિક ગતિ વ્યષ્ટિ સમષ્ટિ શક્તિતા, ૧૧૪૦
તન્મય બનો તેમાં જનો તેથી તમારી ઉચ્ચતા.

સહુને ગ્રહો સહુને ભજો દેખો પરસ્પરમાં પ્રભુ,
આપો પરસ્પર સ્હાયને એ સ્હેલીથી સારી પ્રભુ:
ભારત સદા સહકારનાં બીજો ફલોને ચાખશો.
શક્તિ સકલ પ્રગટાવીને નિજ નામ જગમાં રાખશો. ૧૧૪૧

આ દેશનાં જે પંચભૂતો તત્ત્વ ત્હારાં જાણવાં,
ત્હારાં જ ત્હારી ભક્તિથી તુજમાં દિ તેહ સમાવવાં;
ત્હારાં હૃદય ને દેહ ને વાચા વગેરે શક્તિયો,
સ્વાર્પણ સકલ તુજને કરી જે જે જ પ્રગટી ભક્તિયો. ૧૧૪૨

નવતત્ત્વ રસોના જોરથી સહકાર ભારત જગ જયો,
સહુ દેશમાં શિરોમણિ અધ્યાત્મ ગુરૂપદને લહો;
બહુ પદ્ધતના યોગીઓ તીર્થંકરોથી યોજતો, ૧૧૪૩
સહકાર ભારત સારથી ભક્તિવડે જગ યોજતો.

જૈનો રહ્યા તવ ઉદયમાં નિજ ધર્મ કર્મ અધિકથી,
મુસલમીન હિંદુ પારસી ખ્રિસ્તિ સ્વધર્મના પરિચર્યા:
સહકાર ભારત પ્રકટે બૃઓલમાં નિજ ગુણ વર્યા, ૧૧૪૪
સહકાર ભારતવાસીઓ સત્યાદિ ગુણ ગણથી ભર્યા.

હસ્તો પરસ્પર મેળથી હસ્તો પરસ્પર મેળથી,
વિપદિ સહિત મેળથી અનુભવ પરસ્પર ભેળથી:
કરી ઐક્ય ભારતવાસીઓ સહકાર ભારત ઉન્નતો
પ્રગતિ તણું કાર્યો કરી ક્યારે ન કોને દુખવો. ૧૧૪૫

સહકાર ભારત સર્વ દેશોને સહાયી થઈ પડો.
પરમાર્થ કરેણી રહેણીથી ઉપકારી જગ શાંતિ વડો,
સહકાર ભારત ધન્ય તવ અમો પ્રેરીએ શુભગુણે.
[illegible] વિદ્યા યોગથી તવ ઉન્નતિ વેગે વડી. ૧૧૪૬

વેરો હવના પ્રેમથી સદકાર અરતને સદા,
વિદા થનારિ હરિનરી શોભાવશે તેને ત્રુધ,
સ્વાર્થનું આચરણ નહિ જીવતા નિજને ગણ્યો,
સિદ્ધિ સદા સાધનાની [illegible] માનો ભણ્યો. ૧૧૫૪

સદકાર આરત સ્વાર્થનું [illegible] ન મનમાં [illegible],
સહુને ગણી નિજ આત્મસમ પરમાર્થ જીવન ભાવવું;
સદકાર શીતળ છાંયડો [illegible] નિરાશી [illegible],
સદકાર [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ૧૧૫૫

[illegible] હરિ [illegible] ઉપકાર કરતી સર્વને,
[illegible] [illegible] ઉપકારી થતો તો [illegible] વડે ના ગર્વને.
સદકાર આરત સર્વતઃ હરિ [illegible] તે સર્વદા,
અધ્યાત્મ હરિ [illegible] [illegible] [illegible] સદા. ૧૧૫૬

[illegible] [illegible] [illegible] હરિ [illegible] વાપરી,
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] લાધની.
[illegible] [illegible] [illegible] પર શુભ ધર્મ [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. ૧૧૫૭

[illegible] યોગી.

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ૧૧૫૮

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ૧૧૫૯

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ૧૧૬૦

સર્વ શક્તિ નિયંતા નિર્ભય;
પ્રજાપતિ મંગલકારી. જાપ૦ ૧૧૬૭

પરમ પ્રભુ પરમાત્મ જગદીશ,
અશરણ શરણ શુભ અવતારી;
અલ્લા ખુદા રામ રહિમ વિભુ,
અલખ આપ શુભ જયકારી. જાપ૦ ૧૧૬૮

સાગરમાં સહુ નદીઓ છે,
સર્વ ધર્મ તુજમાં વર્તે,
અનંત નામ તારાં પ્રભુ વાચક,
મહાવીરમાં વર્તે સર્વે. જાપ૦ ૧૧૬૯

હરિહર બ્રહ્મા પરમ બ્રહ્મ તું,
સર્વ જ્યોતિનો તું સ્વામી,
સર્વ જીવોના રક્ષક ત્રાતા,
યોગી અયોગી નિષ્કામી. જાપ૦ ૧૧૭૦

નામ રૂપોમાં જ્યોતિમય તું,
ભાવંતાં ભ્રમણા ભાગે;
તવ શક્તિને સહુમાં ધ્યાવે,
પૂર્ણ શક્તિપદે જાગે. જાપ૦ ૧૧૭૧

પુરુષોત્તમ તું પુરુષ પુરાણી,
અરિહંત કેવલજ્ઞાની;
તીર્થેશ્વર જ્યોતિર્મય જિનવર,
રત્નત્રયી દર્શની. જાપ૦ ૧૧૭૨

સહુ જીવો સહકાર કરીને,
સહુનું રક્ષણ ઝટ કરજે,
દયા પ્રાર્થના શુભ કૃત્યો,
બહુ દુઃખો સહુ હરજે. જાપ૦ ૧૧૭૩

રાગ દ્વેષ સહુ સંતોષ,
પૂર્ણ શક્તિને દેખજે;
પ્રભુ પેખી મહાવ ભક્તિમાં,
જાપ૦ ૧૧૭૪

નિર્વિકલ્પ ભક્તિ રસ પ્રેમે,
અન્તર્ હોવે ઉજિયારો. જય૦ ૧૧૮૨

મનોરથનિધિ પ્રભુ ન તુજને,
ભક્તિ સદા અપરંપારો;
સર્વ દર્શનો દેખાડે [illegible],
મતિ જ્ઞાનાદિક આધારો. જય૦ ૧૧૮૩

જગન્નાથ જગદીશ્વર સ્વામી,
સિદ્ધબુદ્ધ અન્તર્યામી;
ત્હારી ગતિ તું જાણે પોતે,
સેવક જાણે તુજ પામી. જય૦ ૧૧૮૪

તવ અનુકમ્પા મન ને કાયા
પ્રગતિ-ભક્તિ થાતો;
કર્મયોગ એવો એ સ્વીકારો,
બુદ્ધિસાગર સુખ પાતો. જય૦ ૧૧૮૫

અન્તિમ નિવેદન.

ચોપાઇ.

જ્યારે રચિયું વિશાળ કાવ્ય, ભવ્ય લોકને નિશદિન શ્રાવ્ય
ભણે સુણે તે અનેક ભાવ, પામે ભક્તિ પૂર્ણ વિભાવ. ૧૧૮૬
[illegible]
[illegible] ૧૧૮૭
[illegible]
[illegible] ૧૧૮૮
[illegible]
[illegible] ૧૧૮૯
[illegible]
[illegible] ૧૧૯૦
[illegible]
[illegible] ૧૧૯૧

[illegible] પ્રેમ વિશ્વનું ધામ, આત્મ ધામ તેનું તો [illegible]
[illegible] ૧૨૦૬

[illegible] સતોદેવી [illegible]
[illegible] ૧૨૦૭

આશીર્વાદ.

[illegible] તેનો [illegible]
[illegible] ૧૨૦૮

[illegible]
[illegible] ૧૨૦૯

[illegible]
[illegible]
[illegible] ૧૨૧૦

[illegible]
[illegible] ૧૨૧૧

[illegible]
[illegible] ૧૨૧૨

[illegible]
[illegible] ૧૨૧૩

[illegible]
[illegible] ૧૨૧૪

[illegible]
[illegible] ૧૨૧૫

[illegible]
[illegible] ૧૨૧૬

[illegible]
[illegible] ૧૨૧૭

[illegible]
[illegible] ૧૨૧૮